

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Domácí násilí páchané na seniorech

Senior domestic violence

Bakalářská práce

Vedoucí práce:
PhDr. Jana Procházková

Autor:
Marie Kasiková

Praha 2008

Anotace

Bakalářská práce „Domácí násilí páchané na seniorech“ je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části se věnuji postavení starého člověka ve společnosti, vysvětluji pojmy domácí násilí, senior a špatné zacházení. Věnuji se postavě agresora a oběti. Snažím se přijít na to, jaké faktory mohou ovlivňovat jejich chování. Přibližuji práci policie, která v této situaci může velmi zásadně zasáhnout a práci intervenčních center. Ukazuji možné formy pomoci oběti i agresorovi a následnou krizovou intervenci. V závěru teoretické části se věnuji legislativě týkající se domácího násilí páchaného na seniorech. V praktické části jsem oslovila 6 odborníků, kteří pracují se seniory a kteří se již setkali s násilím páchaným na seniorech. Snažím se zjistit, do jaké míry jsou informováni o této problematice, jaké mají na ni názor a zda jsou spokojeni se současnou legislativou.

Annotation

Bachelor thesis „Senior domestic violence“ is divided into the theoretical and practical part.

The theoretical part deals with a role of old people in community, it explains the definition of terms domestic violence, senior and abuse. It pays also attention to aggressor and victim. I try to find out the factors, which can influence their behavior. I describe work of police, that can intervene in this situations and I also describe the work of interventional centers. I show the possible forms of helping to victims and aggressors and following crisis intervention. In the end of theoretical part I focus on legislation relating to senior domestic violence.

In the second, practical part I addressed 6 specialists, who work with seniors and already met with the senior violence. I try to discover their scope of information about this problem, their opinions and if they are satisfied with contemporary legislation.

Klíčová slova

senior, domácí násilí, špatné zacházení, zneužívání a týrání, oběť, agresor, intervenční centra, viktimizace, policie

Keywords

Senior, domestic violence, abuse, ill-usage, victim, aggressor, interventional centers, police

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 25. června 2008

Marie Kasiková

Marie Kasiková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Janě Procházkové za cenné rady. Bc. Janě Procházkové za to, že mi umožnila nastoupit jako stážistka do Života 90 a získat tak mnoho cenných informací a zkušeností. Nakonec bych chtěla poděkovat své sestře Heleně Kasikové, která mi pomohla s formální úpravou své práce.

ÚVOD.....	7
1. POSTAVENÍ STARÉHO ČLOVĚKA V MINULOSTI.....	9
2. DOMÁCÍ NÁSILÍ A TÝRÁNÍ STARÝCH LIDÍ.....	13
2.1. DEFINICE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	13
2.2. SPECIFIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	14
2.3. POJEM SENIOR.....	14
2.4. TÝRÁNÍ STARÝCH LIDÍ.....	15
2.5. POJEM „ŠPATNÉ ZACHÁZENÍ“.....	15
3. PACHATEL DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	18
3.1. OSOBNOST NÁSILNICKÉHO PARTNERA.....	18
3.2. RODINNÉ ZÁZEMÍ.....	19
3.3. SOCIÁLNÍ VZTAHY.....	19
4. OBĚŤ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	21
4.1. OBLASTI PROBLEMATICKEHO CHOVÁNÍ OBĚTI:.....	22
5. SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	24
5.1. REAKCE OKOLÍ.....	25
6. NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH ZE STRANY PEČOVATELŮ.....	26
7. NÁSILÍ NA SENIORECH V ÚSTAVNÍ PÉČI.....	29
7.1. TYPY REZIDENČNÍ PÉČE V ČR.....	30
7.2. FÁZE ADAPTACE NA NEDOBROVOLNÉ UMÍSTĚNÍ DO DOMOVA DŮCHODCŮ (ČI LDN).....	31
7.3. TYPY ZANEDBÁVÁNÍ PÉČE V INSTITUCÍCH.....	33
8. KRIZOVÁ INTERVENCE V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	35
8.1. FORMY POMOCI OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	37
8.2. NÁBOŽENSKÉ CÍTĚNÍ, VÍRA.....	38
8.3. 4 ZÁKLADNÍ TYPY PROGRAMŮ PRO PACHATELE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	39
9. POSTUP POLICIE PŘI DOMÁCÍM NÁSILÍ.....	42
9.1. POSTUP PŘI VYDÁVÁNÍ ROZHODNUTÍ O VYKÁZÁNÍ (ČL. 8).....	43
9.2. SARA DN.....	44
9.3. INTERVENČNÍ CENTRA (IC).....	44
1.1.1. <i>Postup od vykázání policistou po následnou pomoc oběti:</i>	44
10. DŮSLEDKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	47
10.1. PSYCHICKÉ TRAUMA.....	47
10.2. POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA.....	48
10.3. PROCES VIKTIMIZACE OBĚTI.....	48
10.4. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ DOPAD TRESTNÉHO ČINU NA OBĚŤ.....	49
11. LEGISLATIVA.....	50
12. METODIKA.....	54
12.1. METODOLOGIE SBĚRU DAT.....	54
12.2. VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	54
13. VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ:.....	56
ZÁVĚR.....	67
LITERATURA:.....	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	72
PŘÍLOHY.....	73

ÚVOD

„...říká, že jsem už stará, že si nic nepamatuji...

Nazývá mě senilní babou a říká, že se už nemůže dočkat, až umřu a bude mít pokoj.

Nechápu to.“

Božena, 78 let

Za zavřenými dveřmi – II. str. 10

Domácí násilí je fenomén starý jako lidstvo samo. Podle některých názorů patří tato sociální patologie mezi nejrozšířenější formy agrese vůbec. Současně však platí, že i když se s ním lidé setkávají od nepaměti, teprve koncem 20. století se objevují první zmínky o jeho dopadech. V posledních třiceti letech se pozornost veřejnosti obrátila na práva dětí a žen. Ve sdělovacích prostředcích se začaly objevovat otřesné případy ubohých dětí, týraných rodiči či osobami blízkými, hrůzné statistiky byly na poplach. Reakce společnosti na sebe nenechala dlouho čekat. Začal se zvyšovat počet krizových zařízení, rozšiřovaly se služby pro pomoc obětem domácího násilí. V roce 2005 se termín domácí násilí konečně dostal do právního řádu. To vše se stalo jen díky přesvědčení a usilovné práci lidí, kterým nebyl lhostejný osud těchto obětí.

I otázka špatného zacházení se seniory, týrání, zneužívání a zanedbávání stála dlouhou dobu na pokraji zájmu. Ovšem nepříznivý demografický vývoj donutil společnost, aby se začala orientovat na stále početnější skupinu starších obyvatel. Tento fakt lze demonstrovat prostřednictvím údajů Českého statistického úřadu. „K 1. 3. 2001 bylo na území České republiky sečteno celkem 1 884 000 osob ve věku 60 a více let, což představuje 18,4 % populace. Podle střední varianty publikované projekce ČSÚ z roku 2003 by se mohl v roce 2010 pohybovat počet osob 60letých a starších kolem 2,3 milionů a v roce 2020 by se dokonce mohl zvýšit na 2,7 milionů.“ (czso.cz)

Otázkou zůstává, kolik z nich se každodenně setkává s týráním a zneužíváním, se špatným zacházením či se zanedbáváním péče. Statistiky tohoto jevu teprve vznikají, nelze si však dělat iluze, že jde o zanedbatelné číslo.

Přestože se o násilí na seniorech ví, tak se podle mého názoru o něm málo diskutuje a existuje jen velmi malé množství publikací zabývajících se právě tímto tématem. Proto jsem se rozhodla svou bakalářskou práci zaměřit na toto téma.

V teoretické části se věnuji postavení starého člověka v minulosti, vysvětluji pojem domácí násilí, týrání, zanedbávání a špatné zacházení se seniory, popisuji pojem agresor a oběť. Dále se zaměřuji na popis situace v České republice, zkoumám možná rizika pečovatelské a ústavní péče. Blíže se zaměřuji důsledky a následnou pomoc obětem domácího násilí, na postup policie při domácím násilí, intervenční centra a následnou legislativu. Té se věnuji podrobněji, neboť je stěžejním bodem řešení této problematiky.

Cílem své praktické části bylo zjistit, jak se k danému problému staví odborná veřejnost. Oslovila jsem 8 organizací, které se podle mého názoru zabývají či mohou zabývat problematikou domácího násilí páchaného na seniorech. Zkoumám, jaké mají povědomí o tomto fenoménu, s kolika případy se ve své praxi setkali, jakou poskytují formu krizové pomoci a zda jsou spokojeni s nynější legislativou. Dávám prostor jejím osobním postojům, zajímá mě jejich názor na tuto problematiku.

Během psaní své bakalářské práce jsem kvůli širšímu pochopení problematiky seniorů vstoupila do Života 90 jako stážista na krizové lince pomoci. Díky tomu jsem se mohla podrobně seznámit s činností této organizace a získat množství dat, ze kterých jsem v této práci čerpala. V rámci této stáže jsem se zúčastnila školení o novém zákoně č. 135/2006 Sb., které poskytoval JUDr. Durdík, právník z Bílého kruhu bezpečí. Účastnila jsem se též porady Života 90 a Intervenčního centra, kde se pracovníci obou zařízení dohodli na vzájemné spolupráci.

Díky této stáži jsem pochopila, že řešit domácí násilí, týrání, zanedbávání či špatné zacházení se seniory není lehké. Díky tomu, jak je stáží specifické a komplikované se domnívám, že řešení této problematiky u seniorů patří mezi jedno z nejtěžších forem sociální práce.

1. Postavení starého člověka v minulosti

Dříve, než se budu věnovat přímému domácímu násilí na seniorech, ráda bych dala prostor několika úvahám o postavení starého člověka v minulosti. Po přečtení této kapitoly budete mít oprávněný pocit, že se věnuji spíše postavení starého člověka v rodině v dávných dobách. Je to pravda. Ovšem, kdo víc než rodina utváří vztahy, hodnoty a postoje?

Tuto kapitolu považuji za velmi důležitou, neboť nám pomůže odkrýt mnohé faktory spějící k nynějšímu násilí.

V dřívějších dobách bylo stáří pokládáno za vrcholné období života, jež je provázeno moudrostí, životní zkušeností a životního nadhledu. Například v Bibli nacházíme mnoho textů, které jsou laděny podobně jako je tento: „Synu, ujmi se svého otce v jeho stáří, nezarmucuj ho, dokud je živ. Pozbývá-li rozumu, ber na něho ohled a nepohrdej jím, když ty jsi v plné síle.“ (Čtvrtá kniha Mojžíšova, 5 kap. 8 verš)

V básni od Jana Nerudy se také říká: „až se tobě třásti bude ruka, koryto ti synek udělá.“ I z této básně je patrné, že nejdůležitějším činitelem pro člověka je jeho rodina. Funkce rodiny se po staletí měnily, střídaly se jejich pořadí důležitosti. Obecně však lze říci, že rodina vytváří předpoklady pro naplnění funkce biologické, ekonomické, výchovné, socializační a emocionální.

Haškovcová (1989, str.76) uvádí, že: „zejména v druhé polovině našeho století došlo k podstatným změnám reprodukčních zvyklostí v rodině. Starých lidí se tyto změny významně dotýkají. Rodina kdysi plnila přímé ekonomické funkce; tzn., že její členové společně žili a společně pracovali, aby se uživili. Spolehlivě fungovala také výměnná služba mezi generacemi. To znamená, že děti a starci byli jak ve společnosti, tak i v rodině tolerováni. Tito „závislí“ členové sice pomáhali, jak se dalo, ale jejich určitá nedostačivost byla šanována; u dětí proto, že byla jasná perspektiva pokroku, a tudíž návratnosti, u starých proto, že se splácel dluh za podporu a výchovu, která již byla odvedena. Žezlo ekonomické vlády a efektivity se předávalo z jedné generace na druhou. Podstatné je, že se předávat mohlo, neboť bydliště a pracoviště všech členů rodiny bylo shodné. Pouze tempo a rytmus práce jednotlivých členů bylo podle fyzických i psychických sil různé. Člověk se přizpůsoboval pomalu, ale jistě svým aktuálním možnostem. Stárnul nepozorovaně, neboť neztrácel svoji rodinnou roli, i když v určitém čase vyměňoval jednu „výrobní“ funkci za jinou, méně namáhavou. Ještě v nedávné minulosti kraloval na vesnici model postupného přechodu z plné aktivity do aktivit méně zatěžujících. Když už člověk nemohl pracovat na

poli, pomáhal na dvoře hospodářství. Když nestačil ani tam, pásł třeba husy. Tento způsob stárnutí v aktivitě byl přijatelný mj. proto, že měl svůj řád, svůj rituál.“

Haškovcová dále uvádí: „Model mezigenerační výměny a tolerance působil výchovně a ovlivňoval celkové emocionální ladění rodiny. Starý člověk byl navíc garantem moudrosti, protože byl zkušený. Tolik citu jako dnes v rodinách možná ani nebylo, a proto v nich nebylo ani tolik strachu. Strachu z pádu do nemoci, ze smrti. Děti umíraly tak často, že rodiče nemohli investovat tolik citu do vztahu ke každému sotva narozenému. A protože nebyl uplatňován výrazně kladný cit k dětem, nebyl tedy realizován v kladném, ale ani v záporném smyslu ke starým lidem.“

Haškovcová (tamtéž) přidává zmínku o výměnkářích. Staří lidé se jistili pro případ nemoci nebo nemohoucnosti, dohodou o výměnku. Předali svoje stavení a vše co ho obnášelo svým dětem a sami se odebrali do malé komůrky či do stavení naproti. Za to jim bylo slíbeno, že o ně bude řádně postaráno. O všem, jak už tomu tak bývá, nestávalo se tomu tak vždy. V knize Soužití se starými lidmi (Pichaud, Thareauová, 1998, str. 15) je uvedeno smutné, leč pravdivé vyprávění o soužití více generací pohromadě:

„Jeden venkovan nadále nemohl snést v chalupě přítomnost svého starého otce, který už nebyl schopen udržet čistotu. Rozhodl se tedy, že ho odloží do starobince. Požádal nejmladšího syna, aby z chléva přinesl pro dědu přikrývku. Dítě však přišlo pouze s polovinou přikrývky. „Proč?“ zeptal se otec. „Nechal jsem si druhou polovinu do budoucna, až dojde k tomu, kdy tě zase já vyženu z domu.“ Ponaučení zní, že venkovan prozřel a starého otce si nechal u sebe. Jestliže se tedy dříve takové historky mezi lidmi vyprávěly, musely se nejspíš opírat o skutečnost.“

Každá historická etapa dávala přednost jiné věkové skupině. Řecko dávalo přednost mužnosti, středověk preferoval dospělost. Vše souviselo s ekonomickým rozvojem či úpadkem země či s reprodukčními zvyklostmi rodiny. Teprve 19. století si začíná všimát mládí a ve 20. století jsme svědky nebývalého rozvoje zájmu o ženu v roli matky, o pracujícího člověka a o dítě. Šedesátá léta vrcholí akcentovaným zájmem o dítě, vzniká kult dítěte, potažmo kult mládí, a právě tak vzniká ageismus.¹

Nyní se Haškovcová věnuje otázce: proč se celá situace takto obrátila, stáří bylo odsunuto daleko, nejlépe do zapomnění a nastalo období síly, schopnosti a efektivity.

¹ „Ageismus – neboli věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“ (Vidovičová, L. 2005, str. 5)

„Pozornost lidstva se tedy soustřeďuje na práci, výrobní proces, na úspěch v práci a samozřejmě také na práce schopné jedince. Ten, kdo pracuje a zejména ten, kdo pracuje rychle, spolehlivě a efektivně, má naději nejen na osobní úspěch, ale i na uznání v širokém a blízkém okolí. Dochází ke změnám v pracovních příležitostech. Důsledkem centralizace ekonomického výrobního potenciálu je odtržení bydliště od pracoviště.“

Staří lidé se postupně stávají nezaměstnávanými. Mládí vpřed! Tato situace si vynutila systém penzionování. Odchod do penze se stal skutečnou nutností, a to ve všech průmyslově vyspělých státech. Pro ty, kdo jsou penzionováni, to však znamená odstrčení, odepsání. Výrazná asymetrie mladých a starých, která nemá v historii obdoby, umocňuje v těch stárnoucích pocity bezmoci a lítosti.

Rodina jako legalizovaný svazek se paradoxně zmenšila. Miniaturizovala se, společně bydliště má především nukleární rodina: rodiče a děti. Prarodiče bydlí jinde, praprarodiče též. Vše svědčí pro to, že dnešní rodina ztratila svůj výrobní pospolitý charakter a stala se pospolitostí spotřební, ve vyhraněných formách konzumní. A funkce výchovné a emocionálně nosné? Jsou někde jinde. Děti a mladí lidé mají mít úctu ke starším. Slýchají to ve škole, někdy v rodině, v rozhlase, v televizi. Ale kdy, kde a za jakých okolností se dítě mladí setkávají se starým člověkem? Co vědí o stáří, a chtějí vůbec něco vědět? Jsou zaměstnáni tolik svými problémy či pseudoproblémy, zájmy a mají tak málo času. Totéž vidí u svých rodičů. Mohou tedy mít vůbec schopnost naslouchat staré babičce či dědečkovi, mohou s nimi umět hovořit, když k tomu nejsou vedeni? Většina z nás se ztotožnila s tím, čemu se říká „ideologie práce“. Jestliže prarodič nepracuje, tj. není zaměstnán, je společensky devalvován, a to i těmi nejbližšími. Většina lidí pohlíží na důchodce jako na člověka, který může být i zajímavý, někdy prospěšný, ale přece jen „stojí opodál“, na druhé koleji, mimo vřavu života. V závěru se Haškovcová zabývá zajištěním starého člověka. Poukazuje, že dříve bylo stáří asociováno bídou, hladem a strádáním. Dnes jsou staří lidé, alespoň ve vyspělých společnostech, materiálně zajištěni. Dnešní stařec nemá strach z absolutního hmotného nedostatku, i když obavy, jak vystačí s penzí, jsou reálné.

Abstrahujeme-li však od těchto ekonomických problémů, které je kompetentní řešit pouze celá společnost, a to především v oblasti výroby, vystupují do popředí neméně palčivé problémy současného stáří. To je totiž v naší bohaté, nebo relativně bohaté době asociováno především s osaměním a odcizením. Dochází k další paradoxní situaci: hůře se stárne a úporněji prožívá stáří proto, že penzionovaní lidé se ocitají v roli společností odložených, byť jsou materiálně přiměřeně saturováni.

Haškovcové teze, že vše se vrací jako bumerang a každý zestárlý sklízí plody svých postojů ke stáří, stojí jistě k zamyšlení. Vždyť každý starý byl jednou mladý, měl své názory a postoje, kterými ovlivňoval i postoje svých dětí... Společnost stárne, o tom není pochyb. Není ani pochyb o tom, že si vytvořila model stáří, který nevyhovuje právě starým lidem.

2. Domácí násilí a týrání starých lidí

2.1. Definice domácího násilí

Termín domácí násilí pochází z anglického překladu *domestic violence*.

Pojem **domácí násilí** zahrnuje veškeré formy násilí (fyzické, sexuální, psychické či ekonomické násilí, vynucená izolace), k nimž dochází mezi blízkými osobami - nejčastěji mezi partnery či bývalými partnery. Domácí násilí se objevuje u lidí všech úrovní vzdělání, sociální situace, tříd, ras, etnických skupin apod. (www.rosa-os.cz/main.htm)

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí (www.mpsv.cz) znamená domácí násilí „opakované fyzické, psychické, sexuální či ekonomické násilí vůči osobě resp. osobám v rodině. Patří sem rovněž sociální izolace partnera či jiné osoby v rodině. Nejčastěji jde o násilí mezi partnery, kdy bývá v naprosté většině případů obětí žena, častými oběťmi jsou ovšem i děti, které jsou svědky násilí mezi rodiči, a rovněž staří lidé.“

„Domácí násilí zahrnuje všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí páchaného mezi jednotlivými členy rodiny, v naprosté většině páchaného muži vůči ženám (manželkám, družkám, partnerkám) a částečně i vůči dětem a prarodičům.“ (Ševčík, in Domácí násilí páchané na seniorech, 2002, str.15)

Násilí v rodině je označováno jako „model donucovacího dohledu, který jedna osoba vykonává nad druhou osobou.“ (Tošnerová, 2000, str. 17)

Ačkoliv je definic celá řada, všechny obsahují společného jmenovatele. Tím je charakter vztahu mezi agresorem a obětí. Domácí násilí se odehrává mezi osobami, které si nejsou cizí, ale právě naopak – jedná se o násilí mezi dvěma jedinci, spjatými nejintimnějším poutem, kteří by se měli vzájemně milovat, ctít a podporovat a být si útočištěm před bolestí a strachem.

V zásadě je možné, že násilí může vycházet od kohokoliv a směřovat ke komukoliv. Násilně se mohou chovat rodiče vůči dětem, děti vůči rodičům, mladí lidé vůči starým, staří k mladým, ženy vůči mužům, muži vůči ženám. Ale výsledky prakticky všech průzkumů, které známe z celého světa zřetelně ukazují, že převážnou většinu násilí v rodinách páchají rodiče na dětech a muži na ženách. (Informační brožura Aliance proti domácímu násilí, 2004)

Podle Vodáčkové (2002, str. 476) jsou charakteristické rysy domácího násilí tyto:

- „opakování, dlouhodobost a téměř každodenní přítomnost,

- oběť je dostupná a bezbranná,
- místo činu je velmi intimní a specifické,
- násilí je pro násilníka bezpečné,
- násilí je většinou iracionální.“

2.2. *Specifika domácího násilí*

Asi největším problémem domácího násilí je fakt, že se odehrává za zavřenými dveřmi bytů, převážně beze svědků a bez důkazů. Může dojít ke stírání rozdílů mezi pachatelem a obětí. Určení, kdo je pachatel a kdo oběť je obtížné. Vše výrazně ovlivňuje nejen možnosti prevence a represe, ale i pouhé evidence.

Domácí násilí má vždy svou historii. Obvykle začíná nenápadně, že si toho oběť zprvu ani nevšimne. Například je počátkem slovní napadání, urážení a později přechází k fyzickému útoku. Pokud se tedy včas nezastaví, má tendenci gradovat. Dochází k opakovaným viktimizacím.²

Oběti i agresor mají k sobě velmi úzký vztah. Sdílejí společně soukromí. Jsou k sobě svázáni mentálně, citově, sociálně, ekonomicky. Oběť jej nemůže ze svého života jednoduše eliminovat, neboť jsou společně svázáni rodinným poutem. Tendence oběti je stále doufat v nápravu násilnického partnera.

Vztah oběti k agresorovi je ambivalentní. Násilí jí ubližuje, ale k jeho pachateli má těsnou vazbu. Jejím cílem je primárně zbavit se násilí, nikoliv pachatele.

Dochází ke stírání rozdílů mezi pachatelem a obětí. Určení, kdo je oběť a kdo pachatel je obtížná. Platí, že i důkazní situace je složitá.

2.3. *Pojem senior*

Než se začnu věnovat problematice špatného zacházení se seniory, bude nezbytné, abych definovala termín „senior“. Pod tímto názvem si patrně každý představí něco jiného. Někdo použije kritérium věku, jiný se bude zajímat o zdravotní stav, další fyzickými a duševními kvalitami. Jak na tento termín pamatuje český právní řád? Pro někoho to může vyznít poněkud rozpačitě, jelikož právní řád tento termín nezná. V tomto ohledu používá termín „starý občan“, nikde jej však nevysvětluje.

Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení v ust. § 72, říká, že domovy důchodců jsou určeny především

² proces, ve kterém se člověk stává obětí trestného činu

pro staré občany, kteří dosáhli věku rozhodného pro přiznání starobního důchodu a kteří pro trvalé změny zdravotního stavu potřebují komplexní péči...". Pro uznání jednotlivce starým je zde tedy nutné splnit podmínky věku a změněného zdravotního stavu současně. (Buletin prevence kriminality MV ČR, 2001, str.12)

2.4. Týrání starých lidí

Za nejzávažnější považuji fakt, že staří lidé bývají často týráni svými nejbližšími – dětmi, vnuky, manželskými partnery. S touto skutečností se nejčastěji setkáváme u vícegeneračních rodin. Zde se může vyskytovat týrání fyzické či psychické. V mnoha případech se tyto dva faktory slučují.

Většina seniorů však o tomto problému nemluví. Cítí se za svou situaci odpovědní, myslí si, že si to nějakým způsobem zaslouží, anebo se za tuto skutečnost velmi stydí. Proto celou situaci zamlčují. Příznaky týrání, jako jsou podlitiny, škrábance či jinak ublížení na zdraví, často připisují za následek pádu. Na druhé straně starší pacienti, kteří naznačují, že problémy v rodině existují, mohou být označováni jako „nevyrovnaní“, „nevděční“ nebo „dementní“, protože příčina jimi uváděných stesků není odhalena. (www.pecujici.cz)

2.5. Pojem „špatné zacházení“

Macháčková (www.pecujici.cz) uvádí, že špatným zacházením je rozuměno „úmyslné neuspokojování nezbytných základních potřeb seniora nebo takové úmyslné jednání, které má za cíl starší osobě psychicky nebo fyzicky ublížit.“

Tošnerová (2000, str. 12) rozumí pod pojmem špatné zacházení: „situace, kdy osoba starší 60-ti let, nebo celkově oslabená postupujícím věkem či tělesným nebo psychickým postižením, je vystavena některému z dále uvedených působení:“

Typy špatného zacházení podle Tošnerové (2000, str. 13)

1) Tělesné týrání

Jedná se o vědomé způsobování fyzické bolesti, zraňování nebo bezdůvodné fyzické omezování starší osoby.

Tělesné týrání může způsobovat zlomeniny, otoky, škrábance, stopy po vbodnutí, popáleniny, podlitiny, sexuální týrání, stopy po kousnutí.

2) Materiální/finanční zneužívání

Patří sem zneužívání majetku a finančních zdrojů starší osoby. Můžeme je poznat podle uvedených příznaků:

- ❖ nepřesná, zmatená nebo žádná povědomost o vlastní finanční situaci,
- ❖ obava, nebo strach, když se mluví o penězích
- ❖ nerovnoměrnost mezi příjmy/majetkem a životní úrovní
- ❖ nevysvětlitelná nebo náhlá neschopnost platit účty, nakoupit potraviny nebo předměty osobní potřeby
- ❖ mimořádný zájem členů rodiny o majetek starší osoby

3) Zanedbávání druhou osobou

Tělesné a psychické zdraví staršího člověka může být vážně ohroženo, když osoba, která o ní pečuje, není dostatečně schopná splnit nebo zanedbává povinnosti opatřit svému svěřenci dostatek potravy, přístřeší, oděv nebo lékařskou péči.

4) Vlastní zanedbávání péče o sebe sama

Tělesné a psychické zdraví staršího člověka může být vážně ohroženo, když on sám je neschopen opatřit si stravu, přístřeší, oděv nebo lékařskou péči.

Příznaky zanedbávání, ať již způsobené jinou osobou či vlastní neschopností, mohou být následující: dehydratace, podvýživa, hypo/hypertermie, nadměrná zanedbanost nebo zápach, proleženiny, nedostatečné nebo nevhodné oblečení.

5) Emoční týrání

Ponižující výroky, sekýrování, včetně hrozeb či odloučení osoby od rodiny nebo přátel mohou vyvolávat tyto stavy: zmatenost, přehnaný strach, nespavost, změna chuti k jídlu, rezignace, agitovanost, změna chuti k jídlu, nezájem o sebe sama, o jakoukoliv činnost nebo okolí.

6) Jiné známky zneužívání či týrání členy rodiny

U klienta můžeme pozorovat tyto příznaky:

- ❖ Opakovaná „náhodná“ zranění, která jsou podezřelá

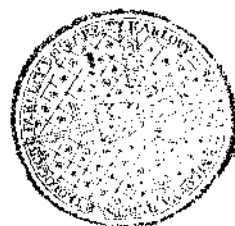

- ❖ Navštěvuje více lékařů, takže nikdo nezná přesný počet zranění
- ❖ Může se vyhýbat návštěvě u lékaře, aby neupozornil na svá zranění a učiní tak až za řadu dní nebo týdnů
- ❖ Má pocit izolace – nemá přístup k penězům, přátelům, rodině, práci, dopravním prostředkům, nemůže do kostela atd.
- ❖ Často utíká z domova
- ❖ Jeví se jako „obtížný pacient“
- ❖ Bagatelizuje svá zranění

Tošnerová dodává, že se jednotlivé formy týrání vyskytují spíše kombinovaně.

Pro domácí násilí je typické, že se jedná o boj, který vyhlásil silný slabšímu, používání silových, zastrašovacích prostředků pro dosažení svých cílů.

Dalším faktem je, že se staří lidé setkávají se špatným zacházením jak ze strany svých nejbližších – rodiny, přátel, tak ze strany ošetřujícího personálu či neznámých lidí. Jejich zdánlivá či pravá bezmocnost, špatný zdravotní stav či psychika je činí zranitelnými a snadnými oběťmi násilí.

3. Pachatel domácího násilí

Pachatel domácího násilí *perpetrator of domestic violence* je osoba, která se v domácím prostředí dopouští násilných činů, kvalifikovaných v zákoně jako činy trestné. Od pachatelů jiných typů kriminality, co nemusí mít sklon k jinému druhu trestné činnosti. (www.studovna.cz)

Typy násilníků: (Domácí násilí – právní minimum pro lékaře, 2002, str. 19)

- ❖ Self image demonstrator, používající násilí k demonstraci síly, kterou chce imponovat partnerce
- ❖ Self image defender, který se cítí v ohrožení a jedná násilně v obraně svého ega,
- ❖ Reputation defender, jednající násilně v zájmu tzv. ohrožených hodnot skupiny, ke které přináleží

3.1. Osobnost násilnického partnera

V naprosté většině případů jde o muže. Násilníci pochází ze všech socioekonomických, věkových, etnických a rasových skupin. Mají různá náboženská vyznání a odlišná přesvědčení.

Obecně se však jedná o osobu s nižším sebevědomím, neustále trpící pocitem ohrožení. Má jasnou představu o dělbě rolí mezi mužem a ženou. Neustále trpí pocitem, že musí všechno kontrolovat. Násilí mu slouží k udržování pocitu nadvlády, případně k odreagování frustrace. Má narcistické sklony. Může to být též agresivní psychopat, ale i vnitřně nejistý muž se silnou touhou ovládat, kontrolovat, deparťovat a převychovávat. (Domácí násilí, nikoliv věc soukromá, 2003, str. 14)

V drtivé míře to nejsou nemocní sadističtí psychopati. Jsou „pouze“ mimořádně egoističtí a egocentričtí. Agrese a krutost, která je v nějaké míře v každém člověku, proto nemá větší zábrany k bujení a je plně k dispozici jejich „kojeneckému“ charakteru. (Kolář, 2001, str. 72)

Přestože Kolář popisuje agresory šikanování, myslím si, že spojitost s agresory domácího násilí je veliká. Kolář (2001, str.73) dále popisuje, že „dalším znakem agresora je jeho sobecká a sebestředná orientace, která spočívá v nelásce k sobě.“

Osobnost násilníka má dvě polarity. Jednou se jedná o milou a laskavou osobu, ale podruhé tu osobu zcela nepoznáte. Je to krutý násilník, který na vše odpovídá vysokou mírou agresivity. Je mu též připisována neempatičnost a potřeba nadměrné realizace vlastní osoby. Na veřejnosti se prezentuje velmi odlišně. Jako milý, klidný a milující partner, syn, vnuk. Mnohé ženy-oběti domácího násilí uvádí, že partner, který byl v soukromí tyran a násilník, byl na veřejnosti velmi oblíben, měl vytříbené chování, choval se ohleduplně a mnohdy se i stávalo, že jim toho „šarmantního“ muže většina žen záviděla. Mnoho obětí musí tedy řešit ještě jeden problém: „vždyť mi skutečnost, že je to násilník, nikdo neuvěří!“ Podle Horažďovského³ je agresor většinou frustrovaný. Svoje neúspěchy, ať už v práci, v partnerství, projektuje na slabšího – v tomto případě na seniora. Potřebuje nějakým způsobem ventilovat svůj vztek, stres a řeší to tímto způsobem.

3.2. Rodinné zázemí

„Agresor, u kterého se projevují znaky násilnosti, většinou pochází z rodiny, která významně selhává v naplňování citových potřeb svých dětí. Mohlo u nich docházet k citové deprivaci nebo subdeprivaci. Charakteristická je absence duchovních a mravních hodnot, často se objevuje násilí.“ (Kolář, 2001, str. 72)

Násilí přechází z generace na generaci. Pokud agresor pochází z rodiny, kde se páchalo násilí, je velmi pravděpodobné, že v dospělosti se ho bude také dopouštět. Říčan (2004, str. 135) v této souvislosti píše o identifikaci (ztotožnění). „Předpokládáme, že se dítě s rodiči – samozřejmě obrazně – psychologicky ztotožní, že „do sebe pojme“ jejich názory, hodnoty a přání tak silně, že si už ani nebude uvědomovat původ těchto názorů, hodnot a přání. Identifikace je pevná a trvalá vazba, která společnosti umožňuje, aby dítěti vstúpila to nejlepší – a bohužel i to nejhorší – z osobnosti rodičů.“ Děti vystavené ve vlastní rodině opakovanému násilí, brutalitě a agresi, se často naučí odchýlně zpracovávat neutrální i přátelské informace z prostředí, protože je považují za nepřátelské.

3.3. Sociální vztahy

Násilnický partner má pocit, že nemá téměř žádnou odpovědnost za nynější konflikt a obviňuje okolí. Téměř bagatelizuje své chování a svádí to na alkohol, provokaci partnerky, zlé dětství či na stres. Nečeká, že bude potrestán. Na svoje chování nemívá kritický náhled, ospravedlňuje je obhajováním patriarchálního modelu vztahu (rodiny).

³ Vedoucí Zlaté linky seniorů, rozhovor ze dne 4.3. 2008

Oběť, v tomto případě senior, nemusí na počátku poznat, že členové rodiny, se kterými sdílí domácnost, mají sklony k násilí. Teprve v zátěžových životních situacích (vznik závislosti na pomoci druhých, ztráta určitých schopností – zejména schopnosti podílet se na chodu domácnosti, počínající psychické problémy oběti) se někteří rodinní příslušníci mohou začít chovat agresivně. V době, kdy se jejich násilnictví projeví, je oběť (senior) tímto jednáním natolik překvapena, že většinou není vůbec schopna adekvátně reagovat. (Kovařík, Zimmelová, in Domácí násilí – násilí páchané na mužích a seniorech, 2006, str. 82)

Násilníkovi přispívá ještě fakt, že u starých lidí je zcela běžné, když nějaký čas nevycházejí z domu a neozývají se svým blízkým. Mnoho lidí se nad tím ani nepozastaví. Bohužel, tento fakt velmi přispívá k bujení násilí. Jistý rozdíl můžeme vidět, když porovnáme život na vesnici a ve městě. Na vesnici každý ví o všem, panuje tam dokonalejší sociální kontrola. Patrné jsou také bližší vazby mezi lidmi. To je vidět například v chování pošťáček, které nosí každý měsíc důchody. Ty často se starým člověkem posedí a popovídají si s ním. Jiná situace panuje ve městech. Paradoxně, ač zde žije více lidí, lidé se cítí více opuštěni. Jsou pohlceni městskou anonymitou. Zde sousedská výpomoc, či zájem pošťáčky jsou spíše výjimečné. Pokud nemá starý člověk přátele nebo hodné či zvědavé sousedy, těžko se o jeho možných strastech někdo dozví. Přesto, podle Šusterové⁴, velmi často iniciují pomoc policie právě sousedé. Je to rozporuplné, ale když si uvědomíme, že je většinou pomoc zavolána až ve chvíli, kdy jde ohrožené osobě o život, zase tak dobrá zpráva to není. Jak daleko tedy musí situace dojít, než si okolí všimne, že se něco děje? To musí jít až o holý život, aby si někdo uvědomil, že něco není v pořádku?

---

⁴ Psycholožka, která vede Intervenční centrum v Praze 14 – Černý most.

4. Oběť domácího násilí

Výzkumy provedené do devadesátých let 20. století shodně potvrzují, že většinovými oběťmi domácího násilí jsou ženy (92-98 % z celkového počtu obětí). (Matoušek, 2005, str. 231)

Pokud se domníváme, že obětí domácího násilí je většinou oběť s nižším nebo s žádným vzděláním, mýlíme se. Matoušek (2005, str. 237) uvádí 52 % týraných žen, které mají alespoň středoškolské vzdělání. K tomu dodává, že „neexistuje typická oběť domácího násilí, a že bránit se domácímu násilí pouze privátně bez oficiální podpory státních a nestátních institucí, je velice obtížné.“

Typická oběť domácího násilí tedy neexistuje. Každá oběť má svou minulost, své vlastní vysvětlení proč k násilí došlo a proč v něm nadále přetrvává. Jisté je však jedno. V okamžiku, kdy na ni byla vztáhnuta ruka, nebo byla slovně napadena, dojde k narušení pocitu vlastní důstojnosti. Z toho plyne narušení vlastního sebehodnocení a nízké sebevědomí oběti. Tím, že se domácí násilí opakuje, je oběť vystavena opakovanému stresu. Bývá frustrována neuspokojeným psychickými potřebami, nezažívá pocit bezpečí a jistoty. V domě, který pro ni býval útočištěm před všemi problémy, se nyní odehrává schéma bolesti a utrpení.

Oběti domácího násilí ve velké míře nenahlásí, že jsou týrány, zneužívány nebo je s nimi špatně jinak zacházeno.

K důvodům, proč oběti na celém světě setrvávají v domácnosti, kde je násilí páčáno, patří zejména: (Matoušek, 2005, str. 233)

1. „Ekonomická závislost – oběť nemá vlastní příjem, byt, nemá kam odejít
2. Strach z budoucnosti – oběť se obává toho, co se stane, když odejde, co bude sama dělat, jak se na to bude dívat okolí
3. Vědomí o nedostatečné legislativě a chybějícím systému pomoci
4. Tradiční obraz o roli ženy – žena má žít pro druhé, má odpovědnost za citové klima v rodině, nese vinu za nefunkčnost rodiny, žena má potlačovat vlastní potřeby ve prospěch rodiny“

„Zvláštní skupinou ohrožených osob tvoří senioři trpící závažnými chorobami, zvláště pak demencí. Nemohou se sami dostat k potřebným informacím, jsou závislí na pomoci a

ochotě okolí. Mnohdy nemohou rozhodovat o vhodných řešeních ani svobodně vyjádřit svá přání. (Čírtková, 2006, str. 62)

„Senioři jsou díky svým sníženým fyzickým schopnostem a často také určité závislosti poměrně snadným terčem útoků ze strany svých potomků, ať již dětí nebo vnoučat. Starší lidé jsou vůči svým příbuzným takřka bezbranní, málokde najdou zastání a hlavně „nejsou tolik vidět“. Nejsou svázáni s žádnou institucí (nechodí do práce), tráví hodně času zavření ve svých bytech, a když se jim děje příkoří, snadno se to ututlá. Starší lidé se hůře dovolávají pomoci – dost často nevědí, kam se obrátit, mívají problémy s komunikací s úřady. A hlavně nic nechtějí řešit po zlém, a po dobrém to nejde.“ (Buletin kriminality MV ČR, 2001, str. 10)

K nenahlášení násilí vede seniory ještě jeden závažný fakt. Stydí se. Není lehké přiznat, že děti, které si vychovali, vštěpovali jim od mládí hodnoty a postoje, se k nim nyní obrátily zády a místo aby je chránily před vnějším světem, samy se staly zdrojem násilí a zneužívání.

Mezi pachatelem a obětím může dojít k vzniku tzv. Stockholmského syndromu.

„**Stockholmský syndrom** je charakteristický vytvořením emocionálního vztahu mezi násilníkem a obětí a identifikací oběti s jednáním násilníka. Oběť se mu snaží zavděčit a povědomě si vykupuje jeho shovívavost, čímž chrání svůj život. Běžně jsou uváděny čtyři podmínky vzniku stockholmského syndromu:

- ❖ život oběti je v ohrožení,
- ❖ oběť je přesvědčena, že ze stávající situace není úniku,
- ❖ oběť je izolována od lidí a
- ❖ oběť pociťuje přechodnou náklonnost k násilníkovi.“ (Zpravodaj BKB, ročník 12, č.2, str.8)

4.1. Oblasti problematického chování oběti:

(MV ČR, www.mv.cz)

1. „Manipulace

Týraná osoba, aby alespoň zdánlivě porozuměla současné situaci, hledá pro sebe přijatelné vysvětlení. To vede k tomu, že začne sama sebe obviňovat, považuje se za viníka celé situace a do budoucna se snaží těmto střetům předcházet. To má formu toho, že se snaží okamžitě vyhovět agresorovým přáním a zcela opomíjí svoji osobu. To celé vede k tomu, že

začne vnímat realitu pokřiveným zmanipulovatelným způsobem. Ztrácí schopnost rozlišit, co je a co není normální.

2. Zablokované ventilování (exprese) vzteku

Oběti domácího násilí se usilovně snaží utéci před konflikty. Nejsou schopny normálních reakcí, když si na nich někdo vylévá vztek, ani když samy cítí vztek. Odnaučily se vyjadřovat přímo své pocity, raději používají nepřímé způsoby jako sarkasmus, pasivně-agresivní techniky či pomlouvání za zády.

3. Disociace

Disociace je účinný způsob, jak otupit prožívání emocí. Jde o psychický mechanismus, který chrání oběť před tím, aby naplno prožívala bolest ať už fyzickou, či psychickou. Má různé podoby. Může jít o úplné „vymazání pocitů“ (týraná osoba vlastně nevnímá, ačkoliv působí podněty), o psychogenní amnézii (ohraňčenou ztrátu paměti) či v extrémní podobě pak o tzv. mnohočetnou osobnost.

4. Minimalizace násilí

Minimalizace vlastně souvisí s manipulováním reality. Oběť domácího násilí popírá vážnost incidentů i celkové situace, je to forma iluzorní obrany, protože jinak by se „musela zbláznit“. Minimalizace pomáhá redukovat strach z budoucího vývoje domácího násilí, činí problém menším.

5. Přílišná ochota vyhovět

U osob týraných partnery časem vzniká nápadná tendence vyhovět násilníkovi, a tak eliminovat startéry pro výbuch jeho agrese. Tento naučený postup pak uplatňují i vůči jiným autoritám. Smyslem extrémní vstřícnosti je předcházet jakýmkoli konfliktům. Někdy se tento styl reagování objevuje i u zajatců.“

5. Situace v České republice

Podle Ministerstva vnitra (www.mv.cz) bylo za období od 1. 1. 2008 do 30. 4. 2008 zjištěno 224 případů týrání osoby žijící ve společném obydlí. Z celkového počtu bylo stíháno 154 osob, z nichž 62 osob byli recidivisté a 5 osob tvořily ženy.

V České republice (a určitě nejen v ní) patří mezi nejohroženější skupinu obyvatel ohrožených kriminalitou staří občané. Potvrzuje to i Ústav zdravotnických informací a statistiky v Praze, který disponuje údaji o počtu zemřelých v důsledku napadení v České republice v letech 1990-1997. V počtu obětí jsou na prvním místě lidé starší šedesáti let, kterých bylo v průměru 37 za rok. Senioři jsou nejčastějším terčem pro nejrůznější násilníky, podvodníky a zloděje. Toto potvrzuje i statistika Bílého kruhu bezpečí. Dle této statistiky zjistíme, že více než 20% jejich klientely jsou lidé starší šedesáti let. Existují pachatelé, kteří se přednostně zaměřují na oběti v seniorském věku. Jsou přesvědčeni, že tak zvyšují svoji šanci na beztrestnost. Spoléhají na to, že starší člověk nebude klást tak intenzivní odpor, počítají u něj s horší pamětí, slabším zrakem a obecně pomalejším vnímáním a reakcemi. Senioři se stávají nejčastěji oběťmi tří trestných činů, a to krádeže dle § 247 trestního zákona podvodu dle § 250 a loupežného přepadení dle téhož zákona. (Zimmelová, in Domácí násilí – násilí páchané na mužích a seniorech, 2006, str. 100)

Vzhledem k tomu, že týrání a zneužívání seniorů je ve světě opomíjený, ale velmi závažný problém, rozhodlo se občanské sdružení Život 90 uskutečnit diskuzi mezi experty, lékaři, sociálními pracovníky, politiky a veřejností. Akce se uskutečnila 11. června 2007. Záštitu převzala MUDr. Džamila Stehlíková, ministryně pro lidská práva a menšinovou politiku.

Odborníci se shodli na tom, že v Česku může být týráno, zneužíváno a zanedbáváno až 400.000 seniorů. Jde o problematiku, která začíná ztrátou respektu u bližních a může končit otevřeným násilím z jejich strany. Terčem fyzického násilí by mohlo být kolem 270.000 lidí nad 60 let. Gjuričová, ředitelka odboru ministerstva vnitra, připomněla, že od roku 2002 do roku 2006 došlo k trojnásobnému nárůstu trestných činů, spáchaných na seniorech.

„Podle zkušeností odhadují ti, kteří se problematikou seriózně zabývají, že podíl psychicky a tělesně týraných seniorů přesahuje u nás 5%-ní podíl, uváděný v západních demokratických zemích, což by v České republice představovalo více než 60 000 konkrétních týraných osob. Světová zdravotnická organizace (World Health Organization) uvádí, že 4-6 % seniorů se setkalo s některou z forem domácího násilí. V ČR je problematice týrání seniorů

věnována velmi malá pozornost, přestože statistika mluví o tom, že 13% respondentů z řad seniorů se setkala s fyzickým napadením, 20% se setkala s psychickým týráním. Pouze 16% seniorů přiznává, že byli týráni, ale 84 % týrání vůbec nepřiznává (průzkum Zdravotní fakulty Jihočeské univerzity z roku 2005)“. (www.helcom.cz)

5.1. Reakce okolí

(Čírtková, 2006, str. 27)

„Snad nejčastěji se vyskytujícím problematickým chováním okolí je strategie ignorování faktu trestného činu. Okolí pak komunikuje s obětí, jako by se nic nestalo, vyhýbá se rozhovoru o bolavých místech a vybízí ji k tomu, aby na kritický incident zapoměla. Nevhodné reakce okolí na primární vitimizaci posilují negativní dopad trestného činu na oběť.“

Pro kontraproduktivní strategie zacházení s obětí trestného činu jsou typické dva mylné mýty:

- oběť musí co nejdříve na vše zapomenout, proto je třeba se k ní chovat, jako by se nic nestalo
- oběť je nemocný člověk, vyléčí ji odpočinek, klid a vhodné léky.

Přesný opak je pravdou. Oběť nikdy nezapomene na trestný čin.“

Je důležité, aby naše společnost přešla do fáze, kdy na násilí bude reagovat důslednou a okamžitou kriminalizací problému, zatčením pachatele, jeho obžalováním a následným potrestáním. Aby k tomuto došla, musí však urazit ještě dlouhou cestu. V první řadě musí začít měnit své postoje ke starým lidem. I když tento proces přeměny nebude lehký, přesto věřím, že se tomu tak v budoucnu stane.

6. Násilí páchané na seniorech ze strany pečovatелů

Stáří je příznačné úbytkem schopností a sil. Ač se tomu člověk brání jakkoliv, jedná se o přirozený proces, který se nedá zastavit. V okamžiku člověka nastane doba, kdy zjistí, že nezvládá věci každodenní činnosti, nedokáže již uklidit, uvařit nebo si dojít nakoupit. Potřebuje pomoci. Nyní nastávají dvě možnosti: vyhledá pomoc **pečovatelské služby** (Charita, Život 90, péče rodinných příslušníků), nebo bude umístěn do **domova důchodců**, eventuálně do jiné instituce.

Většina starých lidí se brání odebrat se do institucionální péče, chce svůj život dožít ve svém bytě, kde prožili většinu svého života. Jejich postoj je pochopitelný. A právě pečovatelská služba jim jejich přání umožňuje. Profesionální pečovatelka jim pomůže s činnostmi, na které již nestačí, poskytne starému člověku psychickou podporu, vyslechne ho, poradí mu. Starý člověk v důsledku nemohoucnosti žije většinou izolovaně, ven vychází jen zřídka. Pečovatelka může být i jeho zdrojem informací zvnějšku, naplňuje jeho sociální kontakt. Práce pečovatelky má ještě jeden nesporný klad. Může být tou, která odhalí domácí násilí páchaném na seniorech.

Může nastat i případ, kdy se o starého člověka stará někdo z rodiny. Ti se potom stávají pečovateli o starého člověka a berou na tuto péči příspěvek na péči o blízkou osobu.

Obě tyto skupiny pečovatелů jsou bezesporu nejdůležitějším pojítkem mezi seniorem a společností. Vždyť pomoc pečovatелů umožní seniorovi žít nadále kvalitním způsobem života, aniž by jej radikálním způsobem narušil. Bohužel, pečovatel nemusí mít vždy dobré úmysly a sympatie se starým člověkem. Explicitně mu nemusí jít o jeho dobro. Faktory jako je izolace, nesoběstačnost a nerovnoměrnost sil staví starého člověka do role bezbranné oběti, jež je plně odkázána na milost a nemilost svého pečovatele – ochránce. Bohužel, ten, kdo pečuje, je automaticky považován za toho, kdo je dobrý. Tím i způsob kontroly je jiný.

Již v minulosti (dnešek není výjimkou) docházelo k minimálním kontrolám práce pečovatелů. Mnozí příbuzní – pečovatелé se starali o svého blízkého z ekonomických důvodů. Peníze, které jim přicházeli na podporu péče o starého člověka a na nákup sociálních služeb brali spíše jako dávkou „odškodňovací“ a vítali ji jako dobré přilepšení svých příjmů.⁵

⁵ *Příspěvek na péči je poskytován přímo osobám, které pomoc potřebují. Člověk může z příspěvku hradit profesionální sociální službu nebo jej použít k pokrytí nezbytných nákladů při zajištění péče v rodině. Dávka je poskytována ve čtyřech stupních podle péče, kterou člověk potřebuje. Míru potřeb posuzuje sociální pracovník a posudkový lékař. Výše dávky měsíčně činí:*

I. stupeň	2000 Kč (pro nezletilé 3000 Kč)
II. stupeň	4000 Kč (pro nezletilé 5000 Kč)

„Starý člověk ve snaze pomoci své rodině, raději při zjednávání služeb pomoc sociální služby odmítne s tím, že částky za služby, které by platil, raději dá, dle jejich slov – „svým vlastním“ nežli příslušné organizaci. Často tak napomáhá tomu, že služby, které potřebuje, nejsou vykonávány a v rodině dochází ke vzniku živné půdy pro špatné zacházení. Ještě horší je situace u člověka, který je zmatený a nemá žádnou povědomost o vlastní finanční situaci a je rodinou manipulován.“ (Boháčková, in Domáci násilí – násilí páchané na mužích a seniorech, 2002, str. 28). Proto nové přijetí **zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. a prováděcí vyhláška zákona č. 505/2006 Sb.** přišlo jako vítaná změna.

Nekvalitní péče a špatné zacházení se seniory ze strany poskytovatelů sociálních služeb by mělo být eliminováno systémem pravidelných opakujících se sociálních šetření v domácnostech osob pobírajících příspěvek na služby. Kvalifikovaní sociální pracovníci budou sledovat využití příspěvku a zjišťovat potřebu a rozsah sociálních služeb v komunitách. Přestože se jedná o změny velkého rozsahu, které se dotknou velmi vysokého počtu občanů ČR, není jim - např. ze strany medií - věnována náležitá pozornost. (www.helcom.cz)

Tošnerová (2000, str.17) uvádí, že „špatné zacházení je většinou způsobeno přepracovaným pečovatelem – členem rodiny, který týrá slabou a závislou osobu. Dalšími důvody pro špatné zacházení jsou situace, ve který pečovatel: 1) je schopen pochopit jen do jisté míry, že jeho chování a činy jsou násilné; nebo 2) násilné chování je způsobeno zdravotními obtížemi pečovatele – člena rodiny. Někteří pečovatelé se domnívají, že jsou oprávněni používat moc, aby mohli trestat a ovládat své oběti. Tato moc a dohled člena rodiny je prvořadá příčina špatného zacházení se staršími osobami. Model přepracovanosti pečovatele může svádět vinu na oběť a vést k opatřením, která mohou ještě více ohrozit pacienta. Vzhledem k tomu, že obětem je ubližováno bez ohledu na zjišťování okolností a příčin, za kterých se pečovatelé starají a působí na pacienta, strategie zásahu by se především měla zaměřit na ochranu a podporu oběti.“

Čírtková (2006, str. 61) dodává, že „příčinou násilí může být i to, že pachatel omezeně chápe, že jeho chování je násilné. Může situaci vnímat pouze ze svého pohledu. Domnívá se, že za péči si zaslouží finanční prostředky svého rodiče, že osobě trpící demencí stačí bazální péče a nepotřebuje společnost, že takto postižený člověk nevnímá, jak se s ním zachází. Zde je potřeba uvažovat o zátěži pečujících osob, která se může stát neúnosnou. To nelze brát jako ospravedlnění násilí. Spíše se musíme zamýšlet nad životem pečovatelů a jejich blízkých.

III. stupeň 8000 Kč (pro nezletilé 9000 Kč)

IV. stupeň 11000 Kč

Práce a sociální politika – měsíčník MPSV ČR, ročník 4, číslo 12, prosinec 2007

Neúměrná zátěž, zhoršení zdravotního a psychického stavu může spustit stresovou reakci, která končí násilím.“

Podle výše uvedeného můžeme usuzovat, že páchání násilí na seniorech ze strany pečovatelů je velmi komplikované. Pečovatel, ačkoliv mu primárně nejde o páchání násilí, nakonec se k němu uchýlí. Příčin, jak jsem již uvedla, může být mnoho. Pokud je však důvodem přepracovanost či nezvládnutí situace, je možno využít služeb mnohých organizací. Například Život 90 nabízí pečovatelům - rodinným příslušníkům ulehčení od jejich povinností tím, že poskytují respitní péči. Říká se jí také odlehčovací pobyty, kam je možné umístit seniora, jehož zdravotní stav vyžaduje pečovatelské zajištění a dohled po přechodnou dobu od 1 do 90 kalendářních dnů. Tuto službu považuji jako jakousi primární prevenci před domácím násilím páchaném na seniorech.

7. Násilí na seniorech v ústavní péči

Představa domácího násilí páchaného na seniorech je většinou podobná. Děje se za zavřenými dveřmi domů, kde staří lidé bydlí. Většina starých lidí však nebývá zcela soběstačná, trápí je různé zdravotní a ekonomické problémy nebo mají jiné důvody, kvůli kterým nemohou žít v klidu svého domova. Jsou umístěni, ať již z vlastní vůle, nebo pod tíhou okolností, do některého druhu ústavního zařízení.⁶

„Urážlivé nebo zanedbávající vztahy mezi staršími lidmi a jejich pečovateli doma nemusí nutně končit když starší osoba vstoupí do institucionální péče; zneužívání může někdy pokračovat v novém prostředí. Mnoho různých lidí může být odpovědnou za jejich zneužívání. Mohou to být: placení členové personálu, další spolubydlíci, dobrovolní návštěvníci nebo příbuzní a kamarádi.“ (Krug, 2002, str.133)

„Existují dva typy zařízení, která se charakterem své klientely velice podobají. Jsou to **léčebny dlouhodobě nemocných (LDN)** a **domovy důchodců (DD)**, zejména jejich tzv. ošetrovatelská oddělení. LDN je zdravotnické zařízení a péče je zde hrazena zdravotní pojišťovnou. Je zřízeno pro poskytování intenzivní doléčovací a rehabilitační péče, která by neměla přesáhnout tři měsíce, pak se řeší možnost propuštění a následná péče. Podobně je tomu i v sociálně ošetrovatelských zařízeních s velkým podílem rehabilitační péče a s předpokladem propuštění do tří až šesti měsíců. Péče není hrazena pojišťovnou, ale obcí a uživateli samými; i tam se po skončení předepsané lhůty řeší problém propuštění a následné péče. Z různých důvodů (mj. i proto, že za zdravotnickou péči se neplatí, celý důchod, příspěvek na bezmocnost i byt pacienta zůstává k dispozici jeho rodině) bývá pobyt pacientů v LDN prodlužován. Z toho se většinou časem stává nikoliv pobyt dočasný, ale trvalý a péče se mění z dlouhodobé na terminální.“ (Matoušek, 2005, str. 177).

Od 1.1. 2008 byly zavedeny poplatky u lékaře. Ty se vztahují na **poplatky u lékaře za návštěvu s vyšetřením:**

- **poplatky za výdej léku na předpis (30 Kč za každý lék)**
- **poplatek za pobyt v nemocnici (60 Kč)**
- **poplatek za návštěvu pohotovosti (90 Kč)**

⁶ K 31. 12. 2004 bylo v České republice 373 domovy důchodců, ve kterých žije 37 025 seniorů, v penzionech pro důchodce je na 11442 seniorů. (www.czso.cz)

Tato změna ve zdravotnické péči bude mít jistě zásadní vliv v životě starých lidí. „Zhruba deset tisíc českých důchodců musí každý měsíc vyžít jen s několika stokorunami. Žijí v domovech důchodců, kterým za pobyt a stravu odevzdají 85 procent důchodu. Zbytek jim zůstane na osobní výdaje. Podle průzkumu Národní rady osob se zdravotním postižením (NRZP) provedeném ve 400 domovech pro seniory tyto důchodci nejsou schopni výdaje za lékaře a předpis na léky uhradit. V domovech důchodců žije v Česku kolem 40 tisíc seniorů a dalších 30 tisíc lidí, kterých se problém rovněž týká, je umístěno v ústavech sociální péče. **Pobyt a strava seniory přijde na 7 až 9 tisíc korun měsíčně.** Průměrný důchod přitom v Česku činí 9093 korun měsíčně. Proto zákon omezuje výši nákladů na pobyt v domovech a nařizuje, že každému jeho obyvateli musí z důchodu zůstat alespoň 15 procent na kapesné. Rozdíl v platbě důchodců na pobyt v domově a skutečnými náklady dorovnává většinou zřizovatel, především příslušný krajský úřad. Z kapesného senioři hradí další běžné výdaje, jako jsou například poplatky za televizi a rozhlas, osobní hygienické potřeby, doplatky za léky a nově také regulační poplatky za recept a návštěvu u lékaře.“ (www.penize.cz)

7.1. Typy rezidenční péče v ČR

Matoušek (2005, str. 178) se zmiňuje o třech typech rezidenční péče, které v České republice existují:

1. „**Domovy – penziony pro důchodce**, kteří jsou zcela zdraví a soběstační. Pronajímají si zde byt, který si vybavují svým nábytkem a mohou si objednat a zaplatit některé služby (úklid, praní a žehlení, nákupy, doprovod či stravování).
2. **Domy s pečovatelskou službou** také nabízejí byty uživatelům do pronájmu. Jsou to však byty zvláštního určení, v nichž jsou kromě ubytování poskytovány i sociální služby.
3. **Domovy důchodců** představují klasickou formu institucionální péče o seniory nabízející trvalé ubytování a široké spektrum služeb od péče o domácnost klienta, přes nejrůznější programy aktivit až po náročnou ošetrovatelskou i rehabilitační péči o těžce zdravotně postižené seniory a hospicovou péči o umírající.“

Je důležité si uvědomit, jaká zátěž to musí být pro starého člověka. Mnozí lidé si myslí, že senioři žijící v institucích se mají nejlépe. Je o ně dobře postaráno, nemusí vařit, prát...mohou se plně realizovat v různých kroužcích, nejsou sami, necítí se sami, přece všude

okolo nich jsou lidé se kterými mohou mluvit a sdílet své problémy... Ano, to vše je pravda. Přesto všechno, jak už tomu tak v životě bývá, vše má i svou druhou stranu.

Pojďme se tedy podívat, co všechno musí starý člověk překonat, aby měl šanci vést takový život, o kterém si mnozí myslí, že jej mají. Spokojený a bezproblémový.

Ústav se nyní stává jejich domovem. Bývá tomu tak, většinou, až do jejich smrti. U starých lidí dochází jen zřídka k bezproblémovému přejití na nový způsob života. Pro většinu to představuje velikou zátěž, kterou někteří časem překonají, jiní se s ní nevyrovnejí nikdy.

Vágnerová (2000, str. 496) uvádí, že „tato změna je spojena se ztrátou zázemí, známého teritoria a s ním spojené identity. Tak zásadní změna je vždycky zátěžovou situací, jejíž intenzita závisí na mnohých okolnostech. Umístění do ústavu symbolicky potvrzuje ztrátu autonomie a soběstačnosti starého člověka, mnohými je chápáno jako signál blížícího se konce života.“ (Haškovcová, 1990) za kritické období považuje období prvních 5-6 týdnů, popřípadě 6 měsíců.

Proces adaptace bývá v těchto okamžicích obtížný. Vyrovnat se s touto situací není lehké. Senior se může cítit bezradný, dezorientovaný, chybí mu pocit jistoty a bezpečí. Důležité je, aby se mohl starý člověk dostatečně připravit. Myslím tím nejen přípravu materiální, ale též psychickou. Starý člověk musí toto rozhodnutí velmi pečlivě zvážit, připravit se na to, že bude muset opustit byt, ve kterém prožil část svého života. Pokud se však jedná o rychlé umístění do instituce a jeho odchod z domova je vynucen, může zažívat hotové peklo.

7.2. *Fáze adaptace na nedobrovolné umístění do domova důchodců (či LDN)*

(Vágnerová, 2000, str. 499)

1. **„Fáze odporu** – staří lidé mohou být negativističtí, agresivní a hostinní vůči komukoliv, dost často vůči tzv. náhradním viníkům, protože ti skuteční nebývají přítomni. To znamená vůči personálu, ale i ve vztahu k ostatním staříkům. Nepříjemné chování nově přijatých lidí je třeba chápat jako obrannou reakci v situaci, kdy přiměřenějšího jednání nejsou schopni. Jde o projev frustrace a negativních emocí, které staří lidé v této situaci prožívají.

2. **Zoufalství a apatie** – následuje obyčejně poté, když se starý člověk vyčerpá a zjistí, že jeho odpor nevede k žádoucímu efektu. V této situaci většinou reaguje útlumem a apatií. Rezignuje a ztrácí všechno zájem, i o svůj život. Někteří lidé v této fázi setrvávají až do své smrti, která může přijít relativně brzy.
3. **Fáze vytvoření nové pozitivní vazby** – některým starým lidem se podaří navázat nový pozitivní vztah např. s někým z personálu nebo s jiným starým obyvatelem domova, který by jim pomohl sdílet novou situaci a dával takovému životu nějaký smysl.“

Pro většinu seniorů nastává období smutku. Ztratili svůj domov, své milované bytosti, ztratili zaměstnání a místo ve společnosti... Tyto změny jimi hluboce otřásají a traumatizují je. Nejsou to lehké chvíle v životě. Je to smutný proces, kdy se člověk vyrovná s různými životními ztrátami. Někdy se člověk se ztrátou vyrovná za krátkou dobu, ale často tato těžká období trvají léta i do konce života. (Pichaud, Thareauová, 1998)

Toto období je starého člověka není vůbec lehké. Je pochopitelné, že z něj nevyzařuje radost a optimismus. Nemusí být ani vždy milý na zdravotnický personál, který se o něj stará. A pracovníci v těchto zařízeních jsou pořád jenom lidé. Je těžké udržet sympatie k člověku, který je nepříjemný, může být i hrubý a agresivní. Je těžké neangažovat své city a postojem věnovat každému klientovi stejnoměrně svou péči. U pečovatele či jiného zdravotnického pracovníka může dojít ke stresu, ztrátě ideálů a nadšení. To vše může vést k **syndromu vyhoření**. Ten se podle Kopřivy (2000, str. 101) může projevit depresí, lhostejností, cynismem, stažením se z kontaktu, ztrátou sebedůvěry, častou nemocí a tělesnými potížemi.

Denní rutina, přestávání braní práce jako posláním a pomáhání, může vést personál k tomu, že postupně zapadne do kolejí každodenního stereotypu. Dovolím si tvrdit, že skoro každý nastupující pečovatel či jiný pracovník, který je zaměstnaný v nějaké instituci, věnuje své práci zpočátku velké úsilí, je milý, shovívavý ke starým lidem, má s nimi trpělivost. Mnozí se velmi citově angažují. To má však i své úskalí. V zařízeních pro seniory je smrt vnímatelná mnohem více než v jiných institucích. Stává se, že zemře „oblíbená babička“, kterou miloval všechen personál. Vyrovnávání se smutkem může vést k zařeknutí, že příště již nebude tolik citově angažovaný. Současně, každý má své problémy, každý má svůj špatný den. A jak jsem se již zmínila, i ošetřující personál tvoří „jenom lidé“.

Na druhou stranu to neomlouvá ty, kteří využívají své moci a převahy nad starými lidmi, kteří nemají žádný způsob, jak se bránit. Neomlouvá je, když nedodrží etický kodex platný pro jejich povolání. Pokud u nich dojde k syndromu vyhoření nebo jiným potížím

s výkonem svého povolání, mají nabídku spolupracovat se svým supervizorem nebo jiným odborníkem, který by jim z této situace pomohl. Bohužel, přesto je v těchto zařízeních spousta pracovníků, kteří tuto nabídku nevyužijí.

Nesmím opomenout ani všudypřítomný nedostatek financí v rezortu zdravotnictví a sociálních věcí. „Úměra mezi nízkými příjmy zdravotníků a sociálních pracovníků a špatným zacházením s lidmi zcela jistě existuje. V ústavech dochází k vymáhání nepřiměřených finančních částek za ošetrovatelskou péči, některé neoprávněně inkasované peníze bývají označovány za sponzorské dary, které šlechtný senior nebo jeho rodina věnovala ústavu.“ (Zimmelová, in Domácí násilí – násilí páchané na mužích a seniorech, 2006, str. 94)

7.3. Typy zanedbávání péče v institucích

„Spektrum zneužívání a zanedbávání v rámci institucí se rozpíná ve značné míře a může se jednat o následující:

- **zajištění péče**, např. vzdorování ve změnách v geriatrické medicíně, narušení individuality v péči, neadekvátní výživová a nedostačující péče sester (necitlivé zacházení při polohování, přenášení pacienta)
- **problém se zaměstnanci**, např. stres v zaměstnání, slabá psychická pracovní kondice, nedostatečný trénink a psychologické problémy mezi zaměstnanci
- **potíže mezi zaměstnanci a vztahy ke klientům**, např. chabá komunikace, agresivita, kulturní odlišnost
- **prostředí**, např. nedostatek základního soukromí, zchátralé zařízení, používání zákazů, neadekvátní smyslová stimulace, náchylnost k nehodám v rámci instituce
- **organizační politika**, např. dávání obyvatelům málo prostoru během denního režimu, byrokratické nebo nesympatické postoje směrem ke klientům, nedostatek personálu, nebo vysoká fluktuace pracovníků, podvody týkající se majetku a peněz starých lidí.“ (Krug, 2002, str.133)

„Starší lidé se v ústavech mohou setkat s přehlížením, hrubým a nešetrným zacházením, necitelností a lhostejností. Ti, kteří se nemohou bránit pro svůj zdravotní stav a tělesnou nemohoucnost, jsou v plné šíři vystaveni na milost a nemilost ošetřujícímu personálu. Příbuzní seniora při svých návštěvách se obávají říkat nahlas výhrady vůči péči. Proč? Odpověď zní: „Když s vám to nelíbí, vezměte si svého příbuzného domů.“ Pokud by se

přece jen někdo ohradil, důsledky této naprosto oprávněné kritiky se mohou promítnout v péči, resp. Nepéči o seniora. V domově důchodců nelze říci, že by se jednalo o týrání seniorů ve smyslu definice týrání. Spíš se jedná o zanedbávání, nedostatky a hrubé chyby v péči.“ (Zimmelová, in Domácí násilí – násilí páchané na mužích a seniorech, 2006, str. 97)

Z uvedeného vyplývá, že ani ústavům se násilí nevyhýbá. Přestože zde pracují školení pracovníci, mají někteří z nich podíl na zvyšování se statistik se špatným zacházením se seniory. Současně ani společenská situace není nakloněna k tomu, aby se tato situace měnila. Nedostatek financí ve zdravotnictví a sociální péči je stálý problém, který výrazným způsobem ovlivňuje kvalitu zdravotní péče a sociální pomoci.

8. Krizová intervence v oblasti domácího násilí

„Buď rozhodný a udatný. Neměj strach a neděs se, neboť Hospodin, tvůj Bůh, bude s tebou všude, kam půjdeš.“ (Jozue 1,9)

Oběť domácího násilí potřebuje pomoc. Na tom se shodnou všichni lidé. Ovšem shodnout se na tom, jaká pomoc by pro ně byla ta nejlepší, je věc druhá. V řadě publikací zaměřených na téma domácího násilí jsou uveřejněny formy pomoci. Podrobně jsou popsány krizové a bezpečnostní plány, podle kterých se má oběť domácího násilí řídit. Jejich kvalita je neoddiskutovatelná, jednu vadu však mají. Jsou určené pro mladé⁷ ženy, které mohou odejít a zachránit se. Starý člověk se těžko rozhodne, že tato situace je neúnosná, a odejde, přestěhuje se, nebo někde najde přechodný azyl. Starý člověk většinou bývá na agresorovi závislý. Nemůže odejít, nemá na to dostatek fyzických a psychických sil. V drtivé většině ani odejít nechce. Kam by šel? Patrně by našel nové místo v rukou instituce. V domově důchodců, LDN, penzionu pro seniory atd. On však chce dožít zbytek svého života ve svém bytě, s osobou, která ho týrá. Ano, je to paradox. Ale také pochopitelné. Samota ve stáří je tak přítomná a smutná.

V současné době, kdy je telefon zcela běžnou věcí v životě člověka, se nejčastěji setkávají s domácím násilím pracovníci krizových linek. Je to pochopitelné, protože tato forma pomoci zaručuje naprostou anonymitu, tudíž pocit bezpečí. Senioři nemusí nikam chodit, nemusí se vystavovat strachu, že je někdo uvidí, a přesto se mohou spojit s odborníkem, který, i kdyby o pomoc sami nestáli, je vyslechne a pomůže jim nést jejich břímě.

Když se senior odhodlá kontaktovat linku důvěry, už se možná dlouho trápí. Je třeba mu dát příležitost říct to, co ještě nikdy nahlas neřekl. Pracovník by mu měl umožnit, aby si uvědomil, jak to vzniklo, za jakých okolností se to děje, jak se cítí, v čem se ho to nejvíc dotýká. Je třeba mu dát najevo, že v tom není sám, že je to něco, co se děje i dalším starým lidem, ulehčit mu, když jej zbaví pocit negativní výlučnosti. Pracovník ho má podpořit a dodat mu odvahy, aby se slovně ohradil, aby řekl, že už to nedovolí a že, bude-li se násilí opakovat, řekne to třeba svému lékaři. Někdy pomůže i říct, že už s někým o tom mluvil. I když se aktér násilí patrně rozčílí, přece jen se zalekne. Zpravidla dobře ví, že dělá něco špatného, nechce, aby se to zveřejnilo. Možná mu limit, který dostane, umožní zastavit počínání, za které se i sám před sebou stydí. (Vodáčková, 2002)

⁷ ženy, které nepatří do kategorie seniorského věku (60 a výše)

I když starý člověk nechce o svém trápení mluvit, často se stává, že na násilí v rodině přijde profesionální pečovatelka, sociální pracovnice nebo lékař. V těchto případech je nutno nedělat ukvapené závěry a předem pečlivě prozkoumat situaci. Skutečnost, že má starý člověk na ruku modřiny, ještě nevede k závěru, že je svými nejbližšími bit. Může mít velmi křehké cévy a při sebemenším uchopení se mohou modřiny objevit. Výpověď stařenky postižené demencí také nemusí být zcela podle skutečnosti. Ovšem, je třeba se mít na pozoru a zvážit všechny možné aspekty. Je dobré si se starým člověkem o tomto možném problému pohovořit, nevnučovat mu své názory, ale empaticky vést rozhovor. Dále je třeba poznat situaci v rodině, následně vést rozhovor s potencionálním agresorem. Často se stává, že se stírají rozdíly, kdo je oběť a kdo agresor. Na vzniklé situaci mohou mít podíl oba dva účastníci.

Prvořadé je tedy potvrzení, že domácí násilí je skutečně páčáno. Jak jsem již uvedla, staří lidé se bojí zveřejnit svou obtížnou situaci a nechávají si jí „pod pokličkou“. Proto dotazovat se pacienta na násilí v rodině není snadné. Ale lékaři musí často klást osobní otázky a naučí se dotazovat přímo a citlivě, aniž by tím způsobili nebo sami pocítovali rozpaky. Fullin (www.pecujici.cz/priruckyonline.html) považuje za významnou otázku, kterou pečovatelé mohou položit starší ženě, když pátrají po násilí v rodině: „Stýkáte se často se svými přítelkyněmi?“

Další možná otázka, kterou se později dá opřít, je otázka pacientům, zejména ženám, kterým je přes 60 let nebo jsou fyzicky nebo mentálně postižené, „jestli se doma cítí v bezpečí.“ (Tošnerová, 2000, str. 20)

Pokud starý člověk nechce přímo mluvit o této situaci, je dobré pokládat mu nepřímé otázky. Příklady **nepřímých otázek**: (Tošnerová, 2000, str. 21)

- ❖ „Jaké jsou vztahy s „blízkou osobou“ v rodině?
- ❖ Řekněte mi co „blízká osoba“ dělá, když se rozzlobí?
- ❖ Řekl(a) jste mi, že se „blízká osoba“ neumí ovládat. Můžete mi o tom říci více?
Chová se někdy tak, že se ho bojíte?

Pokud je starý člověk ochoten otevřeně mluvit, lze použít tyto příklady **přímých otázek**:

- ❖ Bojíte se „blízké osoby“?
- ❖ Stalo se Vám, že Vás některý člen Vaší rodiny bil, kopal, uhodil nebo zranil?

- ❖ *Byla jste někdy donucena k sexuálnímu aktu proti Vaší vůli? Stává se to často?*
- ❖ *Setkávám se s klientkami, které mají podobná poranění jako máte Vy a říkají, že byly napadeny členem rodiny. Stává se Vám to také?“*

Vedle sociálních pracovníků, ošetrovatelek a zdravotního personálu může zjistit týrání lékař. Je však jen na jeho vůli, zda se rozhodne tuto situaci řešit, či si prostě „nebude dále komplikovat život“. Podle zahraničních zkušeností jsou lékaři méně aktivní a identifikují méně případů než sociální pracovníci a jiní odborníci. Jedním z důvodů je netradičnost chápání těchto jevů jako medicínského problému. Jiným důvodem je nechuť zaplétat se do choulostivých záležitostí, sporných obviňování a následných úředních jednání. Nesmíme však zapomenout na ohlašovací povinnost, kterou má ze zákona každý. Otázkou však zůstává, kolik pracovníků, kteří se setkají s domácím násilím, tuto záležitost ohlásí.

8.1. *Formy pomoci obětem domácího násilí*

Aby mohla oběť domácího násilí dojít pomoci, je třeba, aby osoba, která jí v tom pomáhala, věděla, co v takovéhle situaci dělat. Proto Bílý kruh bezpečí sestavil jednotlivé rady, o které se pomáhající může opřít.

- ❖ **Důvěra.** Nic nemůže být tolik uklidňující, jako fakt, že se oběť cítí slyšena. Důležité je, aby si oběť uvědomila, že jev, který se jí děje, není normální. Je třeba jí věnovat dostatek času pro vyprávění. Netřeba jí nutit do něčeho, co sama nechce. Již fakt, že se dokázala svěřit je velmi zásadní.
- ❖ **Podpora.** Slova podporující sebevědomí oběti působí jako balzám na její poraněnou duši. Vysvětlit jí, že chyba není v ní, ale v násilníkovi je také žádoucí. Potřebují slyšet, že si nezaslouží být napadány, zneužívány či ponižovány. Pocit, že není sama, že za chování jejího druhá není odpovědná je také velmi důležitý. Je třeba být dobrým posluchačem.
- ❖ **Vlastní rozhodnutí.** Vše se odehrává tak, jak chce oběť. Pokud nebude mít sílu opustit svého partnera, je to její rozhodnutí.
- ❖ **Fyzická újma.** Pokud utrpěla nějakou fyzickou újmu, je dobré oběť doprovodit do nemocnice, případně jí pomoci oznámit útok na policii.
- ❖ **Informace.** Tzn. poskytnout oběti informace o organizacích poskytujících pomoc, společné zvážení celé situace a hledání možných řešení, jak z toho ven.

- ❖ **Adresa či telefonní číslo.** Pomáhající osoba může nabídnout k použití svůj kontakt. Je to dobré v situaci, kdy oběť potřebuje být v kontaktu s okolním světem, ale nemůže pobývat v dosavadním domově.
- ❖ **Vlastní bezpečnost.** Nevystavovat se zbytečnému nebezpečí. Např. nenabízet, že si pomáhající promluví s násilníkem.

Další možné opěrné body v pomoci oběti domácího násilí jsou následující: (Vodáčková, 2002, str. 477)

- „Vyslechnout s porozuměním bez jakéhokoliv hodnocení či náznaku obviňování.
- Postupovat pomalu, i když situace „hoří“.
- Nesnažit se donutit klienta k rozhodnutí.
- Pomoci klientovi vyznat se v situaci a hledat společně vhodné řešení a perspektivy.
- Dát malé úkoly, povzbudit, podpořit aktivitu klienta.
- Pokud došlo k fyzickému napadení, doporučit ošetření u lékaře.
- Dlouhodobějším úkolem pracovníka pak může být podpora klienta až k obnovení jeho sebevědomí.“

Dalším důležitým úkolem, který by měl pomáhající oběti učinit, je pořídit záznamy a snímky poranění (pokud došlo k fyzickému útoku). Důkazy jsou rozhodující pro oběti týrání v rodině. Při jejich nedostatku hrozí, že dojde k tvrzení proti tvrzení, a to nemá v případném právním řízení oporu.

Následně zdravotníci nebo profesionální pečovatelé sepíší podrobnou zprávu o domácím násilí. Tato zpráva by měla obsahovat informace o tom, kdo poranění způsobil, jak k poranění došlo a jestli se poranění shodují s pacientovým popisem případu. Nesmí však připisovat vlastní posudky. (Tošnerová, 2000, str. 22)

Neméně důležitou podmínkou pomoci je nabídnout oběti základní informace o pomoci, která je k dispozici. Oběť by se měla dozvědět, kam se může pro případnou pomoc dovolat, jaká jsou její práva a jaké možnosti pomoci v jejím případě přicházejí v úvahu.

8.2. Náboženské cítění, víra

„Pro oběti, které mají náboženské cítění nebo hledají nějaký smysl svého života, má duchovní poselství silný hojivý účinek. Křesťanské poselství přináší úlevu a naději těm, kdo trpí.

Věřící oběti budou možná raději hledat křesťanské poradenství jako alternativu ke světskému. Křesťanští poradci uplatňují mnoho praktických metod, které používají i světští poradci. Přidávají k nim však další rozměr. Povedou klienta se záměrem přivést ho blíže k Bohu, pomohou mu těšit se z uzdravení, které pramení ze vztahu s Bohem, a povzbudí ho, aby zvolil takový ~~smr~~, který je v souladu se starozákonními pravidly.“ (Conwayová, 2007, str. 115)

Doposud jsem se věnovala pomoci oběti domácího násilí. Když jsem tuto oblast uzavřela, je na čase si položit několik otázek. Co udělat s pachatelem domácího násilí? Nemělo by se mu také dostat pomoci? Je sancionizování pachatele dostačující? Dokáže vězení „převychovat“ násilníka? Na tyto otázky není lehké odpovědět. Otázka viny a trestu se řeší nejen v dnešní době, kdy je celkovým trendem humanizace vězeňství. Faktem je, že ne vždy sama odplata má výchovný účinek. Sekundárně je třeba, aby se i pachatel dostal k psychické podpoře.

Poslední novela trestního zákona týkající se domácího násilí pamatovala i na tento problém a zavedla vedle komplexní péče o oběti domácího násilí péči i o agresory. Hlavním strategickým cílem tohoto programu je znovuzařazení uživatelů služeb do společnosti a zlepšení kvality jejich života. Tuto péči poskytuje například Centrum J.J. Pestalozziho, o.p.s.. Programy jsou určeny pro muže i ženy.

8.3. 4 základní typy programů pro pachatele domácího násilí

Podle Conwayové (2007, str. 124)

„1. Model vhledu

Tento typ programu se soustředí na charakter muže a důvody, proč v daných situacích reaguje násilně. Rovněž zkoumá mužovu míru frustrace nebo deprese a případné duševní poruchy, kterými může trpět.

Nevýhodou je, že tento typ pomoci neodmítá násilí dosti silně a neopovazuje ho za problém celé společnosti. Pomůže mužům uvědomit si své sklony k násilí, nemusí to však nutně znamenat, že se změní.

2. Model ventilace

Tento typ poradenství odrazuje muže od zadržování hněvu a soustředí se na alternativní nenásilné způsoby, kterými může agresor své pocity ventilovat, a zabránit tak

postupnému nárůstu napětí, který by mohl vést k výbuchu agresivního chování. Problémem je, že slovní týrání může být stejně zhoubné jako fyzické násilí, takže převést fyzické projevy napětí na tirádu slovních výpadů vůči oběti, není řešení.

3. Kognitivní behaviorální a psychoedukační model

Programy pod touto hlavičkou se zaměřují na násilí muže jako na naučené chování, které se muž musí odnaučit. Vyučují techniky zvládnání hněvu. Nevýhodou je, že agresor, který se naučí ovládat svůj hněv a nebude se uchylovat k fyzickému násilí, může mít pořád sklony k ovládnání ostatních.

4. Feministický přístup

V tomto programu je násilí považováno pouze za jeden ze způsobů ovládnání oběti, pomocí kterého má agresor nad partnerem moc. V kurzech se probírají komunikační a asertivní schopnosti spolu s vyučováním nenásilných způsobů vyrovnání se s napětím. Kurzy se ale také zaměřují za zpochybnění mužského panovačného chování a přístupu a jejich cílem je potlačení veškerých forem týrání. Tento způsob bývá nejčastěji přijímán.

Dalším krokem je zakotvení poradenství tohoto typu v systému trestního práva. Pokud žena po útoku partnera zažaluje, může být terapie v některých případech nařízena soudem. Cílem není nechat agresora odejít bez trestu, ale vynést takový rozsudek, který oběti opravdu pomůže. Poselstvím je, že domácí násilí je zločin a musí být potrestáno. Poté, co je agresor shledán vinným, může být odsouzen podmíněčně a soud může stanovit, že podmínkou je navštěvování kurzu pro pachatele domácího násilí.

Kurzy kladou důraz na to, že násilí je pachatelům problém a on s tím musí něco udělat. Podporují partnerství s dalšími organizacemi, aby podtrhly dalekosáhlé následky domácího násilí. V kurzech se podrobně rozebírá agresorův systém hodnot.

Pokrokem, který tyto kurzy přinášejí, je naděje, že pro agresora existuje východisko. Oběti domácího násilí tak často slychaly, jak jejich partneři slibovali, že se změní, a zároveň tvrdili, že existuje pomoc pro oběti, ale ne pro ně. Teď už tomu tak není. Je pravda, že stále existuje více možností podpory obětem než pachatelům. Je to dáno skutečností, že rozvoj těchto metod poradenství je relativně nová věc. Převládá rovněž obecný názor, že je to sice nezbytná služba, ale neměla by být hrazena z peněz organizací, které poskytují ochranu obětem a dávají jim možnost znovu se postavit na nohy. Financování sice může být slabé, ale pro agresora, který tvrdí, že nemůže najít pomoc, neexistuje žádná výmluva.

Je dobré, že tato možnost pro pachatele existuje. Bohužel tím, že patří mezi relativně nové projekty, nedostává se jim dostatečné pozornosti veřejnosti.

9. Postup policie při domácím násilí

(Sbírka interních řízení policejního prezidia České republiky, 2006)

„Policista je vždy povinen přijmout oznámení incidentu se znaky domácího násilí a zajistit provedení všech nezbytných úkonů.“ Před místem incidentu si vyhledá potřebné údaje (např. zda pachatel není držitelem střelné zbraně). Při příjezdu musí nejprve zjistit, zda v domácnosti žijí nezletilé osoby, pokud ano, zajistit jejich bezpečí a oddělení od násilné osoby. Pokud policistovi situace umožní, vyslýchá osoby odděleně. „Účelem komunikace je kladením vhodných otázek rozpoznat, zda se jedná o domácí násilí, a zjistit další skutečnosti z hlediska jeho závažnosti či hrozících rizik.“ Při komunikaci s násilnou a ohroženou osobou policista použije otázky podle dotazníku **SARA DN**. Potom si vyžádá od operačního střediska lustraci násilné osoby, aby zjistil, zda již v minulosti nedošlo ze strany násilné osoby k útoku vůči ohrožené osobě. (čl.5)

Dojde-li policista k závěru, že se jedná o domácí násilí, jedná adekvátním způsobem.

Tím se rozumí zejména:

- a) „vykázání
- b) zajištění násilné osoby na dobu nejméně 24 hodin od okamžiku omezení osobní svobody,
- c) umístění násilné osoby, která je pod vlivem alkoholu nebo návykové látky, do záchytné stanice,
- d) zadržení násilné osoby, která je podezřelá ze spáchání trestného činu,
- e) zajištění převozu ohrožené osoby do bezpečí (azylové domy, přátelé, příbuzní apod.).“

(čl.6)

„Policista se rozhodne o **vykázání**, pokud útok násilné osoby vykazuje znaky domácího násilí, násilná a ohrožená osoba obývají společné obydlí a po zhodnocení rizika budoucího nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti lze důvodně předpokládat, že k takovému útoku dojde.“ (čl.7)

9.1. Postup při vydávání rozhodnutí o vykázání (čl.8)

„Při provádění úkonů souvisejících s rozhodnutím o vykázání je policista povinen zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, ledaže hrozí nebezpečí z prodlení.“ Dále je policista povinen před prohlášením o vykázání ústně oznámit násilné osobě, že vůči ní zahajuje řízení o vykázání. Současně musí poučit ohroženou osobu o následních vyplývajících z vědomě nepravdivých údajů, díky nimž se policista rozhodl o vykázání. „Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí. Desetidenní lhůta začíná běžet dnem následujícím po dni vydání rozhodnutí a končí ve 24.00 hodin desátého dne.“ Pokud to vyžaduje situace, může policista rozhodnout i o vykázání násilníka z bezprostředního okolí ohrožené osoby. Důležité je, že policista ústně oznámí násilné osobě, že toto rozhodnutí bylo učiněno bez ohledu na vůli ohrožené osoby a je nutné jej pod hrozbou sankce respektovat.

„Pokud není násilná osoba v domě zákroku policisty přítomna ve společném obydlí, postupuje policista podle právního předpisu a vydá rozhodnutí o zákazu vstupu do společného obydlí“ (odst. 14).

„Je-li násilnou osobou mladistvý nebo osoba mladší 15 let a jsou-li dány podmínky pro vykázání, policista rozhodne o vykázání pouze v případě, že bezpečnost ohrožené osoby nelze zajistit jinak.“ Nezletilé osobě je povinen ustanovit opatrovníka. „Dále je povinen neprodleně vyzoomět orgán sociálně-právní ochrany dětí, který zajistí umístění mladistvého nebo osoby mladší 15 let v diagnostickém ústavu“ (čl.9)

Pokud je ohrožená osoba stará a nemožoucí, a která je odkázána na péči či pomoc násilné osoby, jež má být vykázána, je policista povinen oznámit tuto skutečnost příslušnému odboru sociální péče obecního úřadu. Pokud se to nepodaří, je policista povinen zajistit převoz ohrožené osoby do zdravotnického zařízení.

Po vydání rozhodnutí o vykázání policista vyzve vykázanou osobu, aby mu dala všechny svoje klíče od společného obydlí, umožní jí, aby si vzala věci sloužící k její osobní potřebě. Současně jí poskytne informace o možnostech jejího dalšího ubytování. I oběti poskytne informace o institucích, které poskytují pomoc obětem domácího násilí, včetně intervenčního centra. Dále musí poučit vykázanou i ohroženou osobu. O všech úkonech vyhotoví spis. (čl.10)

Ve lhůtě 3 dnů od vydání rozhodnutí o vykázání provede policista kontrolu, zda se toto rozhodnutí dodržuje. Pokud má policista pocit, že se tomu tak není, může provést

kontrolu vícekrát. V případě, že se policista dozví, že se toto rozhodnutí nedodrží a situace je vážná a opakovaná, může dát podnět k zahájení trestního řízení pro trestný čin. (čl.13)

9.2. SARA DN

Jedná se o soubor rizikových faktorů ke zjištění hrozby budoucího domácího násilí. Tento dotazník používají policisté, kteří na místě zákroku identifikují situaci jako domácí násilí. Otázky jsou orientačním vodítkem a slouží k rychlému a správnému rozhodnutí o dalším postupu. SARA DN je rozdělena na tři oddíly po pěti otázkách. První oddíl se věnuje násilí ve vztahu k blízké osobě, druhý se zabývá obecnými sklony násilné osoby k násilí a třetí oddíl odhaluje zranitelnost ohrožené osoby. Podle mého názoru je tento dotazník velmi dobře zpracován, je přehledný a i když není nijak rozsáhlý, dokáže zmapovat celou problematiku domácího násilí.

Policista je povinen do 24 hodin od rozhodnutí o vykazání kontaktovat intervenční centra.

9.3. INTERVENČNÍ CENTRA (IC)

Intervenční centra jsou subjekty poskytující ohrožené osobě bezplatnou odbornou právní a psychologickou pomoc, zejména ambulantního či terénního charakteru.

Jsou zřizována v rámci krajů jednotlivými subjekty na základě zákona č. 135/2006. V České republice je jich 15. Financuje je ministerstvo práce a sociálních věcí, avšak zřizovatelem může být kdokoliv.

1.1.1. Postup od vykazání policistou po následnou pomoc oběti:

Policista musí kontaktovat intervenční centrum do 24 hodin od rozhodnutí o vykazání. To dostane od policie fax s údaji o vykazání a s telefonním číslem ohrožené osoby. Potom mají IC také 24 hodinovou lhůtu na to, aby kontaktovala ohroženou osobu a nabídla jí osobní návštěvu v centru. Podle Šusterové⁸ asi 95% ohrožených osob tuto pomoc přijme.

⁸ Dne 20.5. 2008 jsem byla účastna porady v Životě 90, které se účastnily pracovnice z Intervenčního centra z Prahy 14 – Černý most. Toto centrum vede PhDr. Marie Šustrová. Dalšími pracovnicemi jsou sociálně právní poradce Bc. Alena Nedvěďová a sociální pracovník Martina Brvová.

Poté s ní ve lhůtě deseti dnů sepisují předběžné opatření. V intervenčních centrech působí také právníci, kteří radí obětem domácího násilí v právních otázkách, konkrétně s nimi sepisují návrhy na rozvod, různé žaloby a návrhy na prodloužení vykazání o jeden měsíc atd. Pokud byly násilí přítomny nezletilé osoby, kontaktují odbor sociálně právní ochrany dětí.

Podle Šusterové oběti domácího násilí většinou nechtějí od agresora odejít. Myslí si, že ho tato situace dostatečně „vytrestala“ a on si uvědomí, že to co dělá není správné. Často chtějí, aby pracovníci těchto center agresorům domluvili. To však není možné, protože intervenční centra mají ze zákona zakázáno kontaktovat násilné osoby.

Pokud je ohroženou osobou senior, který je nesoběstačný a agresor se o něj doposud „staral“, je odvezen do nemocnice. Může být také na 5 dní odvezen do organizace Acorus9, která disponuje s krizovými lůžky.

Podle Šusterové spolupráce intervenčních center a policie funguje. Problém vidí v tom, že policie není ochotna tolik vykazovat, jak by měla. Policie dle jejích slov nebere možnost vykazání jako preventivní krok, ale považuje to až jako možnost sankce. To znamená, že mnohdy čeká, až oběť bude mít na sobě viditelné stopy po násilí a pak teprve rozhodne o vykazání. Důvod, proč tomu tak je, vidí Šusterová ve špatném vyškolení policistů. Nejlépe si podle ní počínají kraje Moravsko-Slezský, Ústecký a Ostravský. Policisté v těchto krajích byli školeni z Dona centra 2 až 3 roky. Nejhůře hodnotí pražské policisty. Ostatně Praha je na jedním z posledních míst v žebříčku vykazání. Upozorňuje na další specifikum, které se týká Prahy. Tam, podle ní, je největší podíl sofistických, bohatých a vzdělaných agresorů. Důsledkem toho může být, že oběti domácího násilí nechtějí tohoto agresora opustit, protože by se jim markantně snížila životní úroveň.

Další potíží intervenčních center je, že osoby, které k nim přijdou, jsou již unaveny zdoluhavým procesem policie. Většinou absolvovaly 2 až 3 prohlášení na policii a nyní již nemají chuť ani sílu si o svém problému povídat s psychologem. Šusterová uvádí, že se osvědčilo dávat ohroženým osobám informační brožury o organizacích, které by jim mohly pomoci. Tito lidé si je doma v klidu přečtou a spíše se potom rozhodnou o využití další pomoci. Je však důležité si uvědomit, že náplní IC není poskytovat terapie, ale nabídnout okamžitou krizovou pomoc či v individuálně sociálně právní pomoc.

Povinností intervenčních center je také koordinace interdisciplinární spolupráce v kraji. V Praze vznikly čtyři týmy, které kopírují policejní obvody. V každém týmu jsou zástupci Policie ČR, Městské policie Praha, orgánu sociálně právní ochrany dětí,

---

⁹ Občanské sdružení, které pomáhá osobám ohroženým domácím násilím.

přestupkových oddělení, justice a neziskových organizací. Jednou za dva měsíce při setkáních týmy mj. řeší problematické případy, kde se ochrana ohrožených osob nedaří. Intervenční centrum od dubna 2008 připravilo pro sociální pracovníky nový čtyřdenní kurz s názvem Psychologické dovednosti ve vztahu k domácímu násilí v rámci projektu Vzdělávání pracovníků sociální sféry Centra sociálních služeb Praha. Vzdělávání je zaměřeno na psychologii oběti a násilníka, pronásledování (stalking) a šikanu.

Ke 20. květnu 2008 bylo v Praze vykázáno 67 agresorů, v České republice tento počet činí 862, z toho byla vykázána pouze jedna žena.¹⁰

---

¹⁰ Šusterová, vedoucí Intervenčního centra v Praze 14 – Černý most, 20. května 2008

10. Důsledky domácího násilí

„Závažnost násilných činů páchaných v rámci rodiny je možno doložit poměrně přesvědčivě zejména na jejich následcích. Narušení pocitu bezpečí v rodině může způsobit – nezávisle na fyzické újmě – velmi vážná a dlouhodobá psychická poškození vedoucí až k neurotickým a psychosomatickým poruchám, fobiím, suicidálním tendencím, k neschopnosti někomu důvěřovat či rozvíjet úzký vztah.“ (Matoušek, 2005, str. 228)

K typickým důsledkům domácího násilí patří pestrý obraz příznaků.

“Dominujícími jsou:

- * zvýšená psychická vulnerabilita (zranitelnost)
- * ztráta sebevědomí
- * ztráta životních iluzí, o které se opírá duševní stabilita
- * pocit bezmoci
- * intenzivní pocit viny, sebeobviňování
- * nápadná oddanost vůči trýzniteli (u dětí se v této souvislosti používá i výraz psí oddanost)
- * emocionální labilita
- * vymizení radosti ze života, ztráta osobních perspektiv
- * získaná nedůvěra ve vlastní síly
- * pocit vlastní nedostačivosti
- * sebedestruktivní či depresivní ladění“

(www.mvcr/nasili/default.htm)

10.1. Psychické trauma

„Oběť domácího násilí bývá vystavena psychickému traumatu. To vzniká působením jednoho extrémně stresujícího zážitku nebo dlouhotrvající stresující situace, které mají následující charakteristiky:

1. příčina přichází z vnějšku;
2. je extrémně děsivá;
3. navozuje prožitek ohrožení života, tělesné či duševní integrity;
4. navozuje pocity bezmocnosti.

Zažívá-li člověk takto vyhocenou situaci, adaptační mechanismy, které využívá při běžné zátěži, selhávají. To silně otřásá jeho sebeprožíváním, zejména pocit ztráty moci a vlivu je zdrcující.“ (Vodáčková, 2002, str. 360)

„Reakce na traumatickou událost se může projevovat i později. Mluvíme pak o opožděné či protrahované reakci.“ (Vodáčková, 2002, str. 363)

10.2. *Posttraumatická stresová porucha*

Posttraumatická stresová porucha (*posttraumatic stress disorder - PTSD*) vzniká u disponovaných osob jako reakce na mimořádně intenzivní stresové události. Na rozdíl od akutní reakce na stres se jedná o reakci dlouhodobou, která se rozvíjí do 6 měsíců od stresující události.

„Postižený opakovaně prožívá katastrofické události v živých myšlenkách, snech či fantaziích (tzv. flashback). Vyhýbá se situacím a místům, ve kterých se zážitek přihodil. Jeho vzpomínky na kritickou dobu a událost jsou však částečně narušeny. Pociťuje úzkost, trpí poruchami spánku, koncentrace, je nadměrně ostražitý, má sklon k úlekovým či agresivním reakcím. Jeho afektivita se stává otupělou, ztrácí zájem o své původní aktivity, cítí se odcizen lidem.“ (www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika.html)

10.3. *Proces viktimizace oběti*

Výraz viktimizace podle Čírtkové (2006, str. 12) označuje proces zraňování a poškozování jedince. U obětí kriminality se jedná o děj, který je složitější, než by se na první pohled mohlo zdát. Trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces, který nazýváme viktimizací.

Viktimizace začíná, ale zpravidla nekončí, vlastním útokem na oběť. Výzkumy i praxe dokládají, že z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Jinak řečeno proces viktimizace má svou dynamiku, která překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného činu.

10.4. Faktory ovlivňující dopad trestného činu na oběť

(Čírtková, 2006, str.24)

1. Iluze kontroly

Tito lidé trpí tzv. „univerzálním pocitem nezranitelnosti“. Pěstují si vnitřní mentální postoje „mně se nemůže nic stát“. Zřejmě právě proto bývají pak faktem trestného činu hluboce psychicky zasaženi. I při relativně malé újmě se u nich projevují výrazné následky (neschopnost odpoutat se myšlenkově od činu, neproduktivní investování psychické energie do neřešitelných otázek typu „proč právě já“, paranoidní vnímání bagatelních, neškodných situací atd.)

2. Deklarovaný, nepravý cynismus

Míní se tím okázalá a předstíraná lhostejnost k emocionálně nabitým podnětům a situacím, které obvykle u každého jedince soužití silně citově pohnutí. Zdá se, že jedinci, který se obávají projevit své autentické pocity, stylizují se do role psychicky robustních siláků, které nic nevyvede z duševní rovnováhy, se hůře vyrovnávají s vlastní viktimizací.

3. Poučená oběť

Osoby, které disponují alespoň orientačními znalostmi o potížích, které se mohou v důsledku zažitého násilí objevit, se lépe s takovými příznaky vyrovnávají, jestliže se skutečně objeví. Volí rozumné a účelné strategie k jejich překonání, ať už jde o svépomocné aktivity či včasné vyhledání odborné péče. Poučená oběť chápe to, co prožívá, jako celkem normální reakci. Nepoučená, naivní oběť je zaskočena, potíže jako nespavost, děsivé sny, náhlé ataky strachu atd. ji děsí, považuje je za něco extrémně patologického, zejména muži se za ně i stydí, dlouho je skrývají a maskují před svým okolím.

11. Legislativa

Listina základních práv a svobod nám zajišťuje práva a svobody, na něž má každý člověk nárok. Již hlava první článek 1 říká, že: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“ Při válčení, které se neustále ve světě děje však vidím, že jsou stále některá nezcizitelná práva porušována. Já se však věnuji „válkám“, které nejsou tak viditelné, které vznikají v domácnostech za zavřenými dveřmi. I tady jsou oběti, které se nemohou nebo neumějí svému útočníkovi bránit a často napadení své osoby zastírají.

Hlava druhá článek 7, zde je uvedeno – 1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem. 2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Toto jsou základní lidská práva, na která má právo každý člověk. Velký, malý, chytrý, hloupý, starý, mladý, muž i žena...Avšak jsou tato základní práva dodržována?

Ačkoliv je domácí násilí historicky a sociálně hluboce zakořeněný problém ve všech zemích světa, stále ve společnosti přetrvává mínění, že je to privátní problém, do kterého stát, společnosti, ani instituce nemají zasahovat. Je běžné, že sousedé zavírají oči, když vidí, že se „něco děje“, okolí „nevidí, neslyší“. Bohužel tento fakt velmi přispívá k šíření násilí. Násilník je podporován faktem, že se „nic neděje“, a dokonce se může domnívat, že dělá správně, když si domácnost doma pěkně „srovná“.

Do 31. 5. 2004 nebyl v trestním zákoně upraven žádný trestný čin, který by byl zaměřen přímo na problematiku ochrany obětí domácího násilí. (Právo a rodina, č.8/2004, str.2) Do této doby byl pouze v §215 trestního zákona popsán trestný čin týrání svěřené osoby. Prakticky to znamenalo, že se toto ustanovení vztahovalo pouze na osoby, které byly svěřeny do péče či do výchovy pachatele (například nezletilé děti před jejich rodiči, chovanci ve výchovných ústavech před jejich vychovateli apod.)

Z tohoto vyplývá, že donedávna nebylo domácí násilí trestným činem. Partnerské týrání, týrání seniorů či jiných blízkých osob nenacházelo ochranu před násilím. Pachatel mohl být sankcionován pouze tehdy, jestliže byla naplněna podstata některého z trestných činů proti životu a zdraví, proti svobodě a lidské důstojnosti, proti rodině a mládeži či trestných činů hrubě narušujících občanské soužití. To znamená, že pokud pachatel nezpůsobil oběti jasně viditelnou újmu na zdraví nebo jinou závažnější újmu, která by byla zřejmá a dala by se dokázat, nebylo možné jej stíhat. Policisté, kteří byli přivoláni na místo s podezřením na

domácí násilí, byli svázáni touto právní úpravou a bylo těžké patřičným způsobem zasáhnout. Manželka tvrdila, že jí partner bije, on, že lže a její poranění vzniklo tím, že spadla ze schodů. Tvrzení proti tvrzení. Policie vyzvala ženu, aby navštívila lékaře a nechala si vystavit lékařskou zprávu o případných zraněních, a posléze pozvala oba manžele k tzv. podání vysvětlení. Pak zpravidla docházelo k situacím označované jako stav důkazní nouze. Nehledě na to, že v častých případech bité partnerky popírali, že by je jejich druh bil, ať již z obav z jeho reakce, či se za tuto skutečnost styděli. Další možností, jak těmto ženám pomoci, byla přítomnost svědků, kteří by byli ochotni přítomnost domácího násilí dosvědčit.

Za první vlašťovku v řešení legislativní stránky domácího násilí bychom mohli považovat zákon č. 91/2004 Sb. trestního zákona, konkrétně § 215a „**Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě nebo osoby blízké.**“ Ten nabyl účinnosti 1. 6. 2004.

Podle prvního odstavce §215a se trestního činu dopustí ten, kdo „týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.“ V druhém odstavci se uvádí, že: „spáchá-li však pachatel čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.“

Mašek (in Právo a rodina, č.8, str. 3) uvádí, že: pro posouzení, zda se určitá osoba dopustila trestného činu podle §215a trestního zákona, je velmi důležité určit, jaké chování pachatele naplňuje znaky týrání. **Podle ustálené judikatury se týráním rozumí zlé nakládání s osobou blízkou či s jinou osobou žijící s pachatelem ve společně obývaném bytě nebo domě, které se vyznačuje vyšším stupněm bezcitnosti a určitou trvalostí a které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří.** (tučně zvýraznil autor).

Mašek (tamtéž) také uvádí, že: „pro zvýraznění ochrany osob, které jsou častými oběťmi domácího násilí, přinesl zákon č. 91/2004 Sb. do trestního zákona též novou **přítěžující okolnost.** Podle nového znění § 34 písm. d) trestního zákona se při výměře trestu jako k přítěžující okolnosti přihlédne mimo jiné též k tomu, když pachatel **spáchal trestný čin ke škodě osoby mladší patnácti let, těhotné, vážně nemocné, vysokého věku nebo nemohoucí.** Právě tyto kategorie osob jsou častými oběťmi domácího násilí, a to pro svoji omezenou schopnost se bránit.“ (tučně zvýraznil autor)

Za velký úspěch považuji skutečnost, že pro prokázání domácího násilí není bezpodmínečná fyzická újma na zdraví. To znamená, že se bere v úvahu též psychické týrání, které je vždy velmi těžko prokazatelné. Osoby, zejména ženského pohlaví jsou v partnerském vztahu vystaveny též nechtěnému sexuálnímu styku se svým druhem. Nyní, pokud se druh dopustí sexuálních ataků vůči oběti, může být souzen za znásilnění či pohlavní zneužívání.

Na rozdíl od jiných trestných činů není v případě domácího násilí nutný souhlas oběti se zahájením trestního stíhání podezřelého. U dalších trestných činů, např. ublížení na zdraví, vydírání, vyhrožování atd., je trestní stíhání pachatelů domácího násilí i nadále podmíněného souhlasem oběti, je-li oběť ve vztahu k pachateli osobou blízkou (manželé, rodiče, prarodiče, děti, vnuci, sourozenci, osvojenci, osvojitelé, ale také partneři v nesezdaném soužití bez rozdílu sexuální orientace) (Domácí násilí, právní minimum pro lékaře, 2004, str. 27)

Přijetí této novely přineslo veliké úspěchy v řešení domácího násilí, bohužel však nedokázalo vždy zaručit ochranu oběti domácího násilí. Byla tedy potřeba vypracovat další návrh na změnu.

Důvody k přijetí změn byly tyto: 1) vznikl požadavek účinné efektivní ochrany základních lidských práv a svobod osob ohrožených domácím násilím, 2) poznatky a zkušenosti z poraden Bílého kruhu bezpečí jasně ukazovaly na nedostatky v řešení domácího násilí a za 3) poznatky ze zahraničí nabízely funkční modely, o něž by se dalo opřít. Díky snaze po řešení této problematiky byla v roce 2003 založena Aliance proti domácímu násilí. Jejím cílem byla změna přístupu k domácímu násilí a současně změna současné legislativy. Ta se chopila iniciativy a v roce 2004 vypracovala návrh nového zákona. Musela však počkat ještě dva roky, aby v dubnu roku 2006 byl schválen **zákon č. 135/2006 Sb.**

Obsah tohoto zákona je tvořen novelami čtyř platných norem. Ty jsou: zákon č. 283/1991 Sb. o Policii ČR, zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Hlavní cíle nového modelu o ochraně před domácím násilím podle Durdíka¹¹

- 1) Zajištění ochrany bezpečnosti ohrožených osob před násilnými projevy směrem i do budoucnosti.
- 2) Účinné využití opatření netrestné povahy (institut vykázání).
- 3) Plná odpovědnost za prvotní zásah je na státu, tedy na Policii ČR. Po deseti dnech se odpovědnost přesouvá na ohroženou osobu. Současně stát neinicijuje návrhy na stíhání.

Pojďme se tedy blíže podívat, jaké konkrétní změny zákon přinesl. O domácím násilí rozhoduje Policie ČR. Pokud na místo, kde dojde k domácímu násilí dorazí městská policie, předá ihned tento případ Policii ČR. Ta v této situaci rozhoduje jako správní orgán, tedy může

¹¹ JUDr. Tomáš Durdík, soudce a právní poradce Bílého kruhu bezpečí, o.s. Dne 29.4. 2008 jsem byla účastna školení v Životě 90 o nové legislativě v ČR v oblasti ochrany před domácím násilím.

vykázat či zakázat násilníkovi vstup do bytu. Tato lhůta trvá 10 dní a je nezkrátitelná. Tento zákaz se může vztahovat i na bezprostřední okolí.

Další změnou je vznik intervenčního centra. Do roku 2006 odcházela z domácnosti oběť, stát de facto nezajímalo kam jde a jakou pomoc dostane. Po změně zákona odchází z domu násilná osoba. Ohrožená osoba získává ze zákona nabídku odborné pomoci a podpory ze strany intervenčního centra. Intervenční centra kontaktuje policie. Oběť může tuto pomoc odmítnout.

Zcela souhlasím s tvrzením organizací (Rosa, proFem), že nejúčinnější zákony vlastní Rakousko. To již v roce 1997 přijalo „Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím“. Dále Holandsko, kde bývá domácí násilí považováno dokonce za přitěžující okolnost. Velká pozornost je tam též věnována výcviku policistů, kteří znají specifika násilí páchaného v domácnostech.

Výcviku policistů se ovšem věnují i české orgány činné v trestním řízení. Například Odbor prevence a kriminality MV ČR se z důvodu stoupající závažnosti případů spojené s trestnou činností páchanou v privátním prostředí rozhodl požádat Bílý kruh bezpečí o zpracování analýzy "Postavení obětí domácího násilí v nejširších právních a procesních souvislostech". V této publikaci autoři uvádí možné postupy policistů při jednotlivých zákrocích spojených s domácím násilím, informují o legislativních změnách, na jaké podněty je třeba se zaměřit na místě činu atd. Z velké části se opírají o zkušenosti ze zahraničí, kde jsou tyto postupy již běžnou praxí. Za velmi důležité považují autoři zřízení speciální jednotky pro domácí násilí. V ní působí speciálně vyškolení policisté, jejichž základním cílem práce je praktická a psychologická pomoc a podpora obětem domácího násilí. V zahraničí tato jednotka již sklídila první úspěchy. (www.mv.cz)

V současné době se připravuje další novela zákona o domácím násilí. Připravuje ji Aliance proto domácímu násilí. Jejím cílem bude zejména snaha o zjednodušení systému, který by pomohl primárně policii. V této souvislosti je dobré zmínit, že se připravuje nový zákon o policii, který se problematiky domácího násilí jistě dotkne. Současně institut vykázání by měl být spojen se zákazem kontaktu ohrožené osoby s agresorem. Změna by se měla týkat i intervenčních center. Ta by měla být menší, avšak jejich počet by se měl zvýšit. Vše však závisí na finančních prostředcích a politické vůli státu.

12. Praktická část - metodika

Za cíl své praktické části jsem si určila zjistit stanoviska odborné veřejnosti o násilí páchaném na seniorech. Prostředkem pro získání jejich názoru byl přímý rozhovor a stejné otázky a odpovědi na ně zaslané elektronickou poštou.

12.1. Metodologie sběru dat

Sběr dat pro zpracování kontaktní databáze probíhal v převážné míře metodou - tzv. „od stolu“: vytvoření adresáře poskytovatelů za využití studia dokumentů, informací na webu a telefonických rozhovorů.

Mezi hlavní zdroje informací, které jsem využila, patřily:

- web (stránky zaměřené na domácí násilí, stránky konkrétních všeobecně známých poskytovatelů)
- tištěné informační materiály některých poskytovatelů
- informace MPSV ČR, MV ČR
- osobní schůzky se zástupci některých poskytovatelů

12.2. Výběr respondentů

Základním faktorem ovlivňujícím výběr respondentů pro rozhovor byla jejich přímá práce se seniory. Další podmínkou bylo, aby se za svou praxi setkali se špatným zacházením, týráním, zanedbáváním či domácím násilím páchaném na seniorech.

Oslovila jsem osm organizací, za účelem poskytnutí osobního rozhovoru s tamním pracovníkem. Uskutečnit rozhovor se mi povedlo pouze ve 4 případech, dvěma organizacím jsem poslala otázky v elektronické podobě. Důvodem bylo, že tyto dva pracovníci neměli čas na osobní setkání a tato forma jim více vyhovovala. Všem předem vybraným organizacím jsem dala 17 předem připravených otázek. Všechny se týkaly tématu domácího násilí páchaného na seniorech. Zvolila jsem formu otevřených otázek, aby měly dotazované osoby prostor k volnějšímu rozhovoření se o problému domácího násilí páchaného na seniorech.

Organizace, s jejichž pracovníky jsem uskutečnila rozhovor:

Zlatá linka se seniory – JUDr. Michal Horažďovský, vedoucí

SOS Diakonie ČCE – Mgr. Miriam Svobodová, vedoucí

Dům Sv. Bartoloměje – Bc. Michelle Drexlerová, sociální pracovníce

Policie ČR – Mgr. Radka Drexlerová, velitelka služby kriminální policie a vyšetřování

Organizace, kterým jsem otázky poslala a získala odpovědi v elektronické podobě:

Domov Důchodců Praha 6 – Natálie Šídlová-Kunstová, DiS., sociální pracovníce

Život 90 – Bc. Jana Košařová, vedoucí krizové linky pomoci

13. Vyhodnocení rozhovorů:

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Z uvedených rozhovorů vyplývá, že se nejedná o nové téma. Domácí násilí se dělo i dříve, jen se o něm nemluvílo. Odborníci vidí problém v tom, že se seniorům nevěnuje dostatečná pozornost. Všichni dotazovaní se shodli, že větší pozornost se věnuje dětem, než starým lidem. V posledních letech však vidí jistý posun. Jako důvod vidí čtyři odborníci v přijetí nového zákona o sociálních službách č. 135/2006 Sb., jeden odborník jej spatřuje v trestním zákoně § 215/a. Dva odborníci se shodují v tom, že je patrný velký tlak z evropské unie, aby se sociální podmínky občanů zlepšily. Mezi dalšími důvody bylo uvedeno, že vznikly nové organizace, které pomáhají osobám v krizi, lidé se už tolik nebojí vyhledat pomoc v určité organizaci a mezi lidmi panuje větší informovanost.

V této otázce zaznělo mnoho možných příčin, proč se o tomto problému mluví až v posledních letech. Myslím si, že všechny důvody mohou být správné. Dodala bych však, že to může být také tím, že společnost stárne a zvyšuje se počet osob v důchodovém věku. Tím, že se počet seniorů zvyšuje, přestává to být otázkou nejen sociální, ale i politickou. A pokud se tato oblast začne dotýkat politiky, lze očekávat, že v budoucnu nastanou určité změny.

2) Myslíte si, že je v ČR dostatek krizových center pro seniory?

Všichni dotazovaní se shodli, že jich je málo, a mělo být více. Dva odborníci nevěděli, zda vůbec existují. Dva odpověděli, že není osvěta o této nabídce. Lidé o nich mnohdy ani nevědí. Další odpovědi, které dotazovaní uvedli byly tyto. Krizová centra nejsou v povědomí veřejnosti, lidé jejich poslání většinou nerozumí. Lidé radši zavolají na krizovou linku, než aby si zašli někam pro pomoc. Chtějí zůstat v anonymitě. Stát nedává do sociální oblasti peníze, staří lidé jej nezajímají.

Tato otázka se ukázala jako velmi problematická. Odborníci většinou nevěděli, co si pod krizovými centry pro seniory mají představit. Mým záměrem bylo zjistit, zda krizová centra pro seniory opravdu existují a zda o nich odborníci ví. Odborníci mi nedokázali sdělit uspokojivou jednoznačnou odpověď, zda opravdu existují a zda je jich dostatek. Proto tuto otázku nepovažuji za zodpovězenou.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

V této otázce se odborníci neshodli. Tři odpověděli, že se situace pomalu ale jistě zlepšuje, další tři ji vidí kriticky. Ti, co uvedli, že se situace zlepšuje, dodali, že je to díky novému zákonu o sociálních službách, který respektuje individualitu každého člověka. Současně ale myslí na míru odpovědnosti za sebe sama. Jeden však dodává, že tento zákon nepamatuje na vše, konkrétně na domovy důchodců, které jsou přeplněné a je na ně dlouhá čekací lhůta. Tři odborníci uvedli, že se senioři snaží být aktivní. Ti, co vidí jejich situaci kriticky vysvětlili, že je to díky stále více agresivnější společnosti a špatné ekonomické stránce seniorů. Dva z nich konstatovali, že srovnávat kvalitu života starého člověka v České republice a na „západě“ je nesrovnatelné. Jeden odborník ještě dodal, že staří lidé jsou stále více terčem útoků ze strany podvodníků a lupičů.

Tato otázka je velmi problematická. Zde záleží na osobním přesvědčení každého odborníka. Každý situaci vnímá jinak. Zpráva z konference Stárnutí po Česku¹² uvádí, že „ve společnosti, tedy i v médiích, přetrvává obraz starého člověka, který žije v domově důchodců či v nemocnici. Podle toho jsou starší lidé přítěží společnosti a nemají, čím by k jejím hodnotám přispěli. Jsou závislí, křehcí a bezmocní. Převládá paternalistický systém sociální péče bez šance dalšího rozvoje osobnosti ve vyšším věku. Chybí podpora a motivace přirozeného stárnutí.“ V této zprávě se odborníci dále shodli na tom, že staří lidé jsou stále kvůli svému vysokému věku diskriminováni. Jsou odmítáni jak v zaměstnání, v sociálních službách (domovech důchodců), tak i ve zdravotnictví. Osobně se domnívám, že postavení seniorů není dobré, ovšem, že společnost pracuje na tom, aby se jejich postavení pomalu, ale jistě změnilo k lepšímu.

4) Myslíte si, že se situace seniorů zlepšuje?

Odborníci odpověděli čtyřikrát „ano“ a dvakrát „ne“. Jeden odborník vysvětlil svůj názor tím, že v posledních letech vznikají soukromá zařízení – i ze strany státu, je podporovaná výstavba nových domů, existují univerzity třetího věku, vznikají nové kluby, denní stacionáře, fungují bezplatné telefonní linky. Další odborník si svým souhlasem nebyl jistý, přesto uvedl, že ano. Dodal však, že je potřeba větší angažovanosti státu, zejména větší ekonomická podpora seniorům. Dva dotazovaní uvedli, že je to o vývoji společnosti. Jeden odborník, který uvedl „ne“ a dodal, že v dnešní době je vše zaměřeno na výkon, všeobecně chybí tolerance. Za velmi zajímavý názor považuji tento: stát by měl sledovat jedince od jeho

¹² Konference, která se konala ve dnech 29. a 30. září 2004 v Domě PORTUS, Karolíny Světlé 18, 110 00 Praha 1 a v Rytířském sále paláce Žofín. www.helcom.cz

plnoletosti až do důchodového věku a potom by posoudil, zda, kdy mohl, aktivně se podílet na výdělečné činnosti nebo zda nezákonně využíval celý život dávky sociálního zabezpečení a nepracoval. Podle toho by byla posuzována péče o něj ve stáří.

Souhlasím s tím, že se situace seniorů postupem času zlepšuje. Ovšem záleží na tom, z jakého úhlu pohledu se na jejich situaci podíváme. Například finanční stránka života seniorů není dobrá. Současné poplatky u lékaře jejich situaci ještě ztěžují. Na druhou stranu začínají vznikat organizace, které se věnují právě seniorům. Například Život 90, který poskytuje komplexní péči o starého člověka. V případě nouze mohou zavolat na krizovou linku Života 90 nebo zavolat na Zlatou linku seniorů. Nejen tyto organizace se snaží zlepšovat jejich situaci. V minulosti tomu tak nebylo. Proto věřím v pozitivní posun v této oblasti.

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Všichni dotazovaní se shodli na tom, že je to díky tomu, že je většinou týrá a zneužívá blízká osoba. Pět odborníků uvedlo, že se staří lidé stydí, jak se k nim jejich děti chovají a že je špatně vychovali. Čtyři uvedli, že se senioři bojí, že když to řeknou, bude to pro ně ještě horší. Dalšími důvody byly: seniorům chybí nadhled, mnohdy si ani neuvědomují, že se jedná o násilí. Zlom nastane, až když padne první facka. Bojí se samoty, leckdy je pro ně přijatelnější, když budou snášet násilí, než aby byli sami. Současně udat své děti je eticky problematické. Jeden odborník vidí problém ve špatné informovanosti seniorů o této problematice.

I v tomto případě se zcela shodují s názory odborníků. V těchto odpovědích mi však chybí ještě jeden fakt, a to ten, který uvádí Čírtková (2006). Ta poukazuje na situaci, kdy senioři, trpící závažnými chorobami, zvláště pak demencí, mnohdy nemohou rozhodovat o vhodných řešeních ani svobodně vyjádřit svá přání. Touto skupinou závislých seniorů se odborníci nezabývali. Čírtková (2006, str. 61) ještě dodává: „Nejen stud, ale také řešení je často pro starého člověka spojeno s velkými obavami. Staří lidé mají obavy, že po zveřejnění násilí budou umístěni do ústavní péče.“

6) Vidíte v této situaci řešení? Jaké?

Zde se pohledy odborníků různí. Čtyři vidí nutnost větší informovanosti veřejnosti o domácím násilí a o organizacích, které poskytují pomoc v krizi. Lidé musí vědět na koho se mají obrátit. Současně pracovníci v sociálních službách mají být vyškolení profesionálové, kteří budou umět pomoci a poradit. Důležité je, aby pomoc byla dostupná všem, zejména, aby

byla bezplatná. Měla by být i větší kontrola ze strany sociálních pracovníků. Prakticky by to znamenalo, že by sociální pracovníci častěji chodili do rodin. Podle jednoho odborníka by měla být větší peněžité sankce pro agresory. Ti se podle něj více bojí právě peněžních sankcí než vězení.

V tomto případě si myslím, že nutnost informovat veřejnost o domácím násilí je nezbytná. Současně se však kloním k názoru, že i velká část odborníků by měla být více informovaná o této problematice. Zdá se, že někteří oslovení odborníci mají malý přehled o problematice domácího násilí. Souhlasím s tvrzením, že pracovníci v sociálních službách mají být vyškolení profesionálové. O tom píše i helsinský výbor (www.helcom.cz). Tošnerová (2000) vidí strategii pomoci v zaměření se na ochranu a podporu oběti.

7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Pouze jeden z dotazovaných ze šesti uvedl, že domácí násilí páchané na seniorech tvoří 15% všech obětí domácího násilí, tedy i dětí, žen a mužů. Zlatá linka pro seniory z roku 2007 zaznamenala 2 % případů, každý 50tý hovor se týkal problematiky domácího násilí. Ostatní dotazovaní uvedli, že vědí o existenci statistik, ale přesná čísla nevěděli. Uvedli, že statistiky v této oblasti prováděl ŽIVOT 90, policie, ministerstvo práce a sociálních věcí a český statistický úřad.

Zajímavé je, že ačkoliv všichni dotazovaní vědí, kde najít statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech, tak pouze 2 pracovníci uvedli konkrétní číslo. Z toho pouze jeden věděl, jak se tato problematika dotýká jeho organizace. Zde se mi nabízí otázka. Jak je možné, že to odborníci nevědí? Copak každá organizace nevede své vlastní statistiky? Ptám se, jaká může být propojenost mezi jednotlivými organizacemi, když vzájemně nevědí tuto zásadní věc?

8) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?

Na tuto otázku se odborníkům špatně odpovídalo. Dva odpověděli že nevědí, zároveň však dodali, že je tato problematika v počátku a mnozí lidé vidí v domácím násilí beztrestnost. Dalšími názory byly, že je potřeba, aby se posilovalo sebevědomí seniorů, a aby si byli vědomi své vlastní hodnoty. Opět se zde zmiňuje informovanost a publicita, která bude podle odborníků v budoucnu větší. Má se navazovat na zákon č. 135/2006 Sb., se kterým se mění

některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Současně je třeba posilování role intervenčních center a policie. Důležitá je i větší kontrola zařízení sociálních služeb.

Myslím si, že kdyby se odborníci více zajímali o tuto oblast, jistě by věděli o připravovaných změnách. Pouze jeden odborník uvedl, že se bude navazovat na nový zákon č. 135/2006 Sb. Durdík¹³ říká, že se v současné době připravuje změna policejního zákona, do budoucna by měl být při vykazání automaticky zakázán kontakt oběti a agresora. Současně by se měl zvýšit počet intervenčních center. Podle mého názoru řešení domácího násilí jde správnou cestou.

9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

Zde se pět odborníků shodlo, že je to z části dáno výchovou. Jak si rodič vychoval svého potomka. Zazněl velmi zajímavý názor, a to, že se jedná o projekci stínu. Děti si do svých rodičů promítají své neúspěchy ať už v práci nebo v manželství. Rodiče pro ně představují jakýsi ventil, jímž mohou vypustit všechnu svou zlost, rozhoření a bezmoc. Odborníci se dále shodli na faktorech, které mohou působit patologii vztahů. Uvedli tyto: nezaměstnanost dětí, jejich drogová závislost, alkoholismus, gamblerství. Čtyři dotazovaní se shodli na tom, že dnešní společnost je velmi agresivní. S tím souvisí, že se přestávají uznávat hodnoty. Lidé na ně začínají zapomínat. To vše se odráží na vzájemných vztazích. Jeden odborník uvedl, že problémem je, že dnešní lidé nemají trpělivost a děti starých rodičů si nevyčlení čas, který by s nimi mohly strávit.

Názor, že jedním z faktorů je výchova, koresponduje i s názorem Koláře (2001). Ten říká, že většinou agresor pochází z rodiny, která významně selhává v naplňování citových potřeb svých dětí. Čírtková (2006, str. 49) říká: „Přestože dítě s násilím páchaným v rodině nesouhlasí a často maminku před "zlým tatínkem" brání, dochází v období puberty a někdy i v adolescenci k věrné nápodobě otcovy role. Někdy naučené chování vzniká tak, že mladý člověk utíká z neutěšených rodinných poměrů k alkoholu nebo drogám.“ Z uvedeného je patrná shoda v názorech oslovených odborníků s odbornou literaturou.

10) Myslíte si, že si za svou situaci mohou mnozí senioři sami?

V této otázce se odborníci shodli, že nemohou za to, že je na nich pácháno násilím. Vyjma dvou názorů, že je tomu tak důsledkem výchovy. Zároveň však uvedli důvody, za které si opravdu mohou. Ty jsou: dají na to, co o nich řeknou druzí, tedy, bojí se, že by si na ně

¹³ Soudce a právní poradce Bílého kruhu bezpečí, školení v Životě 90 dne 29.4. 2008

druzí ukazovali prstem. Proto raději nic neřeknou. Nejsou aktivní, často ani nechtějí vyhledat pomoc. Jsou k sobě tvrdí, myslí si, že musí všechno vydržet. Zazněl zajímavý názor, a to, že senioři jsou odpovědní nejen sami za sebe, ale také za to, jaký obraz o sobě a o stáří ve společnosti vytvářejí. Proto se má posilovat jejich sebevědomí, aby se za sebe nestyděli a byli si vědomi vlastní hodnoty.

Shodují se s názorem, že primárně za násilí nemohou, ačkoliv vliv výchovy je zde značný. V případě, že k násilí dochází v ústavním zařízení, je podle mého názoru, jejich zavinění minimální.

11) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Všichni odborníci vyjádřili své opovržení nad tímto chováním. V pěti případech se shodli na tom, že agresori mohou být duševně nemocní. Třikrát dotazovaní uvedli, že pachatelé nezvládají svou agresivitu. Ve dvou případech bylo uvedeno, že jsou nevyzrálí a mají potřebu ovládat slabší osoby. Další odpovědi byly tyto: pachatelé nejsou soudní a nezvládají péči o staré lidi. V minulosti mohli být vystaveni domácímu násilí. Umějí vystupovat na veřejnosti jako milující děti či partneři. Jsou to lidé dvou tváří. Bývají frustrovaní a neúspěšní v osobním životě. Jeden odborník uvedl, že není vždy jednoduché jasně odlišit role, kdo je agresor a kdo oběť. Zločincem se člověk nerodí a nic se neděje z ničeho. Upozornil na to, že i pachatelům domácího násilí by se mělo dostávat pomoci. Neboť i oni se kolikrát trápí a nevědí, jak se v dané situaci správně zachovat.

Odborníci vyslovili mnoho názorů, se kterými se shodují. Ovšem tvrzení, že pachatelé domácího násilí jsou vesměs duševně nemocní lidé, mne udivila. Například Zimmelová (in Domácí násilí – násilí páchané na mužích a seniorech, str. 82) vidí tyto zdroje agresivity: „nemoc agresora (drobná mozková poškození, epileptické změny), trvalé osobnostní založení (vliv dědičnosti a výchovy). V této souvislosti se mluví o agresivní psychopatologii. Pro tento typ agresivity je typické to, že se projevuje i v jiných vztazích. Agresorovi chybí jakýkoliv náhled vlastní viny, hrubá reakce je nepřiměřená podnětům. Agrese je často spojována se zstrašováním oběti a pasivní postoj agresorovo jednání často posiluje.“ Z uvedeného vyplývá, že nemůžeme paušalizovat všechny pachatele domácího násilí, že trpí duševní poruchou. Jedná se pouze o jeden z mnoha faktorů, který může ovlivňovat agresorovo chování.

12) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

Čtyři odborníci považují špatné zacházení se seniory v ústavním zařízení za tragédii. S tímto tématem se setkali, buď z vlastní praxe, nebo z doslechu. Tři dotazovaní uvedli, že za

nejhorší zařízení považují léčebny pro dlouhodobě nemocné. Zde se shodli na tom, že tam nepracují kvalifikovaní pracovníci, ale lidé, kteří tuto práci nechtějí vykonávat. Většina personálu se tam nezajímá o nemocné, chová se k nim jako k věcem. Chybí jim úcta k člověku. Odborníci uvedli tyto příklady z LDN: před seniory se řeší neprofesionálně problémy mezi pracovníky, nechávají se otevřené dveře a okna, staří lidé jsou necháváni na chodbách, neřeší se proč nejedí (třeba není schopen, ovšem v tom případě ho nikdo nenakrmí), kurtování, nepolohování (vznikají proleženiny). Jeden odborník vidí problém také v tom, že je malá až žádná možnost, že by tito zaměstnanci byli za své chování trestně odsouzení. Většinou se celá skutečnost snaží utulnat. Výpovědi starých lidí nejsou brány vážně. Panuje velká snaha jejich výpovědi infantilizovat a podceňovat. Kladněji odborníci ohodnotili domovy pro seniory. Tam podle nich není situace tak kritická. Za dobrý považují názor, že lidé by se měli snažit, aby senioři žili co nejdéle v domácím prostředí. Pokud již nebudou soběstační, je možné jim poskytnout pečovatelské nebo ošetřovatelské služby.

Zcela se ztotožňuji s názorem oslovených odborníků, kteří považují špatné zacházení se seniory v ústavním zařízení za tragédii. Ovšem iniciátory násilí v ústavním zařízení nemusí být jenom pečovatelé. Krug (2002) uvádí také spolubydlící, dobrovolné návštěvníky, příbuzné a kamarády.

13) Co víte o špatném zacházení se seniory v rukou odborníků a pečovatelů rodinných příslušníků?

V tomto případě se odborníci vyjádřili mírněji. Jeden odborník uvedl že neví, tři se vyjádřili v tom smyslu, že u pečovatelské služby se výskyt domácího násilí minimalizuje. Pokud se tam nějaké vyskytne, jedná se o selhání jednotlivce a ten dostane okamžitou výpověď. Názory odborníků se však shodují v tom, že problémem je nedostatek prostoru pro sebereflexi zaměstnanců v sociální oblasti. Jeden odborník uvedl, že funkce supervizí a intervizí zatím v České republice moc nefunguje, jiný odborník si však myslí opak. Uvedl, že pečovatelské služby se snaží prosperovat, proto se maximálně snaží zvyšovat odbornost svých zaměstnanců a poskytovat jim prostor k řešení otázek vzniklých z výkonu povolání na supervizích a intervizích. Pozitivní přínos supervizí a intervizí vidí další odborník, který dodal, že se na pracovištích pečovatelských služeb konají. V případě, že o starého člověka pečuje rodinný příslušník, je situace podobná. Dva odborníci vyslovili obdiv nad těmito lidmi, dodali, že tito lidé pracují 24 hodin a nemají chvíli oddechu. Jeden odborník řekl, že pomoc od rodiny má veliký potenciál, neboť rodinný příslušník se o starého člověka postará nejlépe. Současně však dodal, že tato péče není lehká a často se u rodinných příslušníků dostavuje

pocit selhání a bezradnosti. Proto je podle něj třeba, aby se zlepšila osvěta, aby tito lidé byli více informováni o tom jak mají pečovat a také, aby se i jim dostalo ošetření. Myslel tím ošetření psychické, neboť tato práce je velmi náročná. Syndrom vyhoření je zde velmi častý. Jeden odborník uvedl, že v novém zákoně číslo 135/2006 Sb. o sociálních službách je nová podmínka na péči. Ten, kdo bude pečovat o starého člověka, musí být kvalifikovaný. Dále vznikla nová snaha, aby se odlehčila náročná péče rodinných příslušníků. Další odborník připomněl, že i v tomto případě je možnost trestního stíhání pachatele týrání a špatného zacházení malá.

Velice mne překvapil názor odborníka, který říká, že o starého člověka se rodinný příslušník postará nejlépe. Jedná se o neprofesionální omyl, neboť právě rodinní příslušníci jsou velmi častými iniciátory násilí! Tošnerová (2000, str. 7) uvádí, že „ke špatnému zacházení nemusí docházet pouze ze strany profesionálních pečovateli; namísto toho jsou to často členové rodiny, kteří jsou finančně či citově závislí na své oběti.“

14) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

V této otázce si odborníci nebyli tolik jisti. Ve dvou případech uvedli, že na seniory se vztahuje zákon č. 135/2006 Sb., kde je zmíněn institut vykázaní - možnost vykázat pachatele na 10 dní z bytu. Novinkou je i to, že oběti mohou využít pomoc intervenčních center. Další odborník uvedl zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, dodal však, že více o legislativě v této oblasti neví. Jeden odborník jmenoval §215a trestního zákona, který upravuje soužití osob ve společné domácnosti. Další dotazovaný přiznal, že vůbec netuší, jaký zákon by se mohl vztahovat k ochraně seniorů.

Skutečnost, že pouze dva odborníci věděli o přítomnosti zákona o domácím násilí, mne šokovala. Jak je možné, že ostatní tuto zásadní věc nevědí? Copak si pravidelně nedoplňují informace a nezvyšují si odbornost? Myslím si, že tato neznalost je velmi neprofesionální.

15) Jste spokojena s nynější legislativou týkající se domácího násilí páchaného na seniorech?

V této otázce dva respondenti uvedli, že nevědí. Jeden že neví, ale asi je spokojen a jeden, který by uvítal konkrétní legislativu o domácím násilí páchaném na seniorech. Dva odborníci odpověděli, že zákon je sepsán dobře, avšak potřeboval by dodatky. Podle nich by se měly zpřísnit tresty za domácí násilí, ať už se budou týkat délky vězení nebo peněžitého trestu. Ten je podle nich pro pachatele občas horší než trest odnětí svobody. Jeden z odborníků navrhuje větší pravomoci pro policisty, druhý naopak větší pravomoci pro úřady.

K návrhu ještě dodal, že je potřeba podchytit psychické týrání, které je zatím skoro neodhalitelné.

Zde mne napadá otázka, jak mohou vyslovit názor, když danou legislativu většina z nich nezná? Současně je třeba opět se zamyslet nad vzájemnou propojeností těchto organizací. Všechny pracují se seniory, všechny se občas setkávají s problematikou násilí na seniorech. Kdyby si vzájemně poskytovaly informace a vedly mezi sebou diskuzi, jistě by věděly, co je ještě potřeba zlepšit.

16) Chtěla byste v ní nějaké dodatky?

Dva odborníci odpověděli, že neví. Jeden uvedl, že ho žádná změna nenapadá, avšak v budoucnu bude třeba tento zákon novelizovat. Další dva se shodli na tom, že je potřeba, aby pracovníci v sociální práci byli více vyškolení, a aby se stát zasloužil o to, aby v této oblasti pracovalo více kvalifikovaných pracovníků. To znamená, aby dal větší finančních prostředků do rezortu sociálních věcí. Opět dva odborníci by chtěli zpřísnit tresty za domácí násilí, ať už se budou týkat délky vězení nebo peněžitého trestu. Ten je podle nich pro pachatele občas horší než trest odnětí svobody. Jeden z odborníků navrhuje větší pravomoci pro policisty, druhý naopak větší pravomoci pro úřady. K návrhu ještě dodal, že je potřeba podchytit psychické týrání, které je zatím skoro neodhalitelné. Dalším názorem bylo, aby při vybírání sociálních pracovníků a dalších osob, které budou pracovat s lidmi, byly učiněny psychologické testy a byla zkoumána jejich morální stránka.

Je zajímavé, že jeden odborník by chtěl novelu zákona, přestože o současné legislativě neví. Některé návrhy se shodují s potřebami, které vidí například Šusterová nebo Durdík. Šusterová¹⁴ pozoruje malou snahu policie při vykazování agresora na 10 dní z bytu. Durdík¹⁵ říká, že je třeba zjednodušit celý systém, není dobré rozlišovat vykazání a zákaz vstupu. Důležité je podle něj zvýšit pravomoci policie. K tomu se již připravuje novela policejního zákona. S ním se zcela shoduje názor jednoho odborníka.

Podle mého názoru je současná legislativa týkající se domácího násilí páchaného na seniorech dobrá. Přesto bych zavedla větší kontroly ze stran sociálních pracovníků v bytech seniorů a vedle institutu vykazání pachatele bych zavedla peněžitou pokutu.

¹⁴ Vedoucí Intervenčního centra v Praze 14, porada v Životě 90 ze dne 20. května 2008

¹⁵ Soudce a právní poradce pro Bílý kruh bezpečí o.s., školení v Životě 90 ze dne 29.4. 2008

17) Co si myslíte o možnosti vykázání pachatele na 10 dní z bytu?

S touto otázkou si odborníci nebyli tolik jistí. Jeden odpověděl, že neví, vidí to rozporuplně. Řekl, že někdy to může pomoci, na druhou stranu až se agresor vrátí zpět, může oběti ještě více ublížit. Takto se na celou věc dívají další dva odborníci. Sice v tom spatřují krátkodobou pomoc, za konkrétní řešení to však nepovažují. Jeden odborník se zabývá otázkou, co se stane, když bude vykázána osoba, která se stará o nemohoucího seniora. Oproti tomu dva odborníci jsou s tímto řešením naprosto spokojeni. Považují to za preventivní opatření, které zamezuje eskalaci domácího násilí. Jeden z těchto odborníků uvedl, že tato možnost již byla několikrát uplatněna a setkala se s pozitivní odezvou. Pachatelé svůj čin poté většinou neopakovali, některým stačilo jen důrazné napomenutí policie. Pokud byl policii nahlášen případ domácího násilí i po vykázání pachatele na 10 dní z bytu, byl vzat do vazby.

Myslím si, že nedůvěra v institut vykázání pramení z neinformovanosti odborníků. Kdyby se o tuto problematiku blíže zajímali, zjistili by, že přestože se v minulosti stal případ, že se muž vrátil po vykázání zpět a manželku zabil, setkává se tato možnost s pozitivní odezvou. Například Prokopová¹⁶ (www.ihned.cz) uvedla, že právě touto možností bylo jasně ukázáno, že násilné chování nebude tolerováno. Dokonce by uvítala, kdyby bylo vykazováno častěji. I obava o osud starého člověka, jehož pečovateli by byl vykázán, se ukázala jako lichá. Starý člověk by byl umístěn do nemocnice či by mu bylo poskytnuto krizové lůžko. Domnívám se, že neznalost odborníků je v tomto ohledu velká.

18) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

V této otázce se odborníci třikrát shodli na ŽIVOTu 90 a třikrát na Bílém kruhu bezpečí. Dalšími jmenovanými zařízeními byly: Český helsinský výbor, OSN, Dona linka, linky bezpečí, intervenční centra a Poradna pro poruchy paměti, kterou vede Tamara Tošnerová.

Odborníci uvedli mnoho organizací. Avšak, když se na ně podíváme blíže, zjistíme, že některé se touto problematikou vůbec nezabývají. Například Poradna pro poruchy paměti, kterou vede Tošnerová, se opravdu věnuje pouze poruchám paměti. Přestože se Tošnerová domácím násilím zabývá, nevěnuje se mu v této poradně. Co se týče linky bezpečí, jsme opět mimo naši oblast. Linka bezpečí je v České republice pouze jedna a ke všemu se věnuje dětem a mladistvým. Překvapilo mne, že Bílý kruh bezpečí byl zmíněn pouze 3x, neboť tato

¹⁶ Ředitelka azylového domu Rosa

organizace představuje pilíř v problematice domácího násilí. Myslím si, že ani touto otázkou si odborníci nebyli vůbec jisti. Je to až s podivem, neboť s ohledem na jejich pracoviště, by to vědět měli. Vzhledem k tomu, že odborníci často zmiňují důležitost zvyšování informovanosti veřejnosti o organizacích zabývajících se domácím násilím, nejsem si jista, zda by sami dokázali k jejímu zvýšení přispět.

Závěr

Špatné zacházení, týrání, zanedbávání či zneužívání seniorů nepatří mezi nová společenská témata. Ačkoliv se mu do nedávných let dostávalo patřičného odsouzení, důležité změny v jeho řešení nepřicházely. Bohužel, ani sami seniori nepřispívali k jeho odstranění. Dalo by se říci, že až po vstupu do nového tisíciletí se objevily snahy některých organizací postihnout tento problém a společně s veřejností najít východisko. Hlavním opěrným bodem při jeho řešení se stal nový zákon č. 135/2006 Sb., který přinesl změnu mnohých zákonů týkající se problematiky domácího násilí. Jeho nejdůležitější částí je vykázání pachatele na 10 dní z bytu a zřízení intervenčních center.

Institut vykázání pachatele rozděluje odborníky na dvě poloviny. První nevěří v jeho preventivní charakter, připomínají případ, kdy se agresor vrátil po uplynulé době a oběť zavraždil. Druzí naopak tvrdí, že svůj úkol to splňuje a věří v jeho účinnost. Zřízení intervenčních center se zatím setkává s uznáním. Ukazuje se, že jejich přínos pro danou problematiku je nesporný.

Z mého šetření vyplývá, že dotazovaná odborná veřejnost nemá veliké povědomí o legislativě vztahující se k domácímu násilí. Současně se však shodla na tom, že chce posílit pravomoci policie a následně zpřísnit tresty pro pachatele. Zajímavé je, že vedle zpřísnění trestů pro agresory pouze jeden odborník uvažuje o jejich možné nápravě v programech pro pachatele domácího násilí. To potvrzuje mou domněnku, že se o této možnosti ještě mnoho neví.

Tím se dostávám k osobě pachatele a oběti. Odborníci vyslovili jasné opovržení nad násilníkovým jednáním, považují ho za člověka, který může mít duševní onemocnění, a který nezvládá svou agresivitu. Hlavním důvodem, proč starý člověk nechce o násilí vypovídat je, že se za danou situaci stydí. Nejhůře nese, když ho týrají vlastní děti, neboť to považuje za osobní selhání. Zcela se ztotožňuji se s názorem, že by se mělo posilovat sebevědomí seniorů. Myslím si, že v okamžiku, kdy si budou plně vědomi vlastních hodnot, jejich situace a možnosti řešení se výraznělepší.

Velkým překvapením pro mne bylo, že většina odborníků považuje situaci v ústavních zařízeních za tragédii. Nejhorší hodnocení mají léčebny pro dlouhodobě nemocné pacienty. Jsou zde kritizováni zaměstnanci z pohledu jejich nízké kvalifikace, motivace k práci, necitlivosti a nezájmu o pacienty. Mírněji jsou hodnoceny pečovatelské služby a péče rodinných příslušníků. Jim se dostává více pochopení, neboť intenzivně pečovat o starého člověka není lehké. Odborníci se přimlouvají za současný trend pečovat o

nemocného seniora v rodinném prostředí. V tom se však neshodují s odbornou literaturou, neboť právě v rodinném prostředí dochází nejvíce k výskytu domácímu násilí. Důležité však je, aby se stárl i o pečující. Formami pomoci by se mohly stát informační brožury, psychologická péče, možné podpůrné spolky, kde by se tito lidé sdružovali a poskytovali si vzájemnou naději.

Důležitá je i větší angažovanost státu. Ten by měl do této sféry vynaložit více finančních prostředků, nezbytné je vybudování více zařízení pro seniory, zlepšení zdravotní a sociální péče pro ně. K tomu je však nutná politická vůle. I přes toto tvrzení musím uvést, že v posledních letech se více prostředků věnuje na koordinaci služeb pro oběti, na zaškolování, aby lidé, kteří se ve své profesi mohou setkat s oběťmi domácího násilí, věděli, jak jim nejlépe pomoci.

Většina odborníků se shodla na tom, že se postavení seniorů nelepší, přesto v jejich situaci vidí jistý posun. Důležité však je, aby se o tuto problematiku začala zajímat širší veřejnost. Avšak, jak jsem zjistila, nejen veřejnost. I odborníci by měli věnovat větší pozornost tomuto tématu. Je skutečně tristní, když odborníci, kteří mají pomáhat seniorům, mají žalostné povědomí o problematice domácího násilí.

Nemohu tvrdit, že je společnost k seniorům lhostejná, přesto se jim podle mého názoru dostává nejméně pozornosti z klientů rozdělených podle věku. Je to smutné, neboť mnozí z nich jsou našimi rodiči a prarodiči. Oni nás vychovali a postarali se o nás. A naším úkolem je, abychom jim tuto péči nyní oplatili.

Literatura:

- Bible*. 10. vyd. (8. přepracované). Česká biblická společnost 1995. ISBN 80-85810-07-7.
- CONWAYOVÁ, H. *Domácí násilí, příručka pro současné i potencionální oběti se zákonem č. 135-2006 SB. platným od 1. ledna 2007*. Albatros, 2007, ISBN 80-7368-110-2.
- ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů, příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-2014-2.
- FROMM, E. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Aurora, 2007. ISBN 978-80-7299-089-4.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: Pyramida, 1990. ISBN 80-7038-158-2.
- JAROŠOVÁ, D. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. ISBN 80 - 7368-110-2.
- Kolektiv autorů. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha/Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.
- KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-429-X.
- KRUG, E. G. *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization: 2002, ISBN 9241545615.
- LITOMERICKÝ Š., KRAJČÍK Š. *Starý člověk v rodině*. 2 vyd. Bratislava: Ústav zdravotnej výchovy Bratislava, 1991. ISBN Z-5945/88-B/11-04.
- MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J.; *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1983. ISBN 80-86429-19-9.

PICHAUD C.; THAREAUOVÁ I. *Soužití se starými lidmi*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3.

ŘÍČAN, P.; *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

STUART-HAMILTON I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.

TOŠNEROVÁ T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině – průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, listopad 2000. ISBN 80-238-5875-0.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, PRÁVNICKÁ FAKULTA. *Násilí páchané na seniorech – Sborník příspěvků z pracovního semináře*. Olomouc 2002. ISBN 80-244-0409-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-678-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

VIDOVIČOVÁ, L. *Věková diskriminace – ateizmus, úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha: Brno VÚPSV, 2005. ISBN 80-785-654-1.

VODÁČKOVÁ, D. a kol.; *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-696-9.

Legislativa

Listina základních práv a svobod, z. č. 2/1993 Sb. Sagit, Ostrava-Hrabůvka 2001, č. 305, ISBN 80-7208-276-0

Sbírka interních aktů řízení policejního prezidia České republiky. Ročník 2006, Praha

Brožury a časopisy

Bulletin prevence kriminality MV ČR: Za zavřenými dveřmi – Domácí násilí. Praha: MV ČR, 2001.

Domácí násilí – právní minimum pro lékaře. MPSV, Praha, 2002.

Práce a sociální politika – měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. ročník 4, číslo 12, (prosinec 2007). Praha: MPSV ve vydavatelství Press Publishing Group, s.r.o.

Právo a rodina, č. 8/2004

Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, ročník 12, č. 2, 2004

Internetové zdroje

www.acorus.cz

www.bkb.cz

www.czso.cz

www.donalinka.cz

www.helcom.cz

www.ihned.cz

www.mpsv.cz

www.mv.cz

www.penize.cz

www.pecujici.cz

Seznam příloh

<i>Příloha 1 – Otázky</i>	73
<i>Příloha 2 - JUDr. Michal Horažďovský, Zlatá linka senior, doslovný přepis rozhovoru</i>	74
<i>Příloha 3 - Mgr. MIRIJAM SVOBODOVÁ, SOS DIAKONIE, doslovný přepis rozhovoru</i>	80
<i>Příloha 4 - NATÁLIE KUNSTOVÁ-ŠÍDLOVÁ, DiS., sociální pracovnice domova důchodců Praha 6, otázky zaslané emailem</i>	87
<i>Příloha 5 - Bc. JANA KOSAŘOVÁ, Krizová linka pro seniory, Život 90, otázky zaslané emailem</i>	94
<i>Příloha 6 - Radka Drexlerová, velitelka služby kriminální policie a vyšetřování, doslovný přepis rozhovoru</i>	97
<i>Příloha 7 - Michelle Drexlerová, sociální pracovnice, Dům Sv. Bartoloměje, Praha, Řepy, doslovný přepis rozhovoru</i>	102

Přílohy

Příloha 1 – Otázky

- 1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?
- 2) Myslíte si, že je v České republice dostatek krizových center pro seniory?
- 3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?
- 4) Myslíte si, že se situace seniorů zlepšuje?
- 5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?
- 6) Vidíte v situaci seniorů řešení? Jaké?
- 7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?
- 8) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?
- 9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?
- 10) Myslíte si, že si za svou situaci mohou mnozí senioři sami?
- 11) Co víte o domácím násilí páchaném na seniorech v ústavní péči?
- 12) Co víte o domácím násilí páchaném na seniorech v rukou pečovatelů – odborníků a pečovatelů – rodinných příslušníků?
- 13) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?
- 14) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?
- 15) Jste spokojena s nynějším legislativou týkající se domácího násilí?
- 16) Chtěla byste v ní ještě nějaké změny či dodatky?
- 17) *Co si myslíte o možnosti vykázní pachatele na 10 dní z bytu?*
- 18) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

Příloha 2 - JUDr. Michal Horažd'ovský, Zlatá linka senior, doslovný přepis rozhovoru

rozhovor ze dne 4. března 2008

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Myslím si, že se začíná něco dít ve společnosti.. Za doby komunismu byla společnost uzavřená, nemohlo se a nesmělo moc mluvit. Po pádu komunismu se společensky i politicky přestávají tabuizovat určité věci a společnost se značně vyvíjí. Setkávám se s tím, jak seniorky říkají: „tihle mladí jsou úplně jiní, tohle za nás vůbec nebylo. Za nás byli všichni hrubí a hráli si na chlapy.“ Myslím si, že společnost zjemňuje. Pamatuje se na to, aby se lidem dostávalo pomoci. Ve světě jsou již citlivější delší dobu, u nás se situace také zlepšuje. Věřím dvacátému prvnímu století, že přináší větší míru ohleduplnosti. Přestože je stále patrné určité pnutí, kdy lidé jsou naštvaní – v tramvajích, potom jdou domů s tím naštváním potom něco dělají. Ale jsem optimista, že lidé jsou daleko více ochotni spolupracovat. I na lince je vidět, že lidé se nebojí více zavolat.

2) Myslíte si, že je v České republice dostatek krizových center pro seniory?

Oni se nespécializují na seniory, jsou to obecná centra. V tomhle si myslím, že jich není dostatek a většinou jim lidé nerozumí. Když se neví co s člověkem, šoupnou ho na psychiatrii. Neznám krizová centra, neznám žádné specializované, které by se přímo jimi zabývalo. Od telefonování k tomu někam zajít, je daleko, dlouho někoho provázíme, než se k tomuto kroku odhodlá. Když už jde do nějakého krizového centra, někdo ho může vidět. K tomu je cesta dlouhá. Ale práce po telefonu je jiná. Člověk sem zavolá jednou, podruhé a najednou má úplně jinou zakázku, než jakou měl na začátku. Situace se postupně začíná odkrývat. Když senior volá opakovaně, po 5-15 hovorech teprve začíná uvažovat o tom, že by někam šel. Je otázkou, jestli potřebují specializovaná centra. Specializace by určitě měla být v nabídce. Protože když se mluví na jedné straně o dětech, jak jsou bezbranné, tak tohle je bohužel v něčem podobné. Akorát, že se seniory pracujeme tak, že se snažíme, aby všechno zvládli a obstarali sami. Takže si myslím, že by měla být více obecná krizová centra. Já si ani neumím přestavit prakticky, že by to někdo zaplatil. Ale je otázka, jestli je dobré je někoho vyčleňovat ze společnosti. Když tam jde ve čtyřiceti, proč by tam nešel v šedesáti. Myslím si, že publicita by v tom měla být daleko větší. Ale pracuje se na tom. Například ministerstvo vnitra měla kampaň o násilí a začíná jich být víc.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

Kriticky. Teď o tom chci na psát nějaký článek, protože nyní běží v kinech film, který se jmenuje „Tahle země není pro starý“. To je naprosto hrozný titul. Na druhou stranu, společnost začala být hodně agresivní. Na tramvajích a na semaforech je to jasně vidět. Oni nestihnou přejít, nastoupit do tramvaje. Řidič je zavírá do dveří. Jízdní řád je tak nastavený, že nepočítá s tím, že tu jsou lidé, kteří již nejsou tolik rychlí. Jednotlivý člověk seniorovi pomůže, ale systém je nastavený strašně agresivně. Všechno roste, vyvíjí se, všichni se mají hrozně moc dobře, ale žádná z výhod, které nyní jsou, neslouží seniorům. Začínají mít problémy s bydlením, zvyšuje se jim nájemné, mají to těžké. Jejich životní úroveň však nestoupá. Při dnešních důchodech mají problém to zvládnout. Je to těžké, bojují, snaží se, mají nám co předat. Jsou aktivní. Myslím, že slogan tahle země není pro starý platí. Západní společnost je na tom podobně, přesto je více velkorysejší, než my. Když rodina pomůže, je to dobré. I když vnoučata nemají tolik času, snaží se. Pokud nemají rodinu, přátele, je to těžké. My se to s nimi snažíme řešit, ale většina věcí se musí jenom nést.

4) Myslíte si, že se jejich situace zlepšuje?

Já nevím. Asi v tuhle chvíli ne. Do budoucna se společnost bude proměňovat. Nyní je vše zaměřeno především na výkon. Na druhou stranu, seniorů bude daleko více. Najednou budou hybnou silou společnosti. Začnou se dožívat více let... Uvidíme co se bude dít, až bude 40% populace nad 60 let. Uvidíme, co s tím společnost udělá, až budou volby v jejich rukách...

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Nejdůležitější je, že je nejčastěji týrá blízká osoba. Většinou to jsou děti a oni trpí tím, že je špatně vychovali. Pak si myslím, že se to dědí, více se o tom mluví. Vždyť před padesáti lety se bralo jako relativně normální, když manžel přišel z hospody a zmlátil manželku.. Je dobře, že se o tom čím dál více mluví. Senioři také často volají a mluví o domácím násilí tak, jako že se ráno vzbudili a namazali si chleba s máslem. Chybí jim naprostý nadhled. Často si ani neuvědomují, že se jedná o násilí. Na druhou stranu, žalovat syna nebo dceru, manžela, je eticky problematické. Zde by se mělo více mluvit o rodinných poradnách. Aby někam šli a mluvili spolu. Pomoc psychologa, mediátora. Zlom, kdy si uvědomí, že něco opravdu není v pořádku, nastane, až když dostanou tu facku a začnou se bát o svůj život. Do té doby si to prostě neuvědomují a ani uvědomovat nechtějí. Proto zavolání na linku už něco znamená. My se jim snažíme vždy vyslovit tu podporu, že vůbec zavolali, a že to není samozřejmé. Je to

začarovaný kruh. Nejlepší je to řešit přes blízké osoby. Otázka potom je, zda a kdy zavolat policii. Přijde mi dobré, že Bílý kruh bezpečí vzdělává policii. Pomůže jim, je to pro ně opora, autorita. Možná mají důvěru v policii paradoxně větší než mladí lidé.

6) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Já to moc nesleduji, ale určitě ano. My máme své statistiky. Za dobu existence naší linky jsme vysledovali, že násilí se vyskytuje zhruba ve 2% případů. Tedy každý padesátý hovor se tématu násilí nějak dotýká.

7) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?

Nevím, určitým řešením je větší informovanost v médiích. Zprávy jsou udělané tak, aby co nejvíce šokovaly šílenými příběhy. Staří lidé si potom řeknou, že na tom ještě nejsou tak hrozně. To nedokážu odhadnout. Lidé snad budou moci někam dojít a dostat informaci. Telefon má každý, internet je také přístupný, spousta seniorů se ho učí. Budou moci dostat informaci, aniž by museli někam dojít. Říkám si, když na jedné straně se o tom začne více mluvit, budou organizace, na které se bude možno obrátit s důvěrou a policie bude k tomuto vychovaná, tak by to mohla být cesta k řešení. Je to o té osvětě. Organizace by si zasloužily ještě větší publicitu. Vždy je otázka, jestli lidé o té organizaci vědí. Nevím co by přesně měly dělat neziskové organizace a co stát. Důležité je, aby ta pomoc byla bezplatná, aby si to senioři dovolili zavolat. Anebo alespoň ten prvo-kontakt byl zadarmo.

8) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

Senioři trpí tím, že je to způsobeno výchovou. Já mám svoji teorii, že je to věc projekce našeho stínu. V dnešní době se nenosí mluvit o věcech jako je smrt, utrpení, bezmoc. Já si myslím, že se tohle teprve učíme, protože toho o sobě málo víme. Tím, že toto popíráme, tak promítáme tyto negativní stránky na někoho. A já si myslím, že senioři trpí právě tím. Promítat na ně svůj neúspěch, bezmoc, je strašně snadné. Možná, že to jsou občas frustrace dětí – špatná práce, neúspěšnost v partnerství. A senior je po ruce jako někdo, na kterého si můžu vylít stres. Samozřejmě, že jsou rodinné dynamiky, archetypy toho, že musí syn zabít svého otce a zamilovat se do své matky. Trochu bojujeme s rodičem stejného pohlaví. Je to téma pro to, aby toho lidé více věděli, aby více komunikovali. Určitě tam také může být, že rodiče svou výchovu nezvládnou. Například velmi ochraňující maminka, která svou péči velmi přehání. Obecně žijeme v násilné společnosti, kdy má být člověk spokojený sám se

sebou, a má mít zdravý pocit své hodnoty. Bohužel takových lidí tady moc není. Pocit spokojenosti předávají rodiče na své děti. Ty, když k ní nedojde, jsou frustrované. Mohou to být i patologické věci. Děti rodičů, kteří se neodstěhovali, neoženili a zůstali s rodiči. Nyní jsou frustrováni a mohou být hrubí. Ale tak, jak se společnost chová k seniorům, odráží se i v rodinách.

9) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

To je veliké téma. Podle všeho jsou nejhorší léčebny pro dlouhodobě nemocné pacienty (LDN). Tam všudypřítomně visí ve vzduchu téma umírání a utrpení. Říká se, že umírání je nejzásadnější období našeho života. Na LDN je to strašné. Často spíše volají děti, příbuzní seniorů, že tam mají babičku a jsou šokováni, jak se o ní starají. Je lepší, když se o seniora starají příbuzní doma a až když je to vyloženě nutné, umístí ho do nějaké instituce. Připadá mi totiž, že situace v léčebnách pro dlouhodobě nemocné velmi připomíná časy komunismu. Úcta k člověku je minimální.

Domovy pro seniory – je to jak kde. Záleží na řediteli a na atmosféře domova. Když se tam dobře žije, jsou senioři spokojeni. Ve starých domech je atmosféra divná. Já se přimlouvám, aby ústavní péče bylo co nejméně. A když už to jinak nejde, aby byla na úrovni, a byli tam kvalitní lidé. Vždyť to není sranda být u umírajícího člověka. Je nutné mít psychologické vzdělání a být duchovně daleko jinde. Teprve potom tam můžete pracovat. Tohle však považuji za tragédii. Ale je to všude o lidech, o atmosféře ve společnosti. Společnost popírá smrt, odmítá ji. Potom se nemůže divit, že se s umírajícími takhle zachází. Zcela jinak se zachází například na Cestě domů. Tam je to o zcela jiném přístupu. Řekl bych, že léčebny pro dlouhodobě nemocné se nachází někde ve středověku, domovy důchodců v devatenáctém století.

10) Co víte o špatném zacházení se seniory v rukou pečovateli – odborníků a pečovateli – rodinných příslušníků?

My s tím nepřijdeme mnoho do styku. Myslím, že u pečovateli - odborníků, by měl být větší důraz na sebezkušenost, supervizi a intervizi práce. Zjišťuji však, že to v řadě organizací nefunguje. A to je špatně. Pečovatelé by měli mít nějakou sebezkušenost, aby věděli proč to dělají, jaký to má smysl. To je klasická problematika pomáhající profese.

Co se týče rodiny – ta má obrovský potenciál. Většinou je tam spousta talentovaných pečovateli. Nikdo se o babičku nepostará lépe než její vnuk, nebo dítě – svým způsobem. Ale nějak se na ně zapomíná. Je třeba pro ně něco udělat. Osvěta pro pečující je však malá. Oni

dostanou akorát příspěvek na péči a to je vše. Měli by je však spíše naučit jak se pečuje, poskytnout kurzy, časopisy, bulletin, který by se dával k příspěvku na péči. Oni jsou dost často bezradní. To potom bývají hodně hezké hovory, kdy volají a chtějí se poradit. Nesmíme zapomenout jim vyjádřit nějakým způsobem i podporu. Nějak je ošetřit. Velmi jim hrozí syndrom vyhoření. Vždyť oni musí dvacet čtyři hodin pečovat a to je ohromná zátěž. Nemohou nikam jít, neodpočinou si.

11) Myslíte si, že si za svou situaci mohou mnozí senioři sami?

Ano. Mohou si za to sami právě proto, že dají na to, co řeknou sousedi. To znamená, že by s něčím mohli jít ven, ale nejdou. To je první princip, že by člověk nejdříve musel chtít pomoci. Není dobré zachraňovat někoho, kdo ve své podstatě nějakým způsobem zachránit nechce. Z tohoto důvodu si myslím, že si za to může spousta lidí. Nejsou aktivní, neřeknou – „hele, už toho mám dost, takhle to dál nejde, budeme s tím muset něco dělat.“ Oni v tom budou žít, aby si o nich sousedi něco neřekli. V tomhle duchu si myslím, že si mohou za spoustu věcí. Myslí si, že prostě musí všechno vydržet. Jsou na sebe tvrdí. Potom je to otázka viny a trestu. Já bych si to však nikdy netroufl říci, že si to vlastně zaslouží. Může tam hrát významnou roli životní příběh a toto může být trošku logický důsledek.

12) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Jsou frustrovaní. Ale to velmi složitá otázka. Není to vždy tak, že jeden je jen oběť a ten druhý agresor. Často si své role vracejí, vyměňují a je velmi složité rozmotat problém tam, kde začal. Například nám volala maminka, že se k ní syn chová hrozně, ztěžovala si na něj, a když jsem jí chvíli poslouchal, tak jsem si říkal – kdo je tady vlastně oběť? Opravdu to není snadné. Rád bych viděl, že by se vytvořila taková atmosféra, že budou daleko více volat sami agresori. Oni se tím také trápí. A když už někdo z nich zavolá, tak výčitky svědomí, když už udělá nějaký čin, paradoxně vedou k dalšímu násilí. Je důležité, aby sám sobě přiznal chybu. Stane se, že někdo zavolá, že dal někomu facku a neví co se děje... Ono se nic neděje z ničeho. Věřím, že zločincem se člověk nerodí. Každý jsme byli někdy něčím postižení. Někdy jsou daleko sympatičtější agresori, než oběti. Je to opravdu těžké.

13) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

Myslím si, že je potřeba říci jasně zákonem, že se tyto věci nedělají a tomu kdo to udělá, hrozí nějaká sankce. Co vím, tak se legislativa měnila. Já jsem zejména pro prevenci, pro rodinné poradny, na školách dětem poskytnou pomoc, lidé, aby měli větší povědomí o tomto

problému a více se v tomto vzdělávali. Ale než společnost k tomuto dospěje, tak je dobré to mít ošetřené zákonem. Přesně zákon však nevím.

14) Jste spokojen s nynějším legislativou týkající se domácího násilí?

Asi ano.

15) Chtěla byste v ní ještě nějaké změny či dodatky?

Nevím.

16) Co si myslíte o možnosti vykázní pachatele na 10 dní z bytu?

Myslím, že to je dobré. Možná by to mohlo být daleko více přísnější.

17) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

Bílý kruh bezpečí, Dona linka – tam je většinou odkazujeme. Dále určitě Život 90.

Příloha 3 - Mgr. MIRIJAM SVOBODOVÁ, SOS DIAKONIE, doslovný přepis rozhovoru

rozhovor ze dne 5.března 2008

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Jedná se o tabuizované téma a jehož předsudky se hrozně těžko probourávají. Protože ti, kterých se to týká, o tom hrozně těžko mluví. A senioři jsou v mnoha v případech izolovaní od okolního okolí. Toto prostředí se o tom nedozví, nebo může mít jenom podezření a jenom podezření nestačí. Proto je hodně dobré, že se o tom začíná mluvit.

2) Myslíte si, že je v České republice dostatek krizových center pro seniory?

Já nevím, jestli jsou specializovaná speciální centra pro seniory. Naše krizové centrum se také zabývá problematikou seniorů, ale nejsem informovaná o tom, že by existovalo nějaké centrum, které se zabývá přímo touto problematikou. Toto není věc, která by byla v širokém povědomí. Centra jsou otázkou vývoje. Kde není poptávka, není ani nabídka.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

Vnímám to tak, že se v mnohém zlepšilo. Už si jenom vezměme, že před rokem začal platit nový zákon o sociálních službách, který je nejenom pro seniory, ale jiné lidi, co si nedovedou zajistit svá práva. Tento zákon se snaží chránit jejich zájmy. Je tady trend vnímat, že tyto skupiny jsou znevýhodněné, že jsou v uvozovkách vydány na milost a nemilost těm, kteří se o ně starají. Musí být stanoveny požadavky na to, jak se k těmto lidem přistupuje a jakým způsobem se péče poskytuje, jak se respektuje jejich individualita, jejich přání. Ale zároveň je to postaveno na velkou míru odpovědnosti člověka samého za sebe sama, protože jestliže se člověk rozhodne řešit svou situaci způsobem, kdy bychom my věděli, že jde řešit lépe, je to jeho rozhodnutí. Máme povinnost informovat ho o tom, jaký dopad má jeho rozhodnutí, co všechno z toho lze plynout. Aby měl maximum informací, jak toto své rozhodnutí mohl eventuelně změnit. Toto jsou tak krajní možnosti, které je možno použít.

Někdy se může zdát, že volba na rozhodnutí člověka může působit kontraproduktivně, protože člověk už schopnost rozlišovat co je normální má ztíženou. Je dobré v takovém případě komunikovat s rodinou, ale platí, že tento člověk z toho nesmí vypadnout, musí být informovaný o všem co se kolem něho děje. Každá organizace by měla mít ošetřené, jak k takovém člověku přistupuje, jak respektuje jeho individualitu, jeho jedinečnost.

Celkově si tedy myslím, že se postavení seniorů mění k lepšímu. Vidím to z hlediska té péče o seniory. Senioři se snaží být aktivní, někteří jsou až téměř do poslední chvíle relativně soběstační. Kdo by si dřív pomyslel, že se senioři budou zajímat o počítač a o internet, emailovat si se svými vnoučaty. A těch aktivit je stále více a více. Určitě by se nenabízely, kdyby o ně zájem nebyl. Řada seniorů se snaží držet krok s generací. Využívá spoustu nových služeb, které pro ně vznikají. Snaží se cestovat, cestovní kanceláře jim snaží vyjít vstříc. Snaží zohledňovat jejich zdravotní stav a jejich ekonomickou situaci.

Jsou zase jiné oblasti, jako oblast zdravotnictví či některé sociální služby, které jsou dost neuzpůsobené. Pořád se hledá způsob optimálního vyladění mezi terénními službami a pobytovými službami. To je ještě pořád běh na dlouhou trať, protože se zákon nějak nastavil, ale pořád existuje nějaká situace, na kterou nepamatuje. Myslím tím například otázku domovů důchodců. Domovy důchodců jsou přeplněné a řada lidí, kteří by to opravdu potřebovali, jejichž situace tomuto měřítku odpovídá, se prostě nedostane, protože se na ně čeká řadu let. Velká skupina lidí se tohoto umístění ani nedožije. Do té doby se jejich stav může natolik zhoršit, že ani do domova být umístění nemohou. Není řešení situace „tady a teď“. Ve chvíli kdy vidíme, že zdravotní stav seniora se zhoršuje a bude tomu tak i nadále, tak mu vysvětlujeme, že prostě až dospěje k tomu, že to bude potřeba, tady a teď prostě není. Takže někteří si v rámci prozíravosti podali tyto žádosti dřív. Ale nevím jak je tomu dnes.

4) Myslíte si, že se jejich situace zlepšuje?

Do jisté míry ano.

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Někdy nám sdělí něco ze své minulosti, někdy ne. Nemůžeme říct, že by si to někdy nezavinili sami. Řada z nich někdy udělala ve svém životě chybu. Nikdo není bez chyb. Nyní jsme nějakí, nejsme všichni hodní nebo zlí. Ale prostě i oni byli hodní nebo zlí a proč by měli být jiní, když zestárnou. Takže leckdy o tom nechtějí hovořit, protože si uvědomí, že na tom mají podíl, anebo na tom nemají podíl, jenom byli příliš měkkí na své děti, třeba nebyli důslední ve své výchově a nějak se jim to vrací. Nebo se za to stydí jak se děti k nim chovají, či nemají dostatek porozumění. A to nejsou věci, se kterými by se každý chtěl chlubit. Zažila jsem také paní, která si velice stěžovala na syna a v dlouhých, velmi dlouhých hovorech, které jsme spolu vedli, v určité fázi připustila, že pro ni byl prvořadý manžel. Měli jediného syna. Ona však akcentovala vztah s manželem, partnerství nad synem. A připouštěla to, že syn byl

na vedlejší koleji. Takže prostě tam nedošlo k vytvoření vztahu, aby on vnímal větší odpovědnost vůči ní. Ale to byla výjimka.

Většina o tom mluvit nechce, omlouvají své děti, v další fázi je přítomna obava. Je možné, že očekávají to, že kdyby si stěžovali, tak by se to mohlo zhoršit. Ono se to potom těžko probourává.

6) Vidíte v této situaci řešení? Jaké?

Pokud to není naprosto prokazatelné, není možné udělat mnoho. Byl případ, kdy bylo velmi obtížné zjistit co je skutečnost a co byly jiné představy a bludy. Stalo se, že nám sousedka v domě říkala, prosím vás, domluvte tomu synovi, ať tam na ní neřve. A skutečně, na staré paní se začaly objevovat modřiny, které byly jiné, než by byly z důsledku pádu. Paní sama naznačovala, že jí její syn uhodil. Ovšem, paní byla velmi problematická a agresivní a bylo velmi těžké s ní vyjít. Sama používala formu násilí vůči našim pracovnícím. Se synem jsme jednali v tom smyslu, že má maminka podezřelé modřiny. Syn samozřejmě vysvětloval jak se to stalo. Ale tím, že jsme o tomto tématu mluvili a říkali jsme mu, že pokud bychom měli častěji zaznamenat takovéhle věci, půjdeme s maminkou k lékaři. Z ničeho jsme ho neobvinili. Konec konců jsme se i my mohli mýlit, nejsme odborníci, ale nemohli jsme to nechat jen tak přejít. Faktem je, že se nějakou dobu přestaly objevovat stopy po násilí. Syn sám přiznával, že už ztrácí nervy, že nezvládá tuto situaci, je na ní sám a péče je velmi obtížná. To je jenom malá demonstrace toho, jak je velmi obtížné se v těchto situacích pohybovat. I tato paní několikrát zmínila to, jestli to byl syn, nebo upadla. Speciálně u lidí, na jejichž tvrzení se nelze 100% spolehnout, je to velmi těžko řešitelné. Není možné se vždy spolehnout na to, co říkají postižení. Může se u nich jednat o následek demence. Jeho násilí spočívalo v tom, že situaci nezvládal a křičel na ní. Toto byl jeden ze způsobů řešení. Dáváme najevo, že tuto situaci vnímáme a nebereme jí jak standardní situaci. My jsme mu neodkývali, že ano, jednalo se o pád. To je jedna stránka. Další je zkoušet pomoci lidem v tom smyslu najít formu pomoci.

7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Na tuto otázku vám neodpovím, protože myslím že se něco v poslední době se začíná více dít, ale jak je to monitorované, opravdu nevím. Myslím si, že problém tkví právě v tom, jak je násilí skryto. Co si budeme povídat, násilí na dětech, které pořád musí někam chodit je více rozpoznatelné, než násilí páchané na seniorech. Ono opravdu zůstává ve skrytu bytů a domů. A pokud si toho někdo nevšimne, nemusí být ani odhaleno.

8) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?

To opravdu nevím. Bohužel se to nachází ještě v počátku, možná až se o tom bude více mluvit a bude větší veřejná kontrola. Většina věcí se podle mě děje proto, že to možná pachatelé vnímají jako jakousi beztrestnost. Chtělo by to pár dobře vyřešených případů. Prostě aby existovala větší veřejná kontrola. Ale ono nemusí jít jenom o týrání. Když mluvím třeba s kolegyňami, které pracují v domovech důchodců, pořád slyším, že jsou příbuzní, kteří se objeví jednou za měsíc, když je výplata důchodu. Možná, že to člověk ještě ani nevnímá, že je to právě ono zneužívání. Senior jim ty peníze však rád dá, protože je rád vidí.

Asi je to pořád o tom posilování sebevědomí seniorů. Vzpomínám si, jak k nám vždy přijel autobus ze západu a vystoupili z něj velmi hezky upravené babičky, vkusně oblečené, jemně nalíčené. Ráda se dnes dívám, že i u nás to začíná být poměrně časté. Dnes i u nás je hezký pohled na pěkně udržované babičky a dědečky. Je to radost. Ono u těch, kteří jsou ještě soběstační, se sebevědomí poměrně dobře buduje. A já doufám, že jestliže se tito lidé ocitnou někde v nějaké péči, že jim jejich sebevědomí vydrží. Že budou vnímat i sami svou hodnotu jinak, než to, že si budou kupovat zájem svých dětí a vnuků.

9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

Někdy je to způsobené výchovou. Někdy ani nevíme, že je to týrání. Dnešní svět je rychlý, hektický. Učíme naše pracovníky respektovat jejich tempo. Toto je důležitý aspekt, kterým dokazujeme, že vnímáme jedinečnost člověka. Můžeme všechno udělat dobře, ale jestli že to všechno uděláme všechno „raz, dva, šup, šup“, tak se starý člověk nestačí ani zorientovat, co se všechno děje. Ne každý, někdo řekne: „ona to uklidí všechno rychle a pečlivě, to je úžasné.“ Ale ne všichni. Jestliže toho člověka musíme umýt, připravit mu snídani a čekat, než vypije hrnek a k tomu se pořád nervózně dívat na hodinky a popohánět ho. Děti dnes nemají trpělivost. Nevyčlení si ten čas, aby se za ním stavily a chvíli tam pobyly a přizpůsobily mu svoje tempo. Jak v rozhovoru, činnosti...chybí trpělivost. To určitě není výčet všeho, ale je to spíše jenom můj pohled ze situací, kterými jsem svědkem. Když vidíme, že maminka je nepohyblivá, tatínkovi je přes osmdesát a dcery jen přiběhnou a zase odběhnout, a my slyšíme jenom omluvy.

10) Myslíte si, že si za svou situaci mohou mnozí senioři sami?

Ano, jakkoliv to zní tvrdě, tak si myslím, že za některé situace si mohou senioři sami. Už je to mnoho let zpátky, co se na pražských gerontologických dnech hodně mluvilo o pomoci a podpoře seniorů. Potom se to v určitém období najednou obrátilo a začalo se mluvit o posilování sebevědomí a odpovědnosti za svůj život. Přišlo se s tím, že senior je odpovědný sám za sebe a za to, jaký obraz o sobě a o stáří své společnosti dává. Až uvidíme, že senioři budou tvořit skupinu sebevědomých lidí, kteří jsou si vědomi toho, že zkušeností, které mají, jim nikdo nemůže vzít, to, že něco vím a něco znám a umím to uplatnit, ale třeba už mi to nejde tak rychle, bude to opravdový pokrok. Když si to takhle o sobě budu myslet, tak si určitě nebudu říkat: „promiňte, že existuji!“ A může to být třeba jenom o tom, že s někým budu sedět a budu si s ním povídat. Ale musí být také někdo, kdo to chce také slyšet. Já pořád říkám, že naše práce není zdaleka o tom, že někam chodíme, pomáháme, podporujeme a povzbuzujeme. Ale my od nich také dostáváme! Protože to jsou studnice historie. My jsme o různých věcech četli v knížkách, ale oni to prožili. Mají v tom vlastní zážitky. Je úžasné, že přežili vlastní dobu, aby nám to dnes mohli sdělit.. Musíme si uvědomit, že můžeme od starší generace strašně moc získat. Protože my to zase v sobě ponese dál.

11) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Co se dá myslet si o lidech, kteří svou převahou nad člověkem, který potřebuje jejich pomoc, uplatňují způsobem, že ho trápí a ubližují mu. Nějaké klišé o hyenismu bych nechtěla říkat, ale myslím si, že soudný člověk, pokud je zdravý a nemá psychické problémy, tak by měl rozlišit, jestli je situace, byť vyvolaná třeba stavem toho člověka, jestli už je nad jeho síly, že není schopen zvládat ji jinak, než nějakou formou násilí. Měl by být natolik soudný, aby si sám řekl o tu pomoc, že to nezvládá. Tam, kde se jedná o vědomé zneužívání, kdy pachatel spoléhá na to, že budou věřit jemu, protože je slušný člověk a všichni ho znají ...to je tvrzení proti tvrzení.

12) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

To nevím, protože tam mám svých kontaktů minimálně. S tím jsem se ještě nesetkala. Mohu zmínit akorát o zařízení pro přechodné pobyty, kdy je pobyt limitován zhruba 3 měsíci. Do tohoto zařízení odešla kolegyně a ta říkala, že se tam skutečně potkávala ani ne s násilím, jako s nevhodným přístupem ke starým lidem. Ti se infantilizují, používají se vůči nim dominantní manipulativní přístupy, nebo se před ním neprofesionálně řeší problémy mezi pracovníky, byť ve vztahu k tomu pacientovi. Jsou to takové věci, které by po tolika letech měly být už

minulostí. Nechávaní otevřených dveří, zapomínání lidí na chodbě...Dá se s tím ještě někde setkat, ale je to zařízení od zařízení.

13) Co víte o špatné zacházení se seniory v rukou pečovateli odborníků a pečovateli rodinných příslušníků

Přicházíme do styku s rodinnými pečovateli docela často, protože máme poměrně velkou a rozrůstající se skupinu seniorů s demencí. Nemohu mluvit za ostatní profesionál, avšak my, Diakonie, jsme se už od začátku svého působení snažili vždy posloužit jinak. Byla to jiná služba, nestačilo nám jenom uklidit, nakoupit a běžet dál. Poskytovali jsme i psychické a duševní opory. Dnes se individuální přístup uplatňuje i v zákoně a je povinen pro všechny. Stanovily se parametry jak pečovat, aby péče profesionálů byla na úrovni. Ale samozřejmě, že vždycky je třeba mít na paměti, že pracujeme s lidmi. Pracovníkům musíme poskytovat dostatek vzdělání, podpory, ale i kontroly jak pracují. Protože tam kde je péče jeden na jednoho, nemůže být stoprocentní kontrola. Mluvíme však o tom na supervizích, intervizích, kde řešíme tyto situace.

Dále máme jasně stanovenou smlouvu, ve které je jasně stanoveno co děláme, jak často to děláme a jakým způsobem. Samozřejmě, že se smlouva může proměňovat podle potřeb člověka.

Svou úlohu v péči o seniora plní také rodina. I rodinný příslušník, který pečuje o seniora potřebuje také občas vystřídat, aby si mohl odpočinout a vyřídit si své věci. Je to těžká situace, kdo to nezažil, bude velmi těžko chápat. Je to v podstatě 24 hodinová služba, protože i když jsem v práci, stejně musím přemýšlet co musím dál udělat a zařídit. Proto nemůžeme nikoho odsuzovat, že péči nezvládá. Nezvládne jí každý, každý jsme úplně jiný. Někdo je schopen obětovat se až do úplného sebezničení. Je třeba si uvědomit, že nemůžeme na sebe nakládat nepřiměřené požadavky, protože to nemusíme unést. Bohužel velmi často se stává, že člověk, který se stará o nemocného seniora, sám vážně onemocní. Na druhé straně jsou i jiní rodinní příslušníci, kteří se péči maximálně vyhýbají. Z různých důvodů, které špatně chápeme. Je to těžká situace pro naše pracovnice, které nevidí, veliký důvod, proč s neangažují v této péči. Není však každý stejný. Dnes se varují před nějakým odsudkem, protože nikdo z nás nevíme, jak by tato situace doléhala na nás. Někdy je ta péče na roky, někdy na pár měsíců. Nikdo neví jestli to vydrží. Velmi často u pečujících dochází k pocitu selhání.

14) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

Ve vztahu k násilí, tak potažmo vím, že v tomto směru upravuje péči o ně – ale to se týká profesionálních organizací - zákon č.108/2006 o sociálních službách. Nedokáži posoudit, nakolik jsou přesně určitá ustanovení zákona použitelná ve vztahu přímo k násilí na seniorech a jestli jsou také dostatečně.

15) Jste spokojena s nynějším legislativou týkající se domácího násilí?

Asi ano.

16) Chtěla byste v ní ještě nějaké změny či dodatky?

Nevím.

17) Co si myslíte o možnosti vykázaní pachatele na 10 dní z bytu?

To určitě je dobré. My však po krátké době víme, že to není řešení. Už byl případ, kdy se pachatel do bytu po 10 dnech vrátil a zabil. Ale já si nejsem jistá, jak by to mohlo být funkční u seniorů. A ani nevím, jestli to bylo už někdy uplatněno ve vztahu k nim. Je to zvláštní. To by se to nejdříve musel někdo dozvědět. U tohoto si nejsem vůbec jistá, jestli by to v tomto případě mělo nějaký efekt s tím, že se tam stejně ten člověk zase po několika dnech vrátí a může si na něm vylít svůj vztek. Nehledě na to, že pokud je starý člověk nesoběstačný a je plně odkázán na péči osoby, která ho týrá, pak si tuto situaci vůbec nedokáži představit. Pokud by byl agresor vykázan na 10 dní z bytu, kdo se potom postará o toho starého člověka? To by spíš mělo být obráceně, kdy by týraná osoba měla být vzata někam do bezpečí a kde by o ní bylo postaráno.

18) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

Život 90, Tamara Tošnerová - Poradna pro poruchy paměti.

Příloha 4 - NATÁLIE KUNSTOVÁ-ŠÍDLOVÁ, DiS., sociální pracovníce domova důchodců Praha 6, otázky zaslané emailem

Dne 2. března 2008

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Souvisí to s obecným přístupem veřejnosti k seniorům. Stejně jako se nemluvílo a nepsalo o starých nemocných lidech, o domovech pro seniory, tak se už vůbec neřešilo nějaké násilí páchané na seniorech. Veškerá pozornost byla věnována především dětem (opuštěným, týraným, nemocným) a snad se i více hovořilo o zvířatech než o starých lidech. Rodina se nechtěla, ať už to bylo z jakéhokoli důvodu, či nemohla se starat o své blízké staré členy rodiny a raději je umístila do domova pro seniory, kde byl takový člověk „schovaný“ a nebyl tak na očích. Proto také většina domovů pro seniory byla zřizována na odlehlých místech mimo centrum, na kraji panelových sídlišť, kde je špatná dopravní dostupnost apod. (alespoň v Praze). Ke starému člověku se dříve přistupovalo jako k někomu, kdo už si své „odžil“ a teď už z něho žádný užitek není a naopak je v podstatě na obtíž. Myslím si, že násilí na seniorech nebylo ani dříve nic neobvyklého, jen se o tom zkrátka nemluvílo stejně jako o seniorech vůbec. Dokonce jsme toho názoru, že násilí páchané na seniorech bylo častější v ústavních typech zařízení (např. LDN ve smyslu odpírání základních potřeb jako např. hygiena, sociální potřeby, respektování lidské důstojnosti apod.) než v přímém domácím prostředí. Opravdu teprve v posledních letech se více hovoří o domácím násilí páchaném na seniorech a to podle mě souvisí se změnami v sociálním zákoně, konkrétně mám na mysli příspěvek na péči.

2) Myslíte si, že je v České republice dostatek krizových center pro seniory?

Jak je uvedeno v předešlé otázce – o domácím násilí páchaném na seniorech se hovoří více v posledních letech – takže se domnívám, že není dostatek krizových center, která by nabízelá akutní řešení krize. Určitě se ale rozšiřují bezplatné telefonní linky pro seniory (např. Senior telefon, Zlatá linka seniorů, linka sociální pomoci,...) nabízející poradenství či právní pomoc v této oblasti.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

Podle mého názoru se postavení seniorů v dnešní společnosti pomalu, ale postupně lepší. Problematice starých občanů je věnováno více pozornosti, objevují se nové projekty na

podporu seniorů, stejně jako je na ně pamatováno v komunitním plánování. V souvislosti se seniory se stále více hovoří o problematice stárnutí populace a s tím spojenými oblastmi jako je zvyšující se věk odchodu do důchodu, zvyšování důchodů apod.. Nový sociální zákon, stejně tak jako zavádění standardů do oblasti sociální péče, také umožňuje seniorům rozhodovat o využívání různých druhů sociálních služeb apod. Existuje celá řada dokumentů týkající se seniorů např. Zásady OSN pro seniory apod.

4) Myslíte si, že se jejich situace zlepšuje?

Ano, domnívám se, že ano. Důkazem toho jsou i nově vznikající soukromá zařízení pro seniory, ale i ze strany státu (měst a obcí) je vidět snaha o zlepšení podmínek pro seniory (podpora výstavby nových domů pro seniory,...). Univerzity 3. věku rozšiřují pro ně své studijní programy, zakládají se různé kluby a denní stacionáře pro seniory, vznikají různé bezplatné telefonní linky, bezplatné právní poradny pro seniory, webové stránky pro seniory, stejně jako televizní programy (Barvy života), počítačové kurzy a zvládání internetu pro seniory apod..

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Z vlastních zkušeností, které mám, jsem se spíše setkala s tím, že senioři o takovém problému dokázali hovořit, ať už se jednalo o špatné zacházení s jejich osobou ze strany rodiny nebo ze strany pečovatelské ústavní péče. Šlo o to, navázat s takovým klientem vztah důvěry a dát mu najevo empatie a porozumění. Myslím si ale, že častým problémem, proč senioři nechtějí o týrání mluvit, je především strach a nedůvěra. Strach můžou mít jak z důvodu, že kdyby o tom s někým hovořili, mohlo by být vše ještě horší. Mnohem častější ale podle mého je to, že se bojí, že kdyby o tom někomu řekli, že by se o ně dotýkala osoba, i když se k němu nechová dobře, týrá ho, mohla přestat úplně zajímat a on by zůstal sám. Myslím si, že hodně seniorů se bojí samoty a toho že by zůstali nakonec sami, což je pro ně mnohdy horší než týrání či zneužívání. Nedůvěra je u starých lidí také častým jevem. Během svého života si toho hodně prožili, takže není divu, že mají problém s kdekým komunikovat a věřit mu.

6) Vidíte v této situaci řešení? Jaké?

Řešení je samozřejmě vždy nějaké. V tomto případě si myslím, že nejdůležitější je dostatečná orientace, informovanost, vědomosti a znalosti pracovníka, který se seniorem takto postiženým pracuje. Nutné je, aby takový profesionál dokázal včas zareagovat a nabídnout

vhodné možnosti řešení celé situace. Nemyslím si, že by toto měl být problém, neboť z nároků, které jsou ze zákona kladeny na sociální pracovníky, kteří jsou asi v největším kontaktu se seniory, je nutné neustálé a celoživotní vzdělávání a je celá řada kurzů a školení, kde se problematikou násilí na seniorech zabývají.

7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Snad ano, ale jistá si tím nejsem, ale asi bych je hledala na webových stránkách MPSV, ČHV nebo Života 90, ale konkrétní statistiky neznám.

8) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?

Domnívám se, že se bude o této problematice více zjišťovat a informovat, snad budou zveřejněny odborné studie, které budou o tomto jevu pojednávat, budou známy oficiální statistické údaje a nějakým způsobem se problematika páchaní domácího násilí na seniorech a způsoby jeho řešení, postihů či opatření promítnou i v legislativě a v trestním právu.

9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

Domnívám se, že někdy ani netuší nebo si to nepřipouštějí, že se dopouštějí násilí na svém blízkém. Také si myslím, že někdy to dělají zcela neúmyslně. Čím je to ale způsobeno konkrétně? Důvodů je asi mnoho:

1. nedostatek finančních prostředků – tvrdí, že se starají o své blízké z důvodu přiznání příspěvku na péči, ale skutečnost je taková, že péče není žádná nebo nedostačující a oni pobírají pouze příspěvek na péči
2. pracovní vytížení pečující osoby – z toho plynoucí nedostatek času na odpovídající péči
3. neochota přiznat si pečující osobou, že není schopna zajistit odpovídající a potřebnou péči seniorovi – tato osoba by se ráda starala, ale není pro to např. proškolená, zacvičená, neumí manipulovat s imobilní osobou apod.
4. téměř neexistující mezigenerační soužití – trend, který byl v posledních letech u nás tolik rozšířený („uklizení“ starých lidí do domovů pro seniory a neschopnost a neochota starat se o starého blízkého člena rodiny)
5. fyzické vytížení pečující osoby – práce o starého člověka je velice fyzicky náročná, z toho plyne únava, stres a vzrůstající antipatie vůči staré osobě

6. neuspokojené citové potřeby z dětství – např. v dětství a během dospívání nebyly plně uspokojovány citové potřeby dětí, dokonce samy děti byly ze strany rodičů týrané či nadměrně trestané a je to jakýsi druh msty či odplaty ze strany dětí
7. manipulátorské chování pachatele – např. pokud mi nepřepíšeš byt nebo pozemek, nebudeš vidět svoje vnoučata a nebudeš s nimi v kontaktu apod.
8. a další a další a další důvody...

10) Myslíte si, že si za svou situaci mohou mnozí senioři sami?

Těžko říci. Pokud se to týká bytové nebo sociální situace, tak by se dalo říci, že v některých případech ano, můžou si za to třeba svým způsobem života, rizikovým chováním apod.. Ale pokud to mám chápat jako, že si můžou sami za situaci, že je na nich pácháno domácí násilí, tak rozhodně ne. Stejně jako kterýkoliv člověk, na kterém se někdo dopouští domácího násilí a násilí vůbec. Maximálně může být tato situace ovlivněna, v neprospěch oběti, tím, že se u oběti jedná o submisivní osobu.

11) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Co si myslím? Většinou, se podle mého názoru, jedná o duševně nemocné osoby, osoby s psychickými problémy nebo poruchami chování, nebo osoby, které samy byly v minulosti vystaveny domácímu násilí. Jsou často bezohlední, bezcitní, mají agresivní chování, ale zároveň jsou výborní manipulátoři a navenek dokážou velice dobře vystupovat. Dokážou před ostatními dokonale ukrývat svou pravou tvář. Každopádně to nejsou normální lidi a je nutné takové lidi zavčas odhalit a odsoudit.

12) Co víte o špatném zacházení se seniory v rukou pečovatelů odborníků a pečovatelů rodinných příslušníků?

Z vlastních zkušeností jsem se setkala se špatným zacházením se seniory jak ze strany odborného personálu, tak i ze strany rodinných příslušníků, kteří fungovali jako pečovatelé. Se špatným zacházením se seniory jsem se nikdy nesešla u personálu pracujícího v domově pro seniory, pečovatelských domech a pod. Výhradně se jednalo o personál z léčeben dlouhodobě nemocných. Z mého pohledu se špatné zacházení týkalo především nedostatečné osobní hygieny (mytí, koupání), ale také výměny plenkových kalhotek a další inkontinenčních pomůcek, které nevyměňovali podle potřeb klienta, ale kdy sami uznali za vhodné, stejně jako nedochází k častější výměně oblečení klienta a lůžkového prádla, nerespektování studu a práva na soukromí klienta např. při hygieně (odhalování intimních

částí těla před ostatními klienty nebo sociální pracovníci při sociálním šetření, otevřené dveře při hygieně, neklepání na dveře apod. Stejně tak chápu jako nevhodné chování ze strany odborného personálu, pokud se ke klientovi chovají nedůstojně, oslovují ho "babi x dědo" a komunikují s ním na úrovni dítěte. Za špatné zacházení považuji i omezování sociálního kontaktu ve smyslu, že klient je celodenně upoután na lůžko, přestože je schopen být vysazen ve vozíčku a účastnit se nějaké skupinové aktivity, např. skupinové rehabilitační cvičení, předčítání, malování a pod. Dost často jsem se setkala i s tím, že personál v LDN hovořil o klientovi před ním, aniž by na něho bral ohled, v podstatě omezoval jeho samostatné rozhodování, vyjadřování a komunikaci.

Ze strany rodinných příslušníků jako pečovateli o seniory jsem se také setkala se špatným zacházením o seniory. Jednalo se o klienty, kteří třeba do našeho zařízení přišli právě z důvodu špatného zacházení ze strany rodiny. V jednom případě se vyloženě jednalo o týrání, kdy docházelo ze strany rodiny vůči klientovi dokonce k fyzickému napadání, psychickému týrání, omezování jeho osobních práv a svobody.

Také vím, že po odchodu našeho klienta do domácího prostředí, ke kterému občas také dochází, zvláště poté, co se zvýšil příspěvek na péči, v některých případech docházelo ke špatnému zacházení ze strany pečovatele. Často se stává, že na úřadě uvedou, že o seniora pečují a pobírají příspěvek na péči, ve skutečnosti chodí do práce a senior je celý den sám. Nikdo se o něho nestará, je pak zanedbaný, nemytý, často hladový. Nežádá se stává, že takový člověk pak skončí v nemocnici z důvodu zhoršení celkového zdravotního stavu nebo z důvodu, že u klienta došlo k úrazu, když si chtěl třeba sám dojet na toaletu nebo si připravit něco k jídlu. Také se může stát, že špatné zacházení se seniory ze strany pečovatele z rodiny je následek neúmyslného jednání, neboť předtím si pečující osoba nedovedla představit, co vlastně péče o nemocného člověka upoutaného na lůžko obnáší a takovou celodenní péči prostě nezvládala. Tito pečovatelé se ale snaží svoji situaci právě řešit tím, že se snaží svého blízkého umístit právě třeba do domova pro seniory.

13) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

Jak jsme uvedla výše - špatné zacházení se seniory v ústavním zařízení se, dle mého názoru, děje neustále, někde se to snaží maskovat, jinde nikoli. Opravdu se domnívám, že v domovech pro seniory ke špatnému zacházení se seniory dochází velice zřídka, vše souvisí se sociálním zákonem (každé zařízení pečující o seniory musí získat akreditaci od MPSV pro poskytování svých služeb, píší se standardy péče a jsou komise a audity, které jejich dodržování chodí kontrolovat). Často jsem měla velice smíšené až nepříjemné pocity při

návštěvách během sociálního šetření v léčebnách pro dlouhodobě nemocné, kde jsem si kladla otázku, zda je možné, že se toto u nás ještě děje v době 21. století (viz otázka č. 1). Myslím si, že příčinou je to, že tuto práci nechce jen tak někdo vykonávat (je fyzicky, psychicky, ale i časově velice náročná a málo finančně ohodnocená) a tudíž často práci vykonává nekvalifikovaný personál. Na druhé straně ze zákona vyplývá, že péči o seniory by měl v současné době vykonávat pouze kvalifikovaný a odborný personál v pravém smyslu slova. Měl by se dále vzdělávat, školit a snažit se neustále si zvyšovat svoji kvalifikaci. Skutečnost je ale taková, že současný personál tvoří lidé středního a vyššího věku, kteří už nemají zájem se dále vzdělávat, protože "do důchodu to už mají za pár" a nějak to vydrží. Mladý personál, čerství absolventi o takovou práci zase nestojí, protože nestudovali vošky a vysoké školy, aby pak pracovali jako "obyčejné sestry" např. v domově pro seniory a někomu tam "utírali zadky". Tito si často hledají zaměstnání po škole často mimo obor nebo tam, kde jsou mnohem zajímavější platové podmínky a lukrativnější pracovní místa.

14) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

Nic moc, kromě toho, že se v oblasti této problematiky nepohybují ani se jí přímo nevěnují, tak si myslím, že je to také z důvodu, že zkrátka nic moc ani o legislativě týkající se ochrany seniorů není. A je to způsobeno právě z toho důvodu, že tato problematika vyplouvá teprve na povrch, takže pořádně není ani znám rozsah a hloubka týrání seniorů jako závažného společenského jevu, a proto nelze stanovit kritéria pro prevenci a následná opatření.

15) Jste spokojena s nynějším legislativou týkající se domácího násilí?

Vcelku ano, ale chybí zde právě konkrétní legislativa o domácím násilí páchaném na seniorech.

16) Chtěla byste v ní ještě nějaké změny či dodatky?

Viz odpověď u otázky č. 13

17) Co si myslíte o možnosti vykázaní pachatele na 10 dní z bytu?

Je to možná dobrý nápad a pokus zabránit přímé hrozbě domácího násilí, ale nepovažuji to za nějaké konkrétní řešení. Možná to zklidní situaci na nějakou chvíli, ale rozhodně to není konečné řešení. A pokud se už jednou problém domácího násilí v rodině objeví, myslím si, že to nějaké vykázaní až na 10 dní ze společné domácnosti nevyřeší.

18) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

V současné době u nás Český helsinský výbor = ČHV, Život 90; ve světě asi OSN

Příloha 5 - Bc. JANA KOSAŘOVÁ, Krizová linka pro seniory, Život 90, otázky zaslané emailem

Dne 20. března 2008

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Zájem společnosti podpořil zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Společnost byla informována o Institutu vykazání, kterým se rozšířil zájem o domácí násilí.

2) Myslíte si, že v ČR je dostatek krizových center pro seniory?

Myslím, že jich je velmi málo. Bylo by určitě užitečné zřídit větší počet.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

Myslím, že se společnost situací seniorů snaží zabývat. Pozitivní kroky ve prospěch seniorům přinesl také Zákon o sociálních službách. Např. Příspěvek na péči, Dopltek na bydlení atd.

4) Myslíte si, že se jejich situace zlepšuje?

Viz předchozí odpověď.

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Může to být způsobeno tím, že často násilnou osobou je blízká osoba / děti, příbuzní atd./ Senioři často nechtějí popisovat svoji situaci, protože jde o blízkou osobu ke které mají vztah.

6) Vidíte v této situaci řešení?

Řešením může být i prevence domácího násilí. Informovanost jak postupovat při prvních signálech domácího násilí.

Prevenčí mohou být i anonymní linky důvěry, které přinášejí prostor, kde si může senior/ka promluvit o své situaci anonymně. Dochází k posilování / sociálními pracovníci/ky, kteří pracují na krizové lince/, sil klienta/ky, tak aby, dokázali svoji situaci řešit vlastními silami. Zároveň může klient/ka společně hledat možná řešení domácího násilí.

7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Statistiky domácího násilí vede například policie. Také statistiky vedou i některé linky telefonické krizové intervence nebo jiné organizace zabývající se domácím násilím..

8) Dokážete odhadnout jakým směrem se bude ubírat trend řešení domácího násilí páchaného na seniorech?

Určitě bude navazovat na zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Měla by být posilována i role intervenčních center, které se starají o seniory na kterých je pácháno domácí násilí.

9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

S přibývajícím věkem ubývá fyzických sil a přátel i sociálních kontaktů. Stoupá zdravotní omezení. Také se mění rozložení sil v rodinných vztazích. Dochází k posunu z pozice více méně samostatné nezávislé osoby do postavení osoby více či méně závislé na blízkých lidech. Tato nerovnováha ve vzájemném postavení se může v podmínkách izolace a při nerespektování lidské důstojnosti prohlubovat až do podoby nadvlády jedné strany druhou. Domácí násilí je naučené chování ve vztahu mezi blízkými lidmi. Je často vyvrcholením předchozích špatných rodinných vztahů.

10) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

Organizace Život90 se podílel na realizaci výzkumu v roce 200, který měl zmapovat špatné zacházení se seniory v ústavní péči. Výsledky tohoto výzkumu budou teprve vyhodnoceny.

11) Co víte o špatném zacházení se seniory v rukou pečovateli – odborníků a pečovateli – rodinných příslušníků?

Stává se, že dochází ke špatnému zacházení i z řad pečovateli. Zákon o sociálních službách přináší podmínku profesionalizovat péči, vzdělávat pracovníky. Může to být prevence, aby k takovému jednání nedocházelo.

Zároveň je také snaha odlehčit náročnou péči rodinných příslušníků, podpořit pečující osoby profesionální péči.

12) Myslíte si, že si za svou situaci mohou mnozí senioři sami?

S přibývajícím věkem se také mění možnosti člověka i dostupnost řešení situací. Myslím, že se u seniorů ubývají často síly jak řešit krizovou situaci a předejít eskalaci násilí.

12) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Násilnou osobou může být kdokoliv. Bývá to často blízká osoba, která páchá násilí na ohrožené osobě.

13) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

Jak už jsem zmiňovala na seniory se vztahuje zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Vztahuje se na ně také Institut vykázaní. Mohou využít pomoc intervenčních center atd.

14) Jste spokojena s nynější legislativou týkající se domácího násilí?

Zákon č.135/2006 Sb. přinesl velký posun v oblasti ochrany před domácím násilím. Možnost využít Institut vykázaní, přináší široké možnosti ochrany ohrožené osoby.

15) Chtěla byste v ní ještě nějaké změny či dodatky?

Nyní mne žádné nenapadají. Myslím, že časem bude nutnost také zákon novelizovat.

16) Co si myslíte o možnosti vykázaní pachatele na 10 dní z bytu?

Myslím, že je to velká pomoc v oblasti ochrany před domácím násilím. Samotné vykázaní na 10 dnů má velmi preventivní charakter. Pozitivní je že zamezuje eskalaci domácího násilí.

17) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

Organizace BKB vytvořila návrh zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Velmi precizně mapuje situaci domácího násilí a snaží se pomoci obětem domácího násilí.

Příloha 6 - Radka Drexlerová, velitelka služby kriminální policie a vyšetřování, doslovný přepis rozhovoru

Rozhovor ze dne 1. dubna 2008

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Tuto otázku bych shrnula do třech bodů: 1) vešel do platnosti a účinnosti zákon číslo 215/a trestního zákona, 2) vznikly organizace, které se zabývají domácím násilím a za 3) velký tlak z Evropské unie na řešení této problematiky.

2) Myslíte si, že je v ČR dostatek krizových center pro seniory?

Nemyslím si. A když už nějaké jsou, většinou se o nich neví. Zdá se mi, že senioři jsou velmi opomíjenou skupinou. Velká angažovanost je určena dětem, v poslední době i ženám a rodinám, ovšem senioři jakoby už nikoho nezajímali. Přistupuje se k nim, jako by společnosti už dali vše co mohli a víc se od nich nečeká. Není v nich viděna prosperita, v tom si myslím, že je jádro problému.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

Z trestně právní roviny jsou častým terčem útoků. Nejčastěji majetkových trestných činů – podvedení. Staří lidé bývají velmi naivní. Mnozí z nich žijí ještě v první republice, snadno uvěří někomu, kdo se k nim, i když jen zdánlivě, chová hezky a slušně. Klidně si nechají vejít někoho cizího do bytu a potom jsou okradeni o veškeré své úspory. Nebezpečí pro seniory čeká i v rodině, od vlastních příbuzných. Často starou babičku její vlastní děti odstěhují do malé komůrky, dají jí jenom vodu a myslí si, že už vlastně nic nepotřebuje. Staří lidé jsou často jako malé děti, jsou velmi naivní a bezbranní. Ve stáří bývají hluší či slepí, nedokáží si uvědomit jak pachatel vypadal. Jejich výpovědi jsou potom zmatené. Rozhodně nemůžeme srovnávat kvalitu života našich seniorů a se seniory na západě.

4) Myslíte si, že se jejich situace zlepšuje?

Ne, zatím ne. Když budu hodně optimistická, tak spíše stagnuje. Určitě se jedná o otázku vývoje. Je to 1) o penězích a za 2) o výchově – jak v rodině, tak z pohledu pracovníků. Lidé občas zapomínají, že starý člověk je pořád člověkem, který má své potřeby a pocity. Myslím si, že až my budeme staří, tak budeme „vycepaní“ tak, že vůbec nebudeme od státu očekávat, že nám nějakým způsobem pomůže. Zatím to tak vypadá, že největším přáním státu je, abychom umřeli nejlépe již před důchodem. Na druhou stranu – proč by si lidé měli myslet, že se o ně stát postará? Ekonomicky bych určitě rozlišovala to, že jsou tu nastejno

lidé, kteří tvrdě pracovali celý život, jsou strhaní, unavení a vedle nich na lůžku leží člověk, který nikdy v životě pořádně nepracoval. Je to o solidaritě, ale právě podle toho bych rozlišovala úroveň péče. Třeba tím, že by existoval určitý informační systém, který by nás 50 či 60 let sledoval a v 70ti letech by zhodnotil, jak jsme celý život pracovali, zda jsme byli poctiví, či naopak jsme neprávem využívali sociální dávky. Stát by se měl postarat o staré lidi, ale mělo by to určitou úroveň péče. Ti co pracovali, by měli větší standart než ti, kteří nechali, ať se o ně staral někdo jiný.

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že seniori nechtějí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Určitě je to dáno studem a strachem z následků, že by násilí poté gradovalo. Stydí se za to, že své děti špatně vychovali a bojí se, že když to někde řeknou, budou biti.

6) Vidíte v této situaci řešení? Jaké?

Já to vidím z pohledu policie. Existuje možnost agresora zavřít, ovšem to není tak lehké a mnohdy to ani nejde pro nedostatek důkazů. Anebo druhá možnost, a to vytáhnout oběť z ohrožujícího prostředí. Otázkou je však – kam. Násilí v rodině se velmi těžko vyšetřuje. Nejsou zde svědci, protože například „láska k synovi jí to nedovolila“. Další problém je v zákoně. Je to katastrofa dostat agresora vůbec do vazby, problém je sehnat důkazy, svědky. Policie má pravomoc ho na 10 dní vykázat z bytu, ale to nic neřeší. Je potřeba upravit zákony, větší sankce, zvýšit pravomoci policie. Mnoho lidí se více bojí peněžitých trestů než podmínečným odsouzením či vězením. Proto vysoké peněžní sankce by byly určitě jedním z možných řešeních.

7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Ano, existují. Ministerstvo práce a sociálních věcí dělalo šetření. Přesné číslo nevím, ale určitě bude na stránkách ministerstva.

8) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?

To záleží na politické vůli upravit zákony a na penězích. Záleží také na tom, kdo vyhraje volby a jak se bude chtít v této oblasti angažovat. Zlepšovat se tato situace bude, ale půjde to pomalu.

9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

Z velké části je to dáno výchovou. Nedali jim správný vzor. Dále stavem společnosti, nezaměstnaností dětí, drogovou závislostí, gamblerstvím. Děti nemají peníze a staří lidé, když jim přijde důchod, ano. Staří rodiče jsou pro ně zdrojem peněz, když jim však mají pomoci, tak je to obtěžuje. Také si na nich vybíjejí svůj vztek.

10) Myslíte si, že si za svou situaci mohou senioři sami?

V rámci výchovy mnohdy ano. Myslím si, že kromě výchovy za to senioři nemohou.

11) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Myslím si, že to jsou totálně labilní neurotické osoby, které mají nenaplněný život, a které inklinují k násilí. Pachatel domácího násilí může být psychicky nemocný, nebo neumí zvládat svou agresivitu. Může jít i o nevyzrálou osobu, která si na starých lidech „honí“ své ego. Je neúspěšná v práci či v partnerství.

12) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

Sice o tomto tématu nevím více podrobných věcí, ale vím, že se tomu tak děje. Spíše bych se k tomu vyjádřila z pohledu své funkce. Problémem je, že se týrání a špatné zacházení se seniory v ústavech velmi těžko dokazuje. V trestně právní rovině za své chování nejsou zaměstnanci ústavů stíháni. Zdravotní personál se mezi sebou „podrží“ a důkazy jsou minimální. To, že má starý člověk na těle modřiny, se svede na vliv jeho stáří, jeho výpověď se bagatelizuje na to, že to má v hlavě „popletené“. Nehledě na to, že staří lidé nechtějí vypovídat o problémech.

13) Co víte o špatném zacházení se seniory v rukou odborníků a pečovateli rodinných příslušníků?

To samé. Je zde velmi často skoro nemožné trestní stíhání.

14) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

Znám ji z pohledu trestního práva. Je zajímavé, že v zákoně není žádný paragraf, který by hovořil o seniorech. Pouze v § 215 trestního zákona, ale tam spadají pod osoby, které sdílejí společnou domácnost. Pouze ve výkladu zákona je uvedena přitěžovací okolnost, pokud je trestný čin spáchán na starém člověku. Nebyl by to problém, pokud by soudci tohoto výkladu zákona využívali. Bohužel si zákon každý vykládá jinak a nestává se, že by soudci brali na

zřetel, když se starý člověk stane obětí trestného činu. Naopak, je spíše brán, jakoby byl skoro zbaven způsobilosti k právním úkonům. Jsou velké snahy jeho výpověď napadat. Všechny trestněprávní kodexy myslí na děti. Oproti tomu na seniory se myslí velmi málo. Přitom dítě a senior je skoro to samé. Oba jsou bezbranní a potřebují ochranu. Bohužel zde platí pravidlo, že staří lidé společnosti už něco dali, už to musí do konce nějak zvládnout. Je to nespravedlivé.

15) *Jste spokojena s nynější legislativou týkající se domácího násilí páchaného na seniorech?*

Ne. Sepsaná je podle mě dobře, ale určitě bych zpřísnila tresty. Jak co se týče délky vězení, tak peněžitého trestu. Ten pro ně bývá mnohdy nejhorší. Zvětšila bych také pravomoci policistů. Protože, jak jsem se již zmínila, dostat pachatele byť jen do vazby, je nesmírně obtížné. Současně bych prosadila, aby se dodržoval výklad trestního zákona, tedy, kdyby byl trestný čin spáchán na starém člověku, byl by trest vyšší.

16) *Chtěla byste v ní nějaké dodatky?*

Ano. Například větší finanční sankce a větší pravomoci pro policisty. Možná že spíše než dodatky, tak vynutit jejich dodržování. Nástroje nejsou využívány tak, jak by měly.

17) *Co si myslíte o možnosti vykázaní pachatele na 10 dní?*

Je to dobrá věc. Již jsme tuto možnost realizovali. V několika případech to mělo kladný účinek. Když se agresor po uplynutí doby vrátil zpět do bytu, již se násilí neopakovalo. Stačilo mu tato důrazné „napomenutí“. V mnoha případech tedy agresor svůj čin již neopakoval. Když ano, skončil ve vazbě. Nestalo se mi ani jedinkrát, že by si někdo stěžoval na to, že bychom někoho neoprávněně vykážali z bytu. Policisté při podezření na domácí násilí postupují podle takového dotazníku, kterému se říká Sára. Platí však pravidlo, že role kdo je agresor a kdo oběť, musí být klasicky rozdělené. Nesmí to být klasická „italská domácnost.“ Dále musí jít o pravidlo, že osoby žijí ve společné domácnosti a že násilí gradovalo. Musím říci, že Sára přesně funguje, je spolehlivým ukazatelem, zda se jedná o domácí násilí či ne. Za tu dobu, co je umožněno vykázaní pachatele na 10 dní z bytu, jsme zaznamenali 2 vykázaní z bytu za násilí na seniorovi. V obou případech policii zavolali sami senioři. Poprvé byl pachatelem 50letý syn, který týral svou 80-tiletou matku. V druhém případě zase 17letý vnuk týral svou babičku. Nakonec skončil ve vazbě.

18) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

Policie spolupracuje s intervenčními centry. Naší povinností je zajistit bezpečnost osoby, poté jí svěříme do intervenčního centra, kde jí poradí co dál. Najdou jí například azylové domy, poskytnou jí psychologickou pomoc. Ještě bych zmínila Bílý kruh bezpečí.

Příloha 7 - Michelle Drexlerová, sociální pracovnice, Dům Sv. Bartoloměje, Praha, Řepy, doslovný přepis rozhovoru
Rozhovor ze dne 1. dubna 2008

1) Proč si myslíte, že se o domácím násilí výrazně mluví teprve v posledních letech?

Velký vliv na řešení této problematiky má evropská unie. Ta tlačí na naše zákony a nutí naše zákonodárce k řešení. Nový zákon o sociálních službách, který přišel v platnost 1.1. 2006 obsahuje povinnost dodržovat vše stanovené.

2) Myslíte si, že je v ČR dostatek krizových center pro seniory?

Ne. Ani náhodou. Už jenom proto, že o nich nikdo neví. Osvěta v této oblasti není žádná. Je to smutné, ale je to vlastně o penězích. V sociální práci schází kvalitní vyškolení lidé. Většina je zaměřena na pomoc dětem, ale pro geronty není nikdo. Pro seniory spadá v globálu celá sociální práce. Stát neposkytuje do této oblasti peníze. Důležitější jsou pro něho silnice, ale ne staří lidé. To vypovídá i o kultuře státu. Pokud se stát nestará o svoje obyvatele, o staré lidi, tak potom vypadá kultura národa.

3) Jak vnímáte postavení seniorů v posledních letech?

Mizerně. Když vezmeme ekonomickou stránku, tak pouze 10% starých lidí má větší důchod. Ostatním, tedy většině, připadá měsíčně cca 8-10000 Kč. Když si vezmeme současný stav cen, je to přššerné. Musí kupovat levné potraviny a oblečení. Jejich kvalita života rozhodně není taková, jakou by měli mít a jakou by si zasloužili. Vize ODS, že naši senioři budou lítat na Jamaiku, jako to dělají Němečtí důchodci, to nám rozhodně nehrozí. Rozhodně nemůžeme srovnávat kvalitu života našich seniorů a se seniory na západě.

4) Myslíte si, že se jejich situace zlepšuje?

Myslím že trochu ano. Ale to je díky evropské unii, která na nás tlačí svými předpisy. Myslím, že to je o vývoji celé společnosti. Je potřeba, aby stát starým lidem více pomáhal, vždyť když si vezmeme jejich výši důchodů, to je strašné. Spousta z nich se ocitá ve hmotné nouzi. To na jejich psychickém a zdravotním stavu nepřidá. Pokud se stát začne více starat, bude je více podporovat, tak se situace jistě bude zlepšit.

5) Čím si myslíte, že je způsobeno, že senioři nechťejí o týrání, zneužívání či špatném zacházení mluvit?

Myslím si, že staří lidé se stydí za to, že je bijí vlastní děti. Myslí si, že je špatně vychovali a že si za to mohou sami. Nehledě na to, že se bojí, že když to řeknou, tak to bude ještě horší. Současně nemohoucnost zde hraje velký význam. Jsou plně odkázáni na člověka, který je bije. Ale ten člověk také o ně pečuje! Mají udat člověka, který jim pomáhá? Určitě je také špatná informovanost, neví kam se mají s tímto problémem obrátit. Osvěta v této oblasti je malá.

6) Vidíte v této situaci řešení? Jaké?

Důležitá je informovanost, aby věděl na koho se má obrátit, aby věděl o sociálních službách + existence nástrojů, které by zajišťovaly, že se to již nebude opakovat. Důležitá je i koordinace sociálních odborů na úřadech. Sociální pracovníci by se měli více chodit dívat do rodin. Bohužel tomu tak není. Pokud o starého člověka pečuje jeho příbuzný a dostává příspěvek na péči, tak sociální pracovník vykoná návštěvu v rodině pouze jednou, a to, když se vykonává šetření, jak dalece je starý člověk nesoběstačný a jak vysoký příspěvek na péči dostane. To je vše. Dále to nikoho nezajímá. Dokud si soused nevšimne, že starého člověka již dlouho neviděl a nenahlásí to, nic se neděje. Zvláštní je, že poštačka dává každý měsíc důchod a nevšimne si ničeho.

7) Existují nějaké statistiky týkající se domácího násilí páchaného na seniorech? Jaké?

Ano. Český statistický úřad vytvořil statistiku. Domácí násilí páchané na seniorech tvoří 15% ze všech skupin, které jsou domácím násilím ohroženy, tedy dětí, žen a mužů.

8) Dokážete odhadnout, jakým směrem se bude ubírat trend k řešení domácího násilí na seniorech?

Určitě to bude směr, který bude jejich situaci zlepšovat. Ale to jen díky evropské unii, která důrazně tlačí svými nařízeními k řešení otázky seniorů. Díky ní je v novém zákoně č. 108/2008 Sb. o sociálních službách zakotvena věta, že se všechna nařízení, která vyplývají z tohoto zákona musí dodržovat. Velmi důležitá je i kontrola, kterou uskutečňují inspektoři. Ti navštěvují zařízení sociálních služeb a hodnotí, zda jsou veškerá nařízení a pravidla dodržována. Ptají se zaměstnanců, klientů i jejich příbuzných. Pokud zjistí nějaké nedostatky, udělá zařízení napomenutí. Pokud i přesto vše nesplní, vyškrtne ho ze seznamu.

9) Čím si myslíte, že je způsobeno, že vlastní děti týrají své rodiče?

Svůj podíl zde jistě hraje výchova. Zároveň však, když se podíváme všude kolem sebe, uvidíme, jak je naše společnost velmi agresivní. Jakoby postupně mizely všechny hodnoty. Děti je neuznávají, nikdo je jim neučí. V televizi běží samé agresivní filmy, nemluvím ani o násilných počítačových hrách. Takto z nich nikdo milující děti neudělá. Ale i další aspekt zde hraje roli. Například nezaměstnanost. Nemám práci – piji alkohol – dojdou mi peníze – jdu za tím, kdo je podle mě má a lehko je od něj dostanu, tedy za starým člověkem – nechce mi je dát – bum, pak je dostanu.

10) Myslíte si, že si za svou situaci mohou senioři sami?

Ano, v některých situacích si za to senioři mohou. Myslím tím díky tomu, jak si svého potomka vychovali. Také si mohou za to, že násilí tají a kryjí agresora. V tomto případě také. Jinak si ale myslím, že ne.

11) Co si myslíte o pachatelích domácího násilí?

Jsou to podle mě lidé, kteří neumí zvládat svou agresivitu. Mohou být frustrovaní, neúspěšní v osobním životě. Staří lidé mohou být pro ně nejrychlejší a nejspolehlivější ventilací pro jejich pocity. Někteří mohou mít psychické onemocnění, ale spíše si myslím, že ve většině případů jde o potřebu si na někom slabším vybit své problémy. Je zajímavé, že u pachatelů domácího násilí páchaného na seniorech je poloviční podíl žen a poloviční podíl mužů. Nepřevažuje zde jedno pohlaví.

12) Co víte o špatném zacházení se seniory v ústavním zařízení?

Je to tragédie, která se bohužel děje poměrně často. V některých ústavních zařízeních, zejména myslím v léčebnách pro dlouhodobě nemocné, je péče některých zaměstnanců otřesná. Když jsem v době svého studia vykonávala praxi právě v tomto typu zařízení, byla jsem svědkem nemálo situací, které bych popsala jako špatné zacházení. Například, na jednom pokoji ležela paní, která byla zcela „ležící“, nebyla schopna se skoro ani pohnout. Když přijela zdravotní sestra s obědem, položila jí ho vedle na poličku a odjela. Za chvíli se vrátila se slovy: „já, vy jste nic nesnědla!“ jí tác zase odnesla. Tak se tomu dělo pořád. Nikoho nezajímalo co je příčinou toho, že stará paní nejí. Nebo se pacientovi, který byl na levou část ochrnutý, pokládalo právě na levou stranu. Někdy mi to přišlo jako opravdové naschvály. Starý člověk zde není brán jako lidská bytost, ale jako věc. Sleduje se jenom to, aby na něm splnili úkoly, které mají v popisu práce, všechno je děláno rychle, aby si ještě

stihli vypít kafe. V léčebně pro dlouhodobě nemocné nezajímá nikoho nic, snaží se pouze, aby primář „neřval“. Za týráním se může považovat i kurtování, prášky na uklidnění. Tomu se také děje velmi často. Řekla bych, že se úroveň péče odvíjí také od velikosti zařízení. Ve větším zařízení se to více přehlídně.

13) Co víte o špatném zacházení se seniory v rukou odborníků a pečovateli rodinných příslušníků?

Pečovatelská služba, která dochází do rodiny, zde dochází k násilí minimálně. Zaměstnanci jsou v této oblasti více školení, nehledě na to, že chtějí prosperovat. Pečovatelské služby si chtějí vydělat, potřebují, aby jejich péče byla na vysoké úrovni a bez problémů. Občas se tam najde někdo, kdo se dopouští této trestné činnosti, ale ten okamžitě po odhalení dostane výpověď. V tomto ohledu si myslím, že je to spíše selhání jednotlivce.

14) Co víte o legislativě týkající se ochrany seniorů?

Vím, že existuje zákon č. 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím, který umožňuje vykázaní pachatele na 10 dní z bytu. O jiné legislativě nevím.

15) Jste spokojena s nynější legislativou týkající se domácího násilí páchaného na seniorech?

Myslím si, že je docela dobrá. Určité doplnění by ale potřebovala. Například legislativně upravit úřady, aby měly více pravomocí. Určitě také není podchyceno psychické týráním. Při výpovědích se na staré lidi tlačí tak, aby se projevovali jako dementní osoby. Jde potom o tvrzení proti tvrzení a nakonec se udělá ze starých lidí blázni. Těžko pak něco dokazuje.

16) Chtěla byste v ní nějaké dodatky?

Ano. Větší finanční sankce a delší hrozba vězení pro pachatele domácího násilí. Dále je důležité, aby stát věnoval do sociální oblasti více peněz. Potom by v sociálních službách pracovalo více kvalitních lidí. Myslím si, že by bylo dobré, kdyby se při přijímání nových zaměstnanců, kteří budou pečovat o staré lidi, dělaly psychologické a morální profily a na základě těch by se přijímali.

17) Co si myslíte o možnosti vykázaní pachatele na 10 dní?

Nevím. Přijde mi to rozporuplné. Pamatuji na případ, kdy pachatel, když se po vykázaní vrátil zpět do bytu, svou družku zabil. Myslím si, že na jednu stranu je to dobré, pachatel může za tu

dobu „vychladnout“ a zpytovat své svědomí. Na druhou stranu, pokud se jedná o násilníka, který opakovaně svou družku bije, možná že to potom pro ní bude ještě horší.

18) Která organizace se podle Vás nejvíce a nejkvalitněji zabývá problematikou domácího násilí páchaného na seniorech?

Bílý kruh bezpečí, ten je asi nejznámější, dále linky bezpečí.

